ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్ప్రచురణము. ౮౦.

శ్రీ

రఘునాథరామాయణము.

రఘునాథభూపాలప్రణీతము.

మొదటి భాగము.

కాకినాడ:

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తువారిచేఁ

బ్రకటింపఁబడినది.

కాకినాడముద్రాక్షరశాల,

వెల రు 0-8-0.

1937.

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్ప్రచురణము. ౪౦.

శ్రీ

రఘునాథరామాయణము.

రఘునాథభూపాలప్రణీతము.

మొదటిభాగము.

కాకినాడ:

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తువారిచేఁ

బ్రకటింపఁబడినది.

కాకినాడముద్రాక్షరశాల,

వెల రు 0-8-0.

1937.

రఘునాథ రామాయణము.

పీఠిక.

ఈరామాయణము విజయవిలాసకృతిభర్త యగు రఘునాథనృపాలుఁడు రచించినది. ఇది పూర్తిగా లభించునను నాశతో- బ్ర. శ్రీ మానవల్లి రామకృష్ణకవిగారు సంపాదించిన యసంపూర్ణపుస్తకమునుండి యెత్తివ్రాసి ప్రకటింప నారంభించితిమి. కాని లభింపలేదు. లభించు నను నాశ యింకను విడువలేదు. యత్నము జరుగుచున్నది. దొరకినంతనే మరలఁ బ్రారంభించెదము. అంతవఱకు దీనిని మూలఁబడవేయనేల యని యొక్క భాగముగా నీ 98 పుటలను బ్రకటించుచున్నారము.

ఎవ్వరియొద్దనైన మాతృకయున్నచోఁ బంపి మాయత్నము సఫలము చేయ నాంధ్రభాషాభిమానుల వేఁడుచున్నారము.

గ్రంథవిషయము మున్నగునవి సంపూర్ణగ్రంథములో వివరింపఁబడును.

కొత్తపల్లి సూర్యారావు.

శ్రీరస్తు.

రఘునాథ రామాయణము.

(శ్రీమద్రామాయణము.)

బాలకాండము.

—: ప్రథమాశ్వాసము. :—

కృత్యాదిమంగళాచరణాదికము.

శా. శ్రీసీతాలలితాంగి యంకమున రంజిల్లంగ నంగాంగలీ
లాసంగంబునఁ జెంగలించుచును గల్పద్రుమస్ఫురచ్ఛాయ ను
ద్భాసిప్రోన్నతరత్నపీఠమున మోదం బొప్పఁగా నుండు నా
కౌసల్యాసుతుఁ డిచ్చు మాకు నెపుడుం గళ్యాణసాకల్యముల్. ౧

సీ. అనివార్యమాఖర్యహారిరత్నాకర
కాంచీమతల్లి యే కాంతతల్లి
మానిసమ్మానితానూనతత్త్వజ్ఞాన
వాసనోత్కంఠి యే వనితతండ్రి
పౌలస్త్యజయపటుప్రౌఢబాహాటోప
విశ్వోపకర్త యే వెలఁదిభర్త
సురనాథసాహాయ్యకరణసముద్దామ
భుజధామసీమ యే పొలఁతిమామ
యాపరమమంగళైకవిఖ్యాతచరిత
జగదభిష్టుతపావనసుగుణజాత
సీత శీతలదృష్టివిశేషలీల
చేత రంజిల్ల మమ్ముఁ బోషించుఁగాత. ౨

ఉ. రామునియాజ్ఞ చేకొని తరంగకులాకులసత్త్వసంకులో
ద్దామగభీరసాగరము దాఁటె జవం బలరంగ నేఘనుం
డామరుదాత్మజాతుఁ డసహాయబలుండు సహాయ మై మము
న్రామకథాపయోధి జలనంబున దాఁటఁగఁ జేయుఁగావుతన్. 3

మ. పదమంజీరఝుళంఝుళార్భటి జటాబంధామృతాంధస్తటి
న్యుదయద్భంగఘుమంఘుమస్వనము తండూద్యన్మృదంగధ్వనిం
బొదలింపంగ నటించు నాఁటినటుఁ డింపుల్మీఱ నాడించుఁగా
త దయ న్మద్రసనాగ్రరంగమున వాగ్ధాటీనటి న్నాటికిన్. ౪

చ. తనతనుకాంతిరేఖ నిది దాల్చు నటంచుఁ దలంచి సాతసం
బొనర హరిన్మణిప్రభల నొప్పుశుకంబును బూని దానికి
న్ననరు సెలంగ సత్కళల నేర్పుచునుండు ధరాధరేంద్రనం
దన ఘనవాగ్విశేషకలన స్వలనొప్పఁగ మాకు నీవుతన్. ౫

మ. వదనాంభోజవిహారివాగ్వరతనూవ్యావల్గదంఘ్రిద్వయాం
గదనాదంబులభంగి వేదములు వక్కాణించుచుం బ్రేమ నా
రదవీణాంచితసామగానముల మోరల్దిద్దు పెన్వేల్పు భా
ర్యయ న్మాకుఁ జిరాయురభ్యుదయసుశ్రీసంభ్రమం బీవుతన్. ౬

చ. చదివినయాకలం జిలుక చక్కఁగ ముక్కున దిగ్గఁద్రోయఁగాఁ
బొదలుసువర్ణశోభఁ దగుపుస్తకముం గమనీయశయ్యచేఁ
జదువుచు దివ్యమానులకు శాస్త్రము లన్నియు నర్థసంపదం
బదరక తెల్పుభారతి యభంగురవాఙ్మయభంగు లీవుతన్. ౭

క. ఛందోమయభారతి భువి
ముందుగ నెవ్వనిముఖాబ్జమున విలసిల్లెం
బొందుగ నయ్యాదికవి
న్వందనములు చేసి తలఁతు వాక్సిద్ధికినై. ౮

క. వేదములచిక్కు లెడలిచి
వేదార్థములే పురాణవితతులుగా ను
త్పాదించి కీర్తి మించిన
వేదవ్యాసులఁ దలంచి వినుతింతు మదిన్. ౯

సీ. కాళికాముఖవీటికాసారభోర్మిళ
కవితారసోల్లాసుఁ గాళిదాసు
శ్లాఘనీయశ్లోకశతహృష్యదర్థసం
ప్రాప్తదీప్తశరీరు నలమయూరు

ననవద్యగద్యవిద్యాసముద్ద్యోతిత
విస్తరకవనప్రవీణు బాణు
సౌశబ్ద్యగుణహృద్యసందర్భరసలుబ్ధ
లబ్ధవర్ణార్పితశ్లాఘు మాఘు
నవరసాంచితనాటకనటితవాగ్వి
భూతి భవభూతి సాహితీరీతి గలుగు
దండి పొగడిత కెక్కిన దండిఁ బొగడి
వెండి గలపూర్వసుకవుల వినుతిసేసి. ౧౦

ఉ. పంచమవేద మైపరఁగు భారత మంధ్రవచోవిలాసము
ల్మించఁ బ్రబంధము ల్పొడివి మే లని సత్కవు లెల్లఁ దమ్ముఁ బూ
జించఁ గవిత్రయం బనుప్రసిద్ధి వహించి యశస్సమృద్ధి వ
ర్ధించి చెలంగు నన్నయుఁ దిక్కన నెఱ్ఱనసీమఁ గొల్చెదన్. ౧౧

క. నానాశాస్త్రపురాణ
జ్ఞానము సందర్భమునఁ బొసంగఁగఁ గృతు లె
న్నేని యొనరించి మించిన
శ్రీనాథునివచనవైఖరి న్మదిఁ దలఁతున్. ౧౨

ఉ. శ్రీకరవాగ్విశుద్ధి విలసిల్లుకవు ల్రసనిర్ఝరీపరీ
పాకము మించఁ బల్కువగఁ బల్కఁగనేర్తురె యొండు దుష్కవు
ల్కోకిలసంఘము ల్మధురకోమలలీలలఁ బల్కఁ గాకలీ
కాకువిశేషసుస్వరము కాకులమూఁకలు పల్కనేర్చునే. ౧౩

సీ. మృదుశబ్దపారంపరీపరీపాకంబు
లోకంబు నవసుధాప్లుతము సేయఁ
గందళద్రసగర్భసందర్భసంశుద్ధి
బుద్ధిమంతులతలంపులు గరంప
భంగ్యంతరధ్వనివ్యంగ్యవైభవరీతి
నాతియుఁ బోలె నానంద మొసఁగ
నుల్లసద్బహువిధార్థోల్లేఖవైచిత్ర్య
చిత్రితప్రతిమలు శిరసు లూఁపఁ

గవిత చెప్పంగనేర్చు సత్కవులకైనఁ
బ్రాఁతు లొనరింతు, శంకాకరమ్ము లైన
వెళుచుఁగబ్బపుదబ్బముండములను జెవులు
వాఁడుచు వారలపే రైన నోడువఁజాల. ౧౪

మహాస్రగ్ధర. కణభుగ్గ్రంథాధ్వనీనుల్ ఘనపదపదవీగాఢసద్ర్వాఢలీలా
ఫణభృద్భర్తల్, ప్రకుప్యత్ప్రతిభటకవిహృద్భల్లవాగ్భల్లరుల్లా
క్షణికాలంకారికాగ్రేసరులు నగుబుధుల్ సత్కృతు ల్సేయుచోటన్
గణనామాత్రాతిగర్వగ్రహిలకుకవిసంఘంబు లేమూల నుండున్. ౧౫

క. పలుకఁగవలె నవరసములు
గులుకం బద్యములు చెవులకున్ హృద్యముగా
నలుకక యటు గాకున్నం
బలుకక యుండుటయె మేలు బహుమానముగన్. ౧౬

క. సందర్భము నవరసని
ష్యంది యగుచుఁ గవులచెవులఁ జవులుదవుల నిం
పొందినఁ దగుఁగా కూరక
యందకాకులు గూర్చుకవిత యందం బగునే. ౧౭

క. మాటికి రసపరిపాటికి
మేటికవులు మెచ్చి మేలు మే లనఁ గూర్తుం
దేటగ రామాయణకథ
మాటలపొందికలు గుమగుమఁ బిసాళింపన్. ౧౮

వ. అని యిష్టదేవతానమస్కారంబును బురాతననాథునాతనమహాకవిపుర
స్కారంబును గుకవితిరస్కారంబును గావించి యే నొక్క ప్రబంధంబు
విద్వత్కవిహృద్యసౌశబ్ద్యగుణబంధబంధురనవరసాస్పదపదనిబంధంబు
గాఁ జేయ నూహించి యున్నచో నొక్కనాఁటివేకువ నద్భుతంబుగ
మద్భాగ్యవశంబున. ౧౯

సీ. శ్రవణకుండలములు చంద్రు గెల్చిన నెమ్మొ
గమ్మునకు నీరాజనము లొసంగ

మొలకన వ్వద్దాల గెలిచిన చెక్కుల
కడలకుఁ దెల్లపాపడలు వీవ
బంగరువిలు వైరిఁ బరిమార్చు కేలికిఁ
గనకాభిషేకంబు నొసరఁ జేయ
మంజీరరవము పద్మములభంగించిన
పదముల బిరుదసంపదలు వొగడ
వెంట జయలక్ష్మివలె మచ్చెకంటి యోర్తు
నీడవలె నొక్క కొమరుంఁడుఁ గూడి నడువఁ
గన్నుల దయారసంబు చిల్కంగ నొక్క
నీలవర్ణుండు నామ్రోల నిలిచె లీల. ౨౦

క. నిలిచి ననుఁ బ్రేమఁ బేర్కొని
పిలిచి కృపారసము నిండి బెడఁగొందెడుచూ
పులఁ జూచి వేడ్క నవ్వుచుఁ
బలికె మృదుగభీరమధురబంధురఫణితిన్. ౨౧

క. నీ విప్పు డొకప్రబంధము
గావింపం దలఁచు టెఱిఁగి కౌతుక మొప్పం
గా వచ్చితి నిను మెచ్చితి
భావంబున నేను రామభద్రుఁడఁ జుమ్మీ. ౨౨

క. మామది సమ్మద మొదవఁగ
రామాయణకథయు నుడువు రఘునాథనృపా
నీమహిత వాగ్విలాసము
భూమిం బొగడొందు సుకృతములు చేకూడున్. ౨౩

క. నీమృదుల వాగ్విలాసము
రామాయణకథయు శర్కరయుఁ బాలు బలెన్
ధీమత్కవిజిహ్వల నెం
తె మధురిమ వొదలుచుండ నెలకొనియుండున్. ౨౪

గీ. అచ్యుతాభ్యుదయాదిమహాప్రబంధ
ములు రసోచితపదబంధములు చెలంగఁ

జాలఁ జెప్పితి వవి మాకు సమ్మదంబుఁ
దెచ్చె హెచ్చుగ నచ్యుతాధిపకుమార. ౨౫

క. కావున రామాయణకృతిఁ
గావింపు మదంకితమ్ముగా నవరసముల్
వేవేలువగలఁ దగ నా
నావిధసందర్భమార్గనైపుణి మెఱయన్. ౨౬

ఉ. శ్రీయొసఁగు న్యశోగరిమ చేకుఱుఁ బుణ్యఫలంబు లబ్బు దీ
ర్ఘాయువుగల్గు సంతతజయాభ్యుదయంబులు మించు సంపదం
బాయకపుత్రపౌత్రపరిపాటి ఘటిల్లుచు నుండు నెప్డు రా
మాయణసత్కథామహిమ నచ్యుతుశ్రీరఘునాథభూవరా. ౨౭

క. అని యానతిచ్చి చన నం
తన మేల్కని వేడ్క నెంతధన్యుఁడనో యేఁ
గనుఁగొంటిం గలలోపల
ఘను రఘువల్లభు నటంచుఁ గౌతుకమొప్పన్. ౨౮

ఉ. వెండియు నారఘూద్వహు నవీనకృపాఘనవీక్షణంబు లా
ఖండలరత్నకాంతిమదఖండనపంకితవిగ్రహప్రభా
మండలము న్మనోజ్ఞహాసమండితగండయుగంబుఁ గాండకో
దండవిరాజమానభుజదండములు న్మదిలోఁ దలంచుచున్. ౨౯

క. చొక్కుచు నతనికి వేమఱు
మ్రొక్కుచుఁ గనుఁగవ యొకింత మూయుచు వేడ్కల్
నెక్కొనఁగ నెట్టకేలకుఁ
జక్కఁగఁ గనుదెఱచి హర్షసంయుక్తుఁడనై. 30

వ. కొలువుకూటంబున కేతెంచి కవిబుధోత్తములం బిలిపించి వారలతో
ని ట్లంటి. 31

సీ. నాపాలిపెన్నిధి నాకులదైవంబు
ననుఁ గన్నతండ్రి న న్ననుచునేత
నా ముంగిట నటించు కామధుగ్ధేనువు
నాదండనుండు కుందనపుఁగొండ

నను నెల్లెడలఁ గాచికొను మేటివిలుకాఁడు
నను గృపారసముచేఁ దనుపుఘనుఁడు
... ...
నాదుసారస్వతాబ్ధి యానందమొందఁ
జలుపుచంద్రుండు శ్రీరామచంద్రుఁ డెలమి
నాదుకలలోనఁ బొడకట్టి మోదమొదరఁ
బలికెఁ గృతిసేయు మని కవిప్రవరులార. ౩౨
అనిన విని వారు ప్రమదంబు నద్భుతంబు
నడర నీవెంతధన్యుండ వచ్యుతేంద్ర
వరకుమారక నీభాగ్యవైభవంబుఁ
బొగడఁ దర మయ్యె యల శేషభోగి కైన. ౩౩
అలఘుకరుణ శ్రీరఘుపతి
కలలోపల వచ్చి తనదుకథఁ గావ్యముగా
నిల నిలువఁజేయు మనుచుం
బలుకుట యరయంగ మిగుల భాగ్యము గాదే. ౩౪
దేవునియందలిభక్తియు
భావింప నపూర్వ మెందు భక్తిమహిమచే
దేవుఁడె తోడుతఁ బలికిన
దేవరభాగ్యంబు సన్నుతింపం దరమే. ౩౫
తోయధు లన్నియు నొక్కటఁ
జేయీఁతగ నీఁదఁ దలఁపు సేయుట గద రా
మాయణకథ యింతయుఁ గృతి
సేయఁగఁ బూను టిది నీక చెల్లు నృపమణీ. ౩౬
భక్తసులభుం డగురఘువల్లభుండు నీకు శుభంబు లొనగూర్ప స్వప్నంబునం గనిపించి రామాయణంబుఁ గృతిసేయు మని యానతిచ్చెం గావున నీసుకృతంబు ఫలియించె నీకవిత్వమహిమయు మహీమండలంబునం బ్రసిద్ధం బగు నట్లన జగత్పవిత్రంబును విచిత్రోపకథాసంవి

ధానపాత్రంబును నగు రామచరిత్రం బుభయభాషాధురంధరులు మెచ్చం బ్రబంధంబుగా నిబంధింపు మని పలుక నేను నాబుధోత్తములవాక్యంబులు నిష్టదేవతావాక్యంబులు నైక్యంబు నొందుటకు నానందంబు నొందించు తత్ప్రసాదలబ్ధం బగు కవిత్వంబుఁ దదుపయుక్తంబుగాఁ జేయుట యుచితం బని విచారించి యాదేవతాసార్వభౌమునకును- ౩౬

షష్ఠ్యంతములు.

క. శ్రీరామచంద్రునకుఁ గరు
ణారసముద్రునకు నతజనవ్రజశుభవి
స్తారణనిస్తంద్రునకుం
జారణగణవినుతఘనయశస్సాంద్రునకున్. ౩౭

క. ఖండపరశుకాండాసన
ఖండనపాండిత్యలసదఖండయశశ్శ్రీ
మండితదిఙ్మండలునకు
దండితశత్రునకు సురకృతస్తోత్రునకున్. ౩౮

క. దినకరవంశోత్తరునకుఁ
గనకమృగమృగవ్యకేళికాచతురునకున్
... ...
జనకల్మషహారణచిత్రచారిత్రునకున్. ౪౦

క. సుత్రామణామణిసురుచిర
గాత్రునకుఁ గృపారసార్ద్రకందళవిలస
న్నేత్రునకు నలంకృతరవి
గోత్రునకున్ ధైర్యవిజితకులగోత్రునకున్. ౪౧

క. కౌసల్యానందనునకు
వాసవకృతవందనునకు వరమౌనిమనో
వాసునకు గండయుగళో
ద్భాసితసితమృదువిలాసదరహాసునకున్. ౪౨

క. నవనీరదసన్నిభునకు
నవనీకన్యావిభునకు ననిమిషపరిష
న్నవనీయనీతికిఁ దా
నవనీహారాపహారనళినీపతికిన్. ౪౩

క. ధీరోదాత్తునకు జగ
ద్వీరోత్తంసునకు భవ్యదివ్యాకృతికిన్
వైరోచనకులమణికిన్
క్ష్మాగోదక్షోభకరణచణబాణునకున్. ౪౪

క. హైమవతీసన్నుతశుభ
నామునకు నిశాటపాటనపటూహలసం
గ్రామున కగణేయగుణ
గ్రామున కభిరామునకును రఘురామునకున్. ౪౫

వ. సమర్పితంబుగా నాయొనర్పం బూనినరామాయణంబునకుం గథాక్ర
మం బెట్టి దనిన. ౪౬

—: సంగ్రహరామాయణము :—

క. శ్రీయుక్తుండుఁ దపస్స్వా
ధ్యాయరతుఁడు బ్రహ్మసుతుఁడు నగునారదు న
త్యాయత మగుహర్షమునం
బాయక వాల్మీకి యడిగె బంధురఫణితిన్. ౪౭

క. నారద యిప్పు డీజగతిన్
ధీరోదాత్తుఁడు మనోజ్ఞధీయుతుఁడు మహో
దారుఁడు నగువాఁ డెవ్వం
డారసి యెఱిఁగింపుమయ్య యట్టిమహాత్మున్. ౪౮

ఉ. ఎవ్వఁడు నిత్యసత్యపరుఁ డెవ్వఁడు నిర్మలధర్మవర్తనుం
డెవ్వఁ డవార్యశౌర్యధనుఁ డెవ్వఁడు సారవిచారశోభితుం
డెవ్వఁ డగణ్యపుణ్యనిధి యెవ్వఁడు తత్త్వమహత్త్వకోవిదుం
డవ్వరసద్గుణాభరణు నారసి నాకు నెఱుంగఁ జెప్పుమా. ౪౯

క. ధీరోదాత్తుఁడు జలధిగ
భీరుఁ డభీరుండు నన్యభీరువిముఖుఁడున్
వైరినృపభూరిమదసం
హారియు నగునాతఁ డెవ్వఁ డతనిఁ దెలుపుమా. ౫౦

క. ఎవ్వనికినుక యొకింత తటు
నివ్వటిలినయంత వెఱచి నిఖిలామరులుం
జివ్వదొలఁగి వడి జుణుఁగుదు
రవ్వీరోత్తంసు నెఱిఁగి యానతియీవే. ౫౧

వ. అనిన విని నారదుం డవ్వాల్మీకసంభవుం గనుంగొని యిట్లనియె.

క. మహితాత్మ నీవుచెప్పిన
బహుగుణములు దలఁప దుర్లభములై యుండున్
మహి నైనను దాదృగ్గుణ
సహితుని నెఱిఁగింతు వినుము సంతసమెసఁగన్. ౫౩

క. రాముఁ డనుపేర జగదభి
రాముం డిక్ష్వాకువంశరత్నం బిపు డీ
భూమికి నవభూషణమై
శ్రీ మెఱయుచునుండు మౌనిశేఖర వింటే. ౫౪

క. అతనిశుభగుణము లలఫణి
పతియును వాచస్పతియును భాషాపతియు
న్నుతియింపలే రయిన నా
మతికొలఁది వచింతుఁ గొంత మౌనివతంసా. ౫౫

శా. కరుణాసింధుఁడు సత్యసంధుఁడు జగత్కల్యాణబంధుండు బం
ధురసౌజన్యుఁడు లోకమాన్యుఁడు గుణస్తోమైకధన్యుండు సా
గరగంభీరుఁడు మేరుధీరుఁడు శుభాకారుండు సంగ్రామదు
ర్ధరదోర్ధాముఁడు వైరిభీముఁడు నన న్రాముండు మించు న్మహిన్.

క. ఓమునికులచంద్రమ యా
రామునికళ రూపమును బరామర్శింపన్

సోమునిచందంబును నల
కామునియందంబు నెంతగల దనిపించున్.

సీ. శ్రీమనోహరుఁడు సుస్నిగ్ధముగ్ధాంభోజ ౫౭
పత్రాక్షుఁడు విశాలఫాలతలుఁడు
సమవిభక్తాంగుఁ డాజానుబాహుయుగుండు
బంధురపరిణద్ధకంధరుండు
విపులాంసుఁడు కవాటవిస్తృతోరస్కుఁడు
సింహావీక్షణుఁడు సస్మితముఖుండు
గూఢజత్రుఁడు ధ్వజాంకుశశంఖచక్రాది
రేఖాంకితాంఘ్రిసరోరుహుండు
బింబరుచిరాధరుండు గంభీరనాభి
శోభితవలగ్నుఁ డిందీవరాభవర్ణుఁ
డంగజాకారుఁ డఖిలలోకాభిరాముఁ
డహహ దశరథరాముఁ డోయనఘచరిత. ౫౮

క. సద్రక్షణభరణసము
న్నిద్రకృపానిధి సమగ్రనీతి సకలసా
ముద్రికలక్షణలక్షిత
భద్రాకారుండు రామభద్రుఁడె తలఁపన్. ౫౯

క. ఏవంవిధగుణమహిమల
చే విలసిలు నగ్రతనయు శ్రీరఘురామున్
భావించిచూచి దశరథ
భూవిభుఁ డవనీభరంబుఁ బూన్పఁదలఁచినన్. ౬౦

సీ. అభిషేకసంభారవిభవ మంతయుఁ జూచి
కైక యోర్వఁగలేక కంటుపూని
మున్నె తావరము గైకొన్నది గావున
వరముగా రామవివాసనంబు

భరతాభిషేకంబుఁ బ్రార్థించె ధర్మపా
శనిబద్ధుఁ డై యలజనవిభుండు
కానకు నని చె నగ్రతనూజు శ్రీరాము
నాతండుఁ బితృవచఃప్రీతి వెలయఁ
జనియె శుభలక్షణుం డగు లక్ష్మణుఁడు సుగుణ
జాత సీతయుఁ దోడ రా సాగి వనికిఁ
బురజనులు దశరథుండును శోకిపడుచుఁ
గొంతదూరంబు వెఱవెంటఁ గూడినడచె. ౬౧

క. శ్రీరాముఁడు నటఁ బౌరులఁ
బేసుకొని మరల్చి శృంగిబేరపురిఁ భా
గీరథితటమున నంతట
సారథిఁబ్రోలిపి పాదసంచారములన్. ౬౨

క. చని యచ్చట గుహునిం గనుఁ
గొని చెల్మి ఘటిల్లఁజేసి గుహసహితుండై
జనకజయు లక్ష్మణుఁడుఁ దోఁ
జనుదేరఁగ గంగదాఁటె సముచితగతులన్. ౬౩

గీ. కాననంబులు నదులు నెన్నేని గడచి
చని భరద్వాజమౌనీంద్రు శాసనమునఁ
జిత్రకూటపర్వతమును జేరి యచట
వసతిసేసిరి ముగురు నింపొసఁగుచుండ. ౬౪

గీ. చిత్రకూటాద్రి రాముఁడు చేరినంతఁ
బుత్రశోకాతురుం డయి పొగిలి పొగిలి
దశరథమహీధవుఁడు కాలధర్మమొందెఁ
బ్రేమ వేమఱు హా రామ రామ యనుచు. ౬౫

క. అంత వసిష్ఠప్రముఖులు
మంతనము సెలంగ భరతు మహీమండలికిం
గాంతునిఁ జేయఁగవలె నని
చింతించుచు భరతుఁ బిలిచి చెప్ప నతండున్, ౬౬

ఉ. కన్నుల బాష్పవారి దొలఁకం గలఁకన్నతివారిఁ బల్కె నా
యన్న రఘూద్వహుం డడవికై చని కొండలమీఁద నుండ నే
నున్నతభద్రపీఠమున నున్న జను ల్ననుఁ జూచి నవ్వరే
యెన్నఁగ నామవంబునకు నెక్కసకం బిది యెల్లరాజ్యముల్. ౬౭

సీ. అని పల్కి చిత్రకూటాద్రికిఁ జని రాముఁ
గని బాష్పములు నేలఁ జినుక మ్రొక్కి
ధర్మజ్ఞ నీవ యీధరణి యంతయు నేలు
రాజవై క్రమ్మఱి రమ్మటన్నఁ
దాతయాదేశంబుచేత సామ్రాజ్యంబుఁ
బూన నొల్లక మనంబున ముదంబు
దనర రాజ్యన్యాసమునకుఁ బాదుక లిచ్చి
భరతుని మగుడంగఁ బంపె నతఁడు

నగ్రజునిమాట జవదాఁట కట్ల వేగ
నఱిగి రామాగమనకాంక్ష నాత్మనగర
మునకుఁ జనక నందిగ్రామముననె యుండి
ధరణిఁ బాలించె ఘనధర్మసరణి వెలయ. ౬౮

క. అంతట శ్రీరాముఁడు నీ
చోతకుఁ బురజనులు వచ్చి చేరుదు రనుచుం
జింతించి తానుఁ దమ్ముఁడుఁ
గాంతయునుం గూడి దండకంబున కరిగెన్. ౬౯

సీ. అఱిగి దండకమున కాదండ సాధిత
సాధువిరోధి విరాధుఁ ద్రుంచి
శరభంగముని సుతీక్ష్ణమహర్షి దర్శించి
సజ్జనవినుత సౌశస్త్యుఁ డైన
యల యగస్త్యుని నగస్త్యభ్రాతఁ గనుఁగొని
యయ్యగస్త్యుని వచనానుమతిని
నైంద్రశరాసనం బక్షయబాణతూ
ణీరముల్ ఖడ్గంబు నెమ్మిఁ జెంది

సకలమానులు నచట రాక్షసవధంబు
కొఱకుఁ బ్రార్థింప వారికిఁ గుతుక మొసరఁ
బ్రతిన గావించి తమ్ముఁడు సతియుఁ గూడి
మెలఁగుచుండఁగఁ దద్వనస్థలి వసించు.

గీ. శూర్పణఖ కామరూపంబు చొప్పడంగ ౭౦
మిగులఁ జక్కని మగువ యై తగులువొందు
నాసఁ జనుదేర మఱి దానినాసఁ గోసి
బోసిఁ జేసె విరూప తా గాసిపడఁగ. ౭౧

సీ. శూర్పణఖావాక్యచోదితులై జన
స్థాననివాసు లౌసకలరాక్ష
సులు గూడి వెంట రాఁ జలమొప్ప ఖరదూష
ణత్రిశిరస్కులు ధాత్రి యదరఁ
బఱతేర వారలఁ బదునాల్గువేల నా
లంబులో బాణజాలంబుచేతఁ
జక్కాడె నెందును దిక్కఱి పాఱంగ
దేవత ల్తనబాహుతేజమునకు
మనమునందు మెచ్చి వినువీథి ఘనపుష్ప
వృష్టి గురిసి రాత్మ దృష్టి మెఱయ
నచటి మౌను లెల్ల నాశీర్వదించిరి
వేనవేలు నుతులు వెలయ నంత. ౭౨

సీ. జ్ఞాతివధం బెల్ల దూతముఖంబుచే
విని రావణుఁడు క్రోధవివశుఁ డగుచుఁ
దనకు సహాయ మై చనుదేర మారీచుఁ
బ్రార్థించి వాఁడు నెయ్యంబు బెరయ
వల దన్న వినక కేవలమత్సరంబునఁ
దత్సహాయుండయి దాశరథుల
మాయామృగాకృతి మారీచుఁ డెడగల్గ
నెలయించుకొని పోవ నెడరు వేచి

యార్య రాముని భార్యఁ జౌర్యంబుచేత
నపహరించి జవంబున నడగించు
గృధ్రరాజంబు నుద్ధతి గీటడంచి
కొంకక సురావళి దలంక లంక కరిగె. ౨౩

క. రావణుఁడు సీతఁ గైకొని
పోవుట పరప్రాణ మడల భూధరము బలెం
ద్రోవంబడిన జటాయువు
చెవిని శ్రీరాముఁ డంత జింతాకులుఁ డై. ౨౪

చ. దయ వెలయన్ జటాయునకు ధర్మగతు ల్దగఁ బారలౌకిక
క్రియ లొనరించి సీతఁ బరికించుచుఁ ద్రోవకు నడ్డమై మహా
ద్రియుఁ బలెఁ జూడఁగా వికృతదేహు మదాంధుఁ గబంధుఁ ద్రుంచి వే
ప్రియమున స్నానపూతశబరిన్ శబరిం గని పూజ లందుచున్. ౨౫

క. చని పంపాతీరంబున
హనుమంతుని గూడి యతని యనుమతి సుగ్రీ
వునిఁ జేరి యతనితోడుత
మునుకొని సీతాపహారమును నెఱిఁగించెన్. ౨౬

క. సకలము విని సుగ్రీవుఁడు
నకలంకత నగ్నిసాక్షి యగుసఖ్యంబుం
బ్రకటించి రాముతోఁ గొం
కక మఱి యవ్వాలివైరకథయుం దెలిపెన్. ౨౭

క. తెలిపిన విని శ్రీరాముఁడు
వల దింక భయంబు నీకు వాలిఁ దనిమెదన్
నిలిపెద నిన్నని గట్టిగఁ
బలికె న్సుగ్రీవుఁ జూచి ప్రతినచెలంగన్. ౨౮

గీ. ప్రతిన గావించి యంతటఁ బ్రత్యయంబు
కొఱకు రవినందనుఁడు మహాగిరియుఁ బోని
దుందుభికళేబరముఁ జూపఁ గందుకంబు
బలెఁ బదాంగుష్ఠమున దానిఁ బాఱఁజిమ్మె. ౨౯

ఉ. వెండియు సప్తతాళములు వేఱె కపీంద్రుఁడు చూపి వీని నొం
డొండ గుఱించి యేయు మన నొక్క శరంబున నేసె నన్నిటిం
జండకరాన్వవాయమణిసాయక మవ్వలఁ దూఱి భూమియుం
గొండలుఁ గుండలిస్థలము గ్రుచ్చి వియచ్చరు లిచ్చ మెచ్చఁగన్.

క. ఆసుగ్రీవుఁడు నంతటఁ
గౌసల్యాసుతుని బలిమికలిమి కలరి వి
శ్వాసమున రాముఁ గూడి వి
భాసిలఁ గిష్కింధ కరిగి పటుదర్పమునన్. ౮౧

సీ. వాలి యుండెడు గుహాద్వారంబునందుండి
పృథుతరగర్జావిభీషణముగ
సరభసంబుగ భుజాస్ఫాలనం బొనరించెఁ
దద్భుజాస్ఫాలనాదమునఁ గనలి
తారహారోజ్జ్వలస్తనభార యాతార
నోడఁబడ నీడఁజేసి వెడలి వచ్చి
యట నిల్చెఁ గపిరాజు నంతట రాముఁడు
కోలనొక్కట వానిఁ గూలనేసి
యతనిరాజ్యంబునకుఁ గర్త యగుచునుండఁ
గరుణ సుగ్రీవుఁ బట్టంబుగట్టె నపుడు
గుభులు గుభులున దేవదుందుభులు మొరసెఁ
బుష్పవృష్టులు గురిసె నద్భుతముగాఁగ. ౮౨

క. సుగ్రీవుఁడు శ్రీరామున
నుగ్రహమున నుగ్రశాసనుండును గపియూ
థాగ్రణియు నగుచు ధర నిర
వగ్రహ మగు రాజ్యవైభవంబునఁ జెలఁగెన్. ౮౩

వ. అంత. ౮౪

గీ. ఇనతనూజుండు సీతఁ గన్గొనఁగఁ దలఁచి
విపులబలు లగుకపుల వేర్వేఱఁ బిలిచి
నాల్గుదిక్కుల కనిచె మన్ననలు చేసి
వెనకఁగడఁగిరి వారు వేవేలగతుల. ౮౫

సీ. అందులో హనుమంతుఁ డట సీతఁ గానక
సంపాతిమాటల జాడఁ దెలిసి
శతయోజనాయతజలరాశి లంఘించి
శంక యింతయు లేక లంక సొచ్చి
ఘనశోకమున నశోకవనిలోపల నున్న
యుర్వీతనయఁ గాంచి యూఱడించి
శ్రీరామముద్రిక చేనిచ్చి తోరణ
భంగంబు గావించి సంగరంబు
సలుపవచ్చిన రావణసైన్యపతుల
మంత్రిపుత్రుల నక్షకుమారుఁ ద్రుంచి
పట్టువడి యంత బ్రహ్మాస్త్రబంధ మెడలఁ
జేసికొని రక్కసుల నెల్లఁ జీరి మీఱె. ౧౯

శా. సీతన్ సోఁకకయుండునట్లుగ శిఖాజిహ్వాలవాలజ్వల
జ్జ్యోతిన్ లంక దహించి వార్ధి కరి గచ్చోఁ దొంకఁ జల్లార్చి ప్ర
స్ఫీతాహంకృతిఁ గ్రమ్మఱన్ రఘువరున్ సేవించి కంటి న్మహీ
జాతన్ స్వామి! యటన్న రాముఁడు మదిన్ సంతోషముప్పొంగఁగన్.

గీ. రవితనయుఁ గూడి వార్ధితీరమున కరిగి
భీకరాశుగముల వార్ధి బెగడఁజేసి
సేతుబంధంబు గావించి సేతుసరణిఁ
గపులతోఁ గూడ జలరాశి గడచి నడచి. ౨౦

సీ. రణరంగమునయందు రావణుఁ ద్రుంచి క్ర
మ్మఱ సీతఁ జేకొని మది నొకింత
జననిందఁ బరిహరించఁ దలంచి సభలోనఁ
బరుషంబుగాఁ బల్క ధరణితనయ
తనయంతరంగంబు జను లెఱుంగుటకునై
యగ్నిలోపలఁ జొచ్చి యగ్గలంపుఁ
గాంతి వెల్వడియె లోకముచూడ నవ్వేళ
వేలుపుగమి పుష్పవృష్టి గురిసె

నగ్నివచనంబుచే నంత నతివిశుద్ధ
చరితఁగా జనకాత్మజ నరసి చూచి
హర్షితమనస్కుఁ డయ్యె, దేవర్షిగణము
మదిఁ బొదలెఁ జాల నారామమహిమఁ గాంచి. ౮౯

వ. అంత. ౯౦

సీ. రాముఁడు శుభముహూర్తమున విభీషణు
సాగరాదికతీర్థజలముచేత
నభిషిక్తుఁ జేసి లంకాధిరాజ్యమునకు
గట్టిగాఁ బట్టంబు గట్టి వేడ్క
వగ దీఱఁ గృతకృత్యుఁ డగుచుఁ గ్రమ్మఱ వాన
రులఁ బ్రాప్తసంజీవనులుగఁ జేసి
బంధులు గొల్వఁ బుష్పక మెక్కి వడి నయో
ధ్యకు నేఁగుచును భరద్వాజమౌని
యాశ్రమవనంబునకుఁ జని యచట భరతు
నంతికమునకు మును హనుమంతు ననిచి
భానుసూనుండుఁ దానుఁ బుష్పకము మీఁద
నెక్కి మిక్కిలి సంతసం బెసఁగుచుండ. ౯౧

క. సఖ్యము మెఱయఁగ వానర
ముఖ్యునితో శ్రవణసౌఖ్యములు సంధిలఁగా
నాఖ్యాయికల న్సారెకు
వ్యాఖ్యానము చేసికొనుచు నతిమోదమునన్. ౯౨

క. నందిగ్రామమునకుఁ జని
యందు జడలు విడిచి సీత యనుజన్ములు సొం
పొంద నయోధ్యానగరముఁ
జెంది మగుడ రాజ్యలీలచేఁ జెలువొందెన్. ౯౩

చ. అనుజులు వేడ్క మీఱఁ దనయానతిమీఱక సేవసేయ భూ
జను లనురాగ మింపెసఁగ సంతతమున్ జయవెట్టుచుండఁగా

జనకజతోడఁ గూడి యతిసౌఖ్యము లొందుచునుండె నిత్యశో
భనములు శోభిలంగ నిజబంధులు రంజిల రాజ్యలీలలన్. ౯౪

సీ. శ్రీధాన్యకటకమై చెన్నొందె నగరంబు
రాష్ట్రంబుసౌరాజ్యరమ్య మయ్యె
నయమొప్పఁ బ్రజలెల్ల జయవెట్టసాగిరి
నెలమూఁడువానలు నింగి గురిసెఁ
బొదుఁగు లుబ్బంగఁ బా ల్విదికె గోగణములు
సస్యంబు లిలఁ బ్రశస్యంబు లయ్యె
బహువత్సరంబులు బ్రదికిరి జను లెంతు
నిత్యోత్సవంబులు నెగడుచుండెఁ
దరుణు లందఱు నైధ్రువతనము వెలయఁ
బతులు వారును నారోగ్యభాగ్యకలనఁ
బుత్రపౌత్రాభివృద్ధిని బొదలి రెపుడు
శ్రీరఘువరుండు రాజ్యంబు సేయునపుడు. ౯౫

గీ. మునికులశశాంక యింక రాముఁడు ధరిత్రిఁ
బదునొకొండువేలేండ్లు ప్రాభవము మెఱసి
గోసహస్రాది దానము ల్చేసి యంత
బ్రహ్మలోకంబునం దలరంగఁగలఁడు. ౯౬

క. ఈరామాయణకథ నె
వ్వారేనియు భక్తి వినిన వారికి నెపుడున్
దారసుతసారవిభవో
దారసుఖం బెసఁగుచుండు ధర్మోత్తరమై. ౯౭

సీ. విప్రుఁ డీకథ భక్తివెలయఁ బఠించిన
మహితవాగ్వైఖరి మహిమగాంచు
క్షత్రియుం డీయుపాఖ్యానంబుఁ జదివిన
వార్ధివేష్టితమహీవలయ మేలు
వైశ్యుండు వేడ్క నీవస్తు వాకర్ణింప
బహుపుణ్యయుతపణ్యఫలము వడయు

శూద్రుఁ డీచరితంబు శ్రుతుల సోఁకఁగఁ జేయ
ధనధాన్యధన్యతఁ దనరుచుండుఁ
బలుకు లేటికి నెవ్వ రేతలంపుఁ దలంచి
రాతలంపు వారికి ఫలింపు నక్షణంబ
భక్తపాలనఖేలనప్రవణ మనఁగ
నడచు రామాయణశ్రవణంబువలన. ౯౮

క. అని చెప్పిన విని నారద
ముని నవ్వాల్మీకి మోదమున శిష్యగణం
బును దానును బూజించె
న్వినుతించె సమంచితోక్తివిభవము వెలయన్. ౯౯

వ. నారదుండు నమ్మహామునిచేత ననుజ్ఞాతుండై దివంబున కరిగె నంత నవ్వాల్మీకి వల్కలకలశంబులు గొంచు శిష్యుండు వెనువెంటఁ జనుదేర స్నానార్థంబు తమసానది కరిగి తత్తటంబున నిలిచి సంభ్రమంబున.

క. మిసమిస మెఱచుచు లోపల
నిసుకలు గనవచ్చుచుండ నింద్రమణివిభా
విసరముబలె నింపెసఁగెడు
ప్రసన్నసలిలంబు మనసు రంజిలఁజేయున్. ౧౦౧

క. అని శిష్యు భరద్వాజుం
గనుఁగొని యాతీర్థమహిమఁ గనుఁగొంటే స
జ్జనహృదయంబును బలెఁ గడు
వినిర్మలత మించెఁ జూడ వేడుక నించెన్. ౧౦౨

గీ. ఇది యకర్దమ మనుతీర్థ మిందు నేను
స్నాన మొనరించెద నటంచు మౌని యందుఁ
దాన మొనరించి యలభరద్వాజుఁ డొసఁగు
వల్కలంబులు దాల్చి పావనత మెఱయ. ౧౦౩

వ. తత్తటంబున నిలిచి యచటఁ గొంతతడవు మధురఫలభక్షణలోల పక్షి కోలాహలసంలక్షితంబు లగువృక్షవిశేషంబు లీక్షించుచు నుండె నా సమయంబున. ౧౦౪

సీ. కుఱుచగాఁ జుట్టిన కుఱుమాపు దట్టిపైఁ
గోడవలిలో దోఁటి గూడఁజెరివి
కొడిదిపూసలపేరు మెడ నంటఁగాఁ గట్టి
బిగి యొక్కఁ జెఁకఁ బీలిబెండ్లువెట్టి
కొంగయీఁకలు గొన్ని యంగుగాఁ దలఁ జుట్టి
సంకుబల్లడియంబు సందిట నిడి
గట్టి యల్లిక తట్ట బుట్టి చంక నమర్చి
సెలవిల్లు నమ్ములుఁ జేతఁ బట్టి
చిక్క మురి గోల వల బిస జిగురుఁగండెఁ
బాదియును గొంచు బుడుత రాఁ బాల నెమిలిఁ
గౌఁజుఁ గక్కెరఁ గల్లేటిఁ గారుకోడిఁ
గొక్కెరను బట్టుచును వచ్చె నొక్క యెఱుకు. ౧౦౫

వ. ఇట్లు చనుదెంచి జేగుఱుజిగిదేఱు నెఱ్ఱజేగుఱుగ్రుడ్డుల నీఱుతొఱలు వాఱం జూచుచు నచట. ౧౦౬

ఉ. ఒక్కమహీజశాఖపయి నొక్కట వేడుకఁ గూడి యుండి యొం
డొక్కటి ఱెక్క విప్పుకొని యొప్పుగఁ గప్పుచు నొయ్యఁ బల్కుచు
న్మక్కుల మేను గీఱుచును మోమును మోమును జేర్చి మిక్కిలి
న్మక్కువ నుండఁగ్రౌంచమిథునంబుఁ గనుంగొని సంభ్రమంబునన్. ౧౦౭

సీ. నుదుటిపై నొకవ్రేలు గదియించి క్రౌంచము
ల్నిలుచుచో టిది యని తెలిసి తెలిసి
చంకబుట్టటువెట్టి సారెకు బుడుతనిఁ
జేరకు మని సన్న చేసి చేసి
కిఱుకిఱుక్కనకుండఁ గిఱుకుమెట్టులు విడ్చి
పొదదారి మెల్లనఁ బొంచి పొంచి
మండివ్రేయుచు మ్రాని దండ దండగ నిల్చి
సూటిగాఁ బలుమాఱుఁ జూచి చూచి
కుఱుచ తడవింట నొకమిట్టకోలఁ గూర్చి
నేర్పడర నూర్పడఁచి త్రెగన్నిండఁ దివిచి

కామమోహితమైన యాక్రౌంచయుగము
నందు నొక్కటి నేసెఁ బుళిందుఁ డపుడు. ౧౦౮

గీ. ఇట్టు లేయునప్పు డేమనఁగావచ్చు
మిట్టకోల బోరపట్టు దాఁకి
చెట్టుమీఁదినుండి చట్టుప ల్చెదర న
ప్పిట్ట పిట్టపిడుగు పృథివిఁ బడియె. ౧౦౯

క. పడి రోఁజుకొనుచు నెత్తురు
బుడబుడఁ గ్రక్కుచును బోరపొడవై యెగయూ
ర్పడరఁగఁ బొరలం దొడఁగె
న్వడతెప్పం గన్ను గప్పి వేదన బలియన్. ౧౧౦

ఉ. క్రౌంచము బోయచేతి బలుగాయపునొప్పిని రొప్పుసేఁత నా
క్రౌంచి గుఱించి దానిఁ గని కంపము నొందుచుఁ గూయుకూఁతఁ ద
త్క్రౌంచయుగంబుఁ జూచి కలఁగంబడు పక్షిగణంబు మ్రోఁత యొ
క్కింతక సేపు ముంచుకొనియె న్వని నెల్లెడలందు నత్తఱిన్. ౧౧౧

క. కులకులఁ గూయుచు నిలపై
జలజలఁ జట్టుపలురాల సారెఁ బొరలుచు
న్విలవిలఁ దన్నికొనెడు నల
పులుఁగుం గని మాని కరుణఁ బొగులుచుఁ బలికెన్. ౧౧౨

క. మంచితరుశాఖమీఁద స
మంచితగతిఁ గ్రౌంచిఁ గూడి మదనక్రీడ
న్మించిన క్రౌంచము నకటా
కొంచక యెట్లేసె బోయ కులకులఁ గూయన్. ౧౧౩

వ. అని యవ్వాల్మీకిమునివరుం డాశబరుం గనుంగొని యిట్లనియె. ౧౧౪

క. అక్కట! నిషాద! రతిచే
మిక్కిలిఁ దమి నెనయు క్రౌంచమిథునములో నీ
వొక్కటిఁ బడవైచితి నీ
కెక్కడ నిలుకడ ఘటిల్ల దిఁక నెన్నఁటికిన్. ౧౧౫

క. అని తిట్టి మౌనిచంద్రుఁడు
మనమున విస్మయముఁ జెంది మాటికి నిటు బో
యను దిట్ట శ్లోక మయ్యె
న్వినుమని శిష్యునకుఁ జెప్పి వేమఱుఁ జదివెన్. ౧౧౬

వ. చదువ విని భరద్వాజుండును- "మా నిషాద ప్రతిష్ఠాం త్వ మగమ
శ్శాశ్వతీ స్సమాః యత్క్రౌంచమిథునా దేక మవధీః కామమోహిత"
మ్మనుశ్లోకం బేకసంధన గ్రహించి తదర్థం బూహించి. ౧౧౭

క. శ్లోకమునఁ బలుకుపలుకే
శ్లోకం బైనిలిచె నిట్లు లోకోత్తరమై
శ్రీకరమై మృదుపదశో
భాకరమై చూడ మిట్టి యద్భుతమొందున్. ౧౧౮

మ. అని వాగ్వైఖరి మీఱ సారెకును హృద్యం బైన తత్పద్యము
బ్బునఁ గొండాడుచు శిష్యుఁ డంబుకలశంబుం గొంచు వెన్వెంటరాఁ
జని యమ్మౌని నిజాశ్రమస్థలిని శిష్యవ్రాతముం జూచి చె
ప్పిన నప్పద్యము వార లెల్ల విని యుద్భిన్నాద్భుతానందులై. ౧౧౯

క. ఇది విన్నమాత్రమున సొం
పొదవించుచు నున్నయది సముల్లసితరసా
భ్యుదయాస్పదమృదుపదసం
పద యిటు లుండంగవలదె బళిబళి యనుచున్. ౧౨౦

క. ఛందోనిబంధనము స్వ
చ్ఛందప్రసృతోక్తి సరణి సరసం బై సొం
పొందెడి వేదమునం బలె
సందర్భం బిది యమానుషము వివరింపన్. ౧౨౧

గీ. బోయఁ గనుఁగొని కోపంబు పొరయుచుండ
మాటలాడిన యంతన చాటుఫణితిఁ
బద్య మై నిల్చె నెంతటి చోద్య మరయ
ఋషులమహిమంబు లెవ్వార లెఱుఁగఁ గలరె. ౧౨౨

క. ఆనుష్టుభశుభలక్షణ
మానందము సేయుచున్నయది మది నరయం
గా నింపు మొందు భూమిం
గానము శ్లోకంబు నవముగా నుదయించెన్. ౧౨౩

క. ఈనయ మిట్టిరసోదయ
మీనుడికారము తెఱుంగు నిటనును పెచటం
గాన మసాధారణ మీ
మానిగ్రామణికవిత్వమహిమ దలంపన్. ౧౨౪

క. అని వేఱువేఱ శిష్యులు
వినుతింపఁగ మఱియు మఱియు వినుచుఁ బ్రమోదం
బొనరఁగ వాల్మీకి తపో
ధనుఁ డాశ్రమవని వసింపఁ దదవసరమునన్. ౧౨౫

గీ. నిగిడె నొకదివ్యతేజంబు గగనవీథి
నది గనుంగొని జను లెల్ల నద్భుతంబు
నంద నందంద యాతేజ మల్లనల్ల
నల్లవాల్మీకివనముచాయనె డిగంగ. ౧౨౬

క. ముని సంఘమెల్లఁ గనుఁగొని
ఘనతరశృంగములతోడఁ గననొప్పుచు నా
కనకగిరి యరుగుదెంచెనొ
యని వేమఱుఁ బల్కుచుండ నంతటిలోనన్. ౧౨౭

సీ. జగదండములు సృజించంగ మాదిరిగొన్న
నలువున మణికమండలువుదాల్చి
శ్రుతిలతాతతులు నిల్చునుపఘ్నయష్టియు
బలెఁ గేల దండంబు పరిఢవిల్ల
వనజసంభవుఁ డౌట వనజతంతువులె మైఁ
దాల్చెనా వెలిజన్నిదములు వైచి
యెపుడు జ్యోతిశ్చక్ర మిట్లు ద్రిప్పుదు నను
రీతి నక్షసరంబుఁ ద్రిప్పుకొనుచు

క్షీరనీరవిచారంబు సేయనేర్చు
వారువము నెక్కి యమరు లిర్వంకఁ గొలువ
నలువ చనుదెంచె నమ్మౌనినాథుఁ జేరి
వాణి యుండంగ వెదకెను వానికరణి. ౧౨౮

చ. మిసిమికడానికుందనపుమించుల నీనెడు మేనిడాలు న
ల్దెసలఁ జరించుచుండఁ జనుదెంచిన కాంచనగర్భుఁ గాంచి యుఁ
పెసఁగఁగ నమ్మహాముని మహీస్థలిఁ జాఁగిలి మ్రొక్కి భక్తిమై
వెసఁ గుసుమార్ఘ్య మిచ్చెఁ గడువేడుక శిష్యులతోడఁ గూడఁగన్.

గీ. అర్ఘ్యపాద్యంబు లొసఁగి యర్హాసనమున
మస్తకచతుష్కమకుటాగ్రమణిసమగ్ర
కాంతి విలసిల్లఁ గొలువున్న కమలభవుని
చెంతఁ దగ నిల్చి యంజలి సేసి పలికె. ౧౩౦

ఉ. నీకరుణావిశేషము గణింపఁగ శక్యమె చెల్మికల్మి వా
ల్మీకిగృహంబు మెట్టెఁ బరమేష్ఠి యటంచు సమస్తదేవతా
నీకము నెంచఁ జేసితివి నీరజసంభవ యింత చాలదే
చేకొని యెన్నిపుణ్యములు చేసితినో జననాంతరంబులన్. ౧౩౧

సీ. నారాయణుని దివ్యనాభిపంకరుహంబు
తల్లిగర్భం బయి తనరుచుండ
శ్రుతు లన్నియును ముఖోద్గతము లై విలసిల్ల
నలసరస్వతి పత్ని యై చెలంగ
నారదసనకసనందనప్రముఖులు
నందను లై మహానంద మొసఁగ
సకలప్రపంచైకసర్గసంచారంబు
నిత్యవిహారమై నెగడుచుండ
నున్ననీదుమహత్త్వ మే నెన్నఁగలనె
యేనకా దింక నెవ్వారు నెన్న లేరు
బ్రహ్మ బ్రహ్మస్వరూప హిరణ్యగర్భ
వనజసంభవ నీ కిదె వందనంబు. ౧౩౨

క. మునులును దైవతవరులు
న్నినుఁ గానఁగనేర రట్టినీవు కరుణచే
నను బహుమానము చేయఁగఁ
జనుదెంచితి నేను బుణ్యశాలిఁ దలంపన్. ౧౩౩

క. అనిన విని బ్రహ్మ యమ్మునిఁ
గనుఁగొని కూర్చుండు మనియెఁ గమలాసనుఁ డా
సనమున నాతఁడు నుచితా
సనమునఁ గూర్చుండె సంతసం బెసఁగంగన్. ౧౩౪

వ. కొంతతడవు గూర్చుండి వాల్మీకి యంత నంతరంగంబున శబరశరవిద్ధ
శకుంత సంతాపావలోకన వ్యాకులత్వంబు వొడమం బొక్కి పడుచు
నిమీలితలోచనుం డగుచు బోయం జూచి తా నాడినమాటలు
మాటికిం దలంచుచుండ నరవిందభవుం డతనిం గనుంగొని నగుచు
నోమునికులోత్తంస నీవు శోకంబునం బలికిన పలుకు శ్లోకం బై నిలిచె
మచ్ఛందంబున స్వచ్ఛందంబుగా ఛందోమయసరస్వతి నీయందుఁ
బ్రవర్తించె నేతాదృశశ్లోకంబుల లోకంబులు వొగడ రామాయ
ణంబు నారదోక్తప్రకారంబునఁ గావ్యంబు సేయుము రామచరితంబు
సకలంబును నీకుఁ గరతలామలకంబుగాఁ గానిపించు నీవు చెప్పిన
రామాయణంబును ధరణీతలంబున నాచంద్రతారార్కం బై ప్రవర్తిల్లు
నని యుపదేశించి జలజాసనుండు నిజనివాసంబున కరిగె నంత వాల్మీకి
యు ధ్యానస్తిమితనేత్రుం డగుచు రామచరిత్రంబు సర్వంబును హృద
యంబునఁ బ్రత్యక్షంబుగా నీక్షించి నారదోక్తప్రకారంబునఁ జెప్పం
గడంగెఁ దత్కథాసంవిధానం బెట్టి దనిన. ౧౩౫

ఉ. వాంఛితదానకల్పనగ, వాసవసన్నుత, కేకిపింఛతా
పింఛనిభప్రభాంచిత, విభీషణపోషణ, భీషణాశుగ
ప్రోంఛితమత్తశాత్రవ, నభోమణివంశమణీ, ధనుర్లతా
లాంఛితపాదపద్మ శుభలక్షణ, భక్తజనైకరక్షణా. ౧౩౬

క. అర్ధేందుధర ధరేంద్ర
స్వర్ధేనుస్ఫూర్తికీర్తివైభవబద్ధ

స్పష్టేంద్రవైరిహర సుర
మూర్ధేందూన్నకుటఘటితముగ్ధాంఘ్రియుగా. ౧౩౭

కవిరాజవిరాజితము.

జలనిధిలంఘనజాంఘికవానరసంఘముఖాచలశంఖవిశృం
ఖలఘనఘోషితబాహుజయా దశకంఠవిఖండనచండశరా
బలమథనప్రముఖాఖిలదైవతపాటలరత్నకిరీటతటో
జ్జ్వలపదపద్మ సహస్రకరాన్వయవార్ధికళానిధి దాశరథీ. ౧౩౮

గద్యము. ఇది శ్రీరామచంద్ర సాంద్రకరుణాకటాక్షలబ్ధ సిద్ధసారస్వతవిశేషనిరర్గళవాగ్వైభవాశేషసరససాహిత్యకళాభోజ, సత్యసంభూషితముఖాంభోజ, సకలసామ్రాజ్యధారేయ, నిత్యవితీర్ణిధారారాధేయ, నిరతావారితాన్నసత్రసంతోషితపంచాశత్సహస్రభూసుర, బహువారావర్తితమహాదానవైభవానర్తితకీర్తిభాసుర, నిజనామాంకితాకలంకవస్తుసమగ్రబహుళాగ్రహారభూషితచోళధరామండల, విఖిలభోగవిభవనిర్జితాఖండల, సాధితసముద్రాంతరద్వీప పరనృపాలసంస్తుతప్రతాప, నేపాళభూపాలస్థాపనాచార్య, కర్ణాటరాజపూజనీయధౌరంధర్య, రామసేతు శ్రీరంగ విజయరాఘవపుర కుంభఘోణాదిదివ్యస్థలప్రతిష్ఠాపిత రామభద్ర, సర్వజనసంభావిత గాంభీర్యముద్రాంకితసముద్ర, సదాశ్రితభరణదీక్షాదక్ష, దక్షిణసింహాసనాధ్యక్ష, రాజాధిరాజసన్నుతాసాధారణశౌర్య, దిగంతప్రసిద్ధతరౌదార్య, సుజ్ఞానజనక, సతతసంసేవితజనక, పోషితవిద్వత్కవియూథ, భువనశోభితగుణసనాథ, బలవత్పరిపంథిగృహీత సామంతమహీకాంతవిమోచనశ్లాఘనీయ బాహుబల, మూర్తిమాంబాగర్భశుక్తిముక్తాఫల, చినచెవ్వయాచ్యుతనృపాలపుత్త్ర, సజ్జనస్తోత్రపాత్ర, రూపరేఖావిజితసుమసాయక, సకలధర్మసంధాయక రఘునాథనాయకప్రణీతంబైన శ్రీమద్రామాయణంబున విబుధజనవినుత వివిధకథాశాఖాప్రకాండంబగు బాలకాండంబునందుఁ బ్రథమాశ్వాసము.

శ్రీరస్తు.

రఘునాథరామాయణము.

ద్వితీయాశ్వాసము.

క. శ్రీపంక్తిరథకుమారక
చాపకళాచార్య బాహుశౌర్యోజ్జ్వలశో
భాపరిపూర్ణ ఘనాఘ
క్షేపకశుభదివ్యనామ శ్రీరఘురామా. ౧

వ. అవధరింపు మవ్వాల్మీకిమునివల్లభుం డిట్లని చెప్పందొడంగె. ౨

ఉ. శ్రీసతికి న్నివాసము ధరిత్రికి నుత్తమరత్నభూషణ
న్యాసము సారసారవ[1]ఘనాంబువిజృంభితసస్యసంపదు
ద్భాసితభూవిభాగము నుదంచితభోగము నంచు నెంచఁ గో
సలదేశ మొప్పుఁ గలకోకిలగానవనప్రదేశమై. ౩

క. ఆదేశమహిమ యెంతయు
వేదెఱుఁగులపలుకు లలర వినుతింపఁ గా
కోదరపతి తగునేమో
కా దితరులచేత నెన్నిగంతులు గొన్నన్. ౪

శా. వేదండంబుల హస్తకాండములఠీవిం బొల్చు బలంటులం
బ్రోదిన్ స్త్రీజను రాజనంపువరిగుంపు ల్నిండి యొక్కాలముం
గేదారంబులఁ బండి తట్టొరఁగి వీక్షింపంగ నానందమౌ
నాదేశంబున నేకదేశమును జేయంజాల దేదేశమున్. ౫

సీ. కీరము ల్ముక్కుల గీఱ నివ్వక జాఱు
చెలువంపు రసదాళి చెఱకుఁబాలు[2].
జెంత సంతటఁ బాడి చిదిసిన ముంతమా
మిడిపండ్లరసములోఁ బడి పొరలుచు
నుఱుతలు గొఱుకంగ నొండొండఁ దొరఁగెడు
నారికెడంపుబొండ్లములసేటఁ

---

1. సారవ=సరయూనదీసంబంధి- 2. చెఱుకుఁజారు,

కలసి చేరువ యేటికాలువలను గూడి
 మొలకరాజనపుఁ జేల వలదిరుగుచుఁ
దరులఁ బొదరులఁ బసుపంపు విరుల వడియు
కమ్మఁదేనెలు పైఁ గ్రమ్మి కమ్మనంగ
ననుదినంబును బ్రవహించు నన్నియెడల
నేమి చెప్పఁగవచ్చు నాభూమిమహిమ. ౬

చ. చిలుకలు ముక్కునం బొడుచఁ జిల్లునఁ జిమ్ముగ్రోవులం బలె
న్వెలువడు నిక్షుకాండరసనిర్ఝరముల్ నికటస్థపల్వలం
బులఁ బడి యొండకాఁకలను బొంగుచుఁ జిక్కనిపాక మైన రా
జిలుతమిఁ ద్రొక్కి చక్కెరలు సేయుదు రక్కడి హాలికోత్తముల్. ౭

మ. సరయూతీరమహాగ్రహారముల నశ్రాంతంబు సంతుష్టభూ
సురయూథశ్రుతిఘోషపోషితములై శోభిల్లుఁ దత్ప్రాంతభూ
సరసీజాకరమాకరందరసనిష్యంద ప్రహృష్యత్తరా
గరిరంసాపరహంససారసవతీసంఘక్రేంక్రియాఘుంకృతుల్. ౮

క. ఎక్కడఁ జూచిన శుభదము
లెక్కడఁ గనుఁగొన్న నిధులు నెక్కడఁ గన్నం
జొక్కపుఁగనులు న్నెలకొను
నక్కోసలదేశమహిమ యలవియె పొగడన్. ౯

సీ. పల్లెలు చూడ భాసిల్లు నచ్చట మహా
 గ్రామము ల్వలె నభిరామలీల
గ్రామము ల్గనుఁగొన్నఁ గడుసమృద్ధి చెలంగఁ
 బట్టణంబులుఁబోలెఁ బరిఢవిల్లుఁ
బట్టణంబులు గన్న బహువైభవంబుల
 దేశంబులును బోలెఁ దేజరిల్లు
దేశ మంతయును శోధించి కాంచ నఖండ
 భూమండలముఁబోలెఁ బొలుపు మిగులు
నమరగురుఁ డైన నక్కోసలములమహిమ
యరసి వర్ణింపఁగలఁడె బ్రహ్మాండగోళ

మునఁ గలుగుధాత్రి యంతయు నొనరి యొక్క
చక్కి నిలిచినయటు లుండు నిక్కముగను. ౧౦

సీ. పుష్పమంజరు లిప్పపువ్వరాజనములు
కస్తూరినిగరాలు గంధసరులు
గంగాజలంబులు బంగారు తీఁగియ
లేఖుంగుద్దంత్తెమ్ముల్ దీవసరులు
సన్నవంకెలు ముత్తెసరులు ప్రాసంగులు
రాయమెచ్చులు నీశ్వరప్రియములు
నయములు రామబాణములు సీతాభోగ
ములుఁ బాలకేసరుల్ మోసనములు
కఱియమేనులు సన్నబక్కండఁ? మఱియుఁ
గలుగు ధాన్యంబులెల్ల ముక్కాలుఁ బండి
నిండి యెల్లెడఁ జూచిన నెగడుచుండు
గ్రామ మనుపేరు నెఱుఁగ రాభూమిప్రజలు. ౧౧

క. కరములఁ జిలుకలు వ్రాలఁగ
శిరమున రాజనపు టెన్ను చెరివి ననసుధా
కరకళఁ దగుపార్వతు లనఁ
బరఁగుచు రాప్రోలి శాలిపాలిక లెపుడున్ ౧౨

ఉ. కప్పురభోగివంటకముఁ గమ్మగ నేవడియ న్భుజించి మే
లుప్పటులట్లు మూరగల తోరపుఁబచ్చడము ల్చెలంగఁగా
గొప్పకడానిపైఁడి జిగిగుత్తపు టుంగరము ల్కరంబులం
ద్రిప్పుచు రచ్చ సేయుదురు రెడ్డిదొర ల్తమి హెచ్చ నచ్చటన్. ౧౩

వ. మఱియు సరయూసరిత్ప్రవాహనివహాలంకృతసదేశం బగు నక్కోసల దేశంబు ధర్మం బంతట నెలకొన నెలనెల దప్పకుండఁ గుండలం గుమ్మరించినట్లు గురియువర్షంబులచేత హర్షంబునం బలె నుప్పొంగి నదీతరంగంబు లెల్లెడ వెల్లివిరియ నొండొండ మెండుకొని వండు లిరవుకొన నెరువుచల్లినబాగున వీరభోగంబు లగు భూమి భాగంబులం గనుంగొనం జాలి శాల్లి యవ గోధూమాది ధాన్యంబు లెప్పుడుం దెప్ప

లుగాఁ బండు నుదారకేదారంబులకు నాధారంబు లగుచెఱువుల దొరువులం గనుపట్టుచు బంగారు వెట్టిన మొలచు జాంగలభూములం జెంగలించు నుత్తుంగ నారికేళతరు సంఘంబులవలన నక్కడక్కడం జిక్రోడదంష్ట్రాటంకదష్టంబు లై తొట్టుతొట్టునం బడు ఫలదట్టంబులు జలదేవతలు వేడుకలు పుట్టం బుట్టచెండులు గోర్చువిధంబున మాటి మాటికిని నీటిమీఁదటం బుట మెగయం దటరుహతరుభ్రంశికుసుమ వాసనలు ముంచికొనం బ్రవహించు కట్టఁగాలువలచెంగట నందంద కుందప్రసూనబృందకందళన్మకరందపానసంభ్రమబంభ్రమ్యమాణబం భరడింభఝంకారంబులతోడఁ గూడి యిక్షుయంత్రక్రేంకారంబులు సవిధకాసారసారసక్రేంకారంబులం గర్ణోత్సవంబులు నెఱప నెఱప సిండి మిసిమిజిగి నీను మేచుల పసం బొసంగు పసిగాఁపుగుబ్బెత లుబ్బుచెలంగ సలిలపూర్ణస్వర్ణకలశంబులు బింకంపుఁజన్నుల నొఱ యం జంకల నిడికొని నడఝ్మూఁకీవ్రులం బాటిల్లు నీరాటిరేవులం జూపఱకు నుత్కంఠగొలుపు గ్రామోపకంఠంబుల విలసిల్లు తిల్య మాష్య భాంగీన మాద్గీన కౌద్రవీణాదిక్షేత్రంబుల గనిమలం బొదలు చు మెచ్చుగొలుపు లేఁతపచ్చికలు మేసి యాము గ ఏసి మిసమిసనిమే నుల శోభిల్లుచు నాభీరకుమారవదనవాదితవంశనాళవివర వివిధభంగి తరంగితాలాపలీలాపరంపరాకర్ణనంబుల నానందించు నాలమందల యమందలలిత హంభారవవిజృంభణంబుల ఘూర్ణమానంబు లగునదీ మాతృకగ్రామంబుల సమగ్రం బై యగ్రమండపాంతరనిరంతర నటన్నటీచటుల పదకంజమంజుమణిమంజీరఝుణంఝుణస్వానానుకా రిమనోహారి మంగళమృదంగసంఘుధింధిమిధ్వనిబంధురంబు లగు దేవా లయంబుల నందం బై సకలజనానందం బై విలసిల్లుచుండు. ౧౮

క. అక్కోసలంబులంమల
నొక్కపురము చూడఁదగు నయోధ్య యనఁగ నా
చక్కఁదనము వర్ణింపఁగ
నిక్కముగాఁ గమలభవుఁడు నేరఁడు దలఁపన్. ౧౯

క. శ్రీనటనరంగశాల మ
హానృపగణరత్నపేటి యనుచు జనంబుల్
వేనోళ్లం బొగడ నయో
ధ్యానగరము వెలయు లోచనానందం బై. ౧౭

వ. మనునిర్మితం బగు నయోధ్యానగరంబు యోజనత్రయవిస్తారంబును ద్వాదశయోజనాయామంబునుం గలిగి రెండు యోజనంబుల మేర సత్యనామంబై యరిభీకరం బై సకలజనాభిరామం బై విలసిల్లుచుండు.

క. దివినుండి భువికి డిగ్గరు
భువినుండియు దివికి నేగఁబోలు భుజగరా
డ్భువనంబునుండి...
భువికిఁ దివికి నేఁగె ననఁగఁ బురికోట దగున్. ౧౮

క. అన్నగరికోట తుదమొన
లెన్నఁగ సురపన్నగేశు లెఱుఁగుదు రేమో
మిన్నక పలికితిఁ గా కవి
యెన్నఁగ ౧౯

గీ. ఆనగరికోట మలఁచిన మానికంబు
లంశుబాలాతపంబుచే నలరఁజేసి
యగడితలలోని పద్మంబు లంద రాగ
మునుపఁగాఁ (బద్మరాగంబు లనుచుఁ) బరఁగె. ౨౦

క. పులిమొగము లనం గోటల
యులిమొగములు మెఱయుచుండు నుగ్రపుఁగోఁటల్
వలె నుక్కువసులు వెక్కులు
పలుచిక్కులు మీఱ ... ... గన్. ౨౧

క. సురవాహిని బహుముఖములఁ
బరిఖాంబుధి దుముకులీలఁ బరఁగుం బురగో
పురహీరకాంతిధోరణి
నిరతము నామూ ... ... న్. ౨౨

సీ. పురిని బున్నమరేలు బంగరువుమేడ
జాహ్నవీనిర్మలామృతశాలి యైన
ధవళకరమండలకమండలువు ధరింప
నలవిరించికి ంచు. ౨౩

చ. ఉవిదలు రేలు సౌధశిఖరోపరికాంచనచంద్రశాలలం
దివుట విటాలితోడుత సదేశసమాగతచంద్రమండల
స్రవదమృతంబు చేతఁ గొని చందనముం బిసాందఁ జేసి మై
సవరగఁ బూయుచుండ్రు ఘనసౌరభము ల్నభ మెల్లఁ గప్పఁగన్. ౨౪

చ. పురిఁ గలరాజపుత్రులు నభోగతి వచ్చు విహంగమంబులం
దిరముగఁ జూచి యుండుకడఁ దేలకయుండఁగ నుండవిండ్లఁ గ
స్తురినిగరంపుటుండ లిడి తొట్టన నేయుదు రెల్లదిక్కులం
బరిమళము ల్గుబుల్గొనఁగ బాపురెయంచు సుర ల్నుతింపఁగన్. ౨౫

క. హాటకమణిసౌధంబుల
నాటకశాలల నటించు నగరవధూటీ
కోటితులాకోటిధ్వని
మాటికి గుబ్బతిలుఁ బర్వి మబ్బులలోనన్. ౨౬

ఉ. శ్రీలఁ జెలంగు నప్పురముచెంతలఁ గాంతలతాంతమాలికా
శాలి వనాలిసోలికల సారెకు సోలి పిసాలినాలిను
న్గాలిచరించు వేడ్క లెసఁగం గుసుమంబులు గోయుపట్టన
స్త్రీల కపోలఘర్మజలశీకరము ల్బలుమాఱుఁ గ్రోలుచున్. ౨౭

సీ. విటులకుఁ గెలనితంగెటిజు న్ననఁగ మించు
తేనియ లొలుకు వాతెఱలతీరుఁ
గోడెకాండ్రకును ముంగొంగుబంగా రన
మిసమిస ల్గ్రమ్ము నెమ్మేనిరేఖఁ
బల్లవులకు సమీపసుమేరుగిరు లన
విలసిల్లు గబ్బిగుబ్బలబెడంగు
ననుపుకాండ్రకును జెంతల కల్పలత లన
నొఱపులు నెఱపు బాహువులపొలుపుఁ

బూని సరసుల కఱచేతిమానికంబు
లనఁగ నమృతంబునడబావు లనఁగఁ బెన్ని
ధానము లనంగఁ గంతునిదంతు లనఁగ
వెలవెలందులు మించు రవ్వీటియందు. ౨౮

క. అందు నిరవొందు హిమవ
త్సుందరమలయోద్భవములు మత్తేభంబుల్
మంద్రమృగభద్రజాతు ల
మందకటస్యందమానమదసింధువులై. ౨౯

చ. పురిఁ జరియించు భద్రగజపుంజము ముందఱ డిండిమధ్వను
ల్నిరతముమించుఁ దత్తటవినిర్గళదుత్తటదాననిర్ఝరీ
చరదలిఝుంకృతిం గలసి సారెకుఁ దద్ఘనకుంభ...నో
ద్ధురతరవీరలక్ష్మికి గతుల్దగఁ దాళములొత్తు కైవడిన్ ౩౦

సీ. మోహదిశాగజంబులకు విశ్వంభరా
వలయభారము గొంత చులుకగాఁగ
వెల్లయేనుఁగునకు వేడుక ల్సొలపించు
పాంసువర్షవినోదభంగి గలుగ
వేలుపుమన్నీని వీటిలోపల నున్న
తరులకు భూరుహత్వంబు దొరకఁ
జదలేటినీటి యబ్జకులంబునకు నెల్లఁ
బంకజభావంబు పరిఢవిల్ల
నిబ్బరం బగు రవళిచే నింగి కెగయ
సారెకు ధరాపరాగంబుఁ జల్లుకొనుచు
నప్పురము రాజమార్గంబు నందు మెలఁగు
నిండు మదములు గురియు వేదండఘటలు. ౩౧

గీ. ఘనములగు గండశైలము ల్పదళికలును
బాదముల మేఘములు దంతపటిమ వంశ
గౌరవము పైపరాగము ల్గలిగి మెలఁగుఁ
గుంజరంబులు పురి నడగొండ లనఁగ. ౩౨

చ. నిరతము మిాటి తొండములు నింగికిఁ జాఁచుట యంబరాపగా
స్తరధవళాబ్జమంచుఁ దమనాథుని బట్టఁగఁ గాదె మాను డీ
కరణియటంచుఁ దారకలు కాళ్లఁ బెనంగు తెఱంగుదోఁప నూ
పురముల ముత్తెము ల్మెఱయఁ బొల్చుఁ బురి న్మదవన్మదేభముల్. 33

ఉ. అంబర మంటు నన్నగరి హస్తికులంబు సితాంబుజాతమో
హంబునఁ బట్టుఁ ద న్నని సుధాంశుఁడు పూర్ణత డించి పూనుఁ గా
ర్శ్యంబు, సమగ్రుఁడో, మఱియు సారె బిసం బని పట్టునంచు ని
త్యంబును నిట్ల యుండు నొకయప్పుడుఁ దాఁ గనఁ డేకరూపముల్. 34

మ. జవలీలం దనతోడ విగ్రహము నశ్రాంతంబు గావించుగం
ధవహుం గ్రోలు మహోపకారి యగు నాదర్వీకరస్వామికై
క్కువ యాఁగా బరువంచునో మదిని లోను ల్మెచ్చవాజివ్రజం
బవని న్సోఁకక దాఁటి మింటఁ జను నత్యాశ్చర్యచర్యం బురిన్. 35

సీ. ఎవ్వారిఁ జూచిన హీరహాటకకోట
హారకుండలముల నలరువారె
యెవ్వారిఁ జూచిన జవ్వాది బుగబుగల్
గలుగుకుంకుమగంద మలఁదువారె
యెవ్వారిఁ జూచిన దవ్వుల వాసనల్
విసరుపూసరులచేఁ బొసఁగువారె
యెవ్వారిఁ జూచిన నిందుకుందచ్ఛాయఁ
గనుపట్టు వెలిపట్టు గట్టువారె
యెవ్వరిని జూచిన మహామహేంద్రనీల
జాలజాలకయుతహేమసౌధయూథ
సీమ సీమంతినులఁ గూడి కాముకేళి
వేడుకలఁ జెందువారె యవ్వీటియందు. 36

వ. ఇప్పగిది నపూర్వశోభావిభవంబునం గనుఁగొననొప్పు నప్పురంబున కధీశ్వరుండు. 37

సీ. తన దానమహిమ చింతామణి కామధు
క్సంతానముల కోజబంతి గాఁగఁ

దనహేతి సకలదిగ్ధరణీశలక్ష్ములఁ
దోతెచ్చుటకుఁ దగుదూతి గాఁగఁ
దననీతిగుణ యుగంధరముఖ్యులకు నెల్ల
శవణిల్లు పఠితపాఠంబు గాఁగఁ
దనకీర్తి ఘనసృపాస్థానరంగములకు
నవ్యమౌక్తికవితానంబుగాఁగ
నలరు నాస్వర్గమార్గనిరర్గళైక
రఘుఁడు సంతతరాజాధిరాజదత్త
సారవస్తుసమగ్రమనోరథుండు
దైవతనుతప్రథుండు నా దశరథుండు. ౩౮

సీ. తనకరుణావలోకనలీల ధాత్రిణీ
తలము లోకులకెల్ల దారి గాఁగఁ
దనవినిర్మలకీర్తి ధవళాంశురాణివా
సములకు నేలిక సాని గాఁగఁ
దనవాలు సురకాంతలను వరించు విరోధి
కోటికి మాహూర్తికుండు గాఁగఁ
దనప్రతాపము హుతాశనవనజాతబాం
ధవులకుఁ గులదైవతంబు గాఁగ
వర్ణన యొనర్పఁ దగుఁ జక్రవాళశైల
వలయితమహీతలనృపాలవర్గఫాల
ఫలకభాగశుభాక్షరాపాదిపాద
నఖరశిఖరుండు దశరథనరవరుండు. ౩౯

మ. చరమాహార్యముఁ బూర్వశైలము జయస్తంభంబు లాచక్రవా
ళరసాచక్ర మవక్రవిక్రమభుజాలంకార మాశాంతసిం
ధురము ల్కీర్తివధూటిమేడలు పయోధు ల్రత్నపుంబంటచే
లరిరాజు ల్పనిపాటలం దిరుగుబం ట్లామేదినీభర్తకున్. ౪౦

గీ. అతనికిని దృష్టివిజయజయంతు లనఁగ
నర్థసాధకాశోకసిద్ధార్థు లనఁగ

మంత్రపాలకుఁ డనఁగ సుమంత్రుఁ డనఁగ
మంత్రు లెనమండ్రు గలరు సమగ్రమతులు. ౪౧

ఉ. వెండియు నా నృపాలునకు వేఱె యమాత్యులు గల్గియుందు రా
ఖండలమంత్రిధీవిభవఖండనపండితు లాహవక్రియో
ద్దండులు దండనీతిసముదారవిచారకళాధురంధరుల్
కుండలిసార్వభౌమనిభకోవిదసన్నుతవాగ్విజృంభణుల్. ౪౨

ఉ. స్వామిహితంబు శౌర్యమును సత్యము నింద్రియనిగ్రహంబు వి
ద్యామహిమంబు ధర్మము నుదారత ధీరత నీతిరీతి యు
ద్దామమృదూక్తిజాలసరసత్వము గల్గిన(యట్టి)యా నృప
గ్రామణి యంతరంగగతిఁ గైకొని మంతురు వార లెంతయున్. ౪౩

సీ. కలనైన ననృతంబు వలుకంగ నేరరు
నేర్తురు సత్యంబు నిలువఁ బలుకఁ
బరధనంబుల కాసపడ రెట్టిపట్టుల
నాస సేయుదురు పుణ్యములకైన
వెఱవ రెంతకడింది పేరారులకు నైన
వెఱతురు దురితంపుఁదెఱఁగులకును
గుటిలచిత్తులఁ జేర్చికొన రేమఱియు నకు
టిలచిత్తులనె చేర్పఁదలఁతు రెందు
నధిపుమాటలు మీఱక యర్థములను
గోశగృహములు నిండఁగఁ గ్రుమ్మరింతు
రమ్మహామంత్రు లఖిలశాస్త్రావలోక
జాతపరిపాకనీతినిష్ణాతమతులు. ౪౪

శా. ఆమంత్రు ల్నయవంతులై సకలకార్యాలోచన ల్సేయఁగా
హేమంబు ల్ధనము ల్విభూషణములున్ హేరాళమై యుండఁగా
సామంతక్షితికాంతు లెంతయును విశ్వాసంబుమైఁ గొల్వఁగా
భూమీమండల మేలె నానృపతి యంభోరాసులే మేరగన్. ౪౫

క. దశశతదృగ్వైభవుఁ డా
దశరథపృథ్వీధవుండు తగఁ ధర్మణవఙ్మో

దశయుండ రిపుల గెలిచెఁ
దశదిక్కులయందుఁ గీర్తిధవళిమ లలమన్. ౪౬

క. కేకయకోసలమగధ
క్ష్మాకాంతుల కన్యకలను సంభ్రమ మొప్పం
జేకొని పెండిలియాడె శు
భాకారవిలాసమదనుఁ డవ్విభుఁ డంతన్. ౪౭

క. ఆనరపతి సకలక్షితిఁ
దానేలుచు విభవమునకుఁ దగినట్టిసుతుం
గానక ఘనసంతాపము
మానక యుల్లంబులోన మల్లడిగొనఁగన్. ౪౮

ఉ. ఒప్పను చెల్లఁజేసితిఁ బయోనిధివేష్టితభూమి నంతటం
గప్పము గొంటి నద్దెసలఁ గల్గినరాజులచేత వైభవం
బొప్పుచు నుండుఁబో తనయుఁ డొక్కరుఁడైనను గల్గనేని నా
డెప్పర మైనపుణ్యము ఘటింపఁగఁ జేయునె పుత్రసంపదన్. ౪౯

క. బాలకు ఫాలకుటిలలం
బాలకుఁ బాలకును మణిమయంబగు గిన్నెం
గేలఁగొని దాది వెంటనె
బాళిం దిరుగంగఁ జూచుఫల మబ్బునొకో. ౫౦

క. రంగు మెఱుంగుల బంగరు
ముంగిట నుంగుటము లూఁది ముద్దుగులుకు లీ
లం గలకల నవ్వుచు మెలఁ
గం గొమరుని జూచుకౌతుకము గలుగునొకో. ౫౧

చ. కలుగునొకో చకోరహితుఁ గన్గొని తెమ్మని పోరువెట్ట దా
దులు గికురించి యద్దమునఁ దోఁచినచందురుఁ జూప రెండుచే
తులఁ గొనిపట్టి సంతసముతోఁ దనచేతికిఁ జిక్కెనంచు న
గ్గలికఁ జెలంగు బాలకుని గన్నులఁజూడఁగఁ గల్గుభాగ్యముల్. ౫౨

క. అని యిట్లు సుతులు లేమికి
మనమున వగ నిగుడ నాప్తమంత్రియగు సుమం

త్రుని బిలిచి యొక్కనాఁడి
ట్లనిపలికెం దనదుహృదయ మంతయుఁ దెలియన్. ౧౩

చ. వినుము సుమంత్ర నీవెఱుఁగ విశ్వధరాతలచక్ర మంతయుం
బనిగొనఁ జేసి వేడ్క దగఁ బ్రాభవ మిచ్చితి నన్నుఁ జాల న
మ్మిన సుజనాళికిం దురగమేధ మొకండును దక్కఁ దక్కుఁగ
ల్గినక్రతువు లున్నదక్షిణలు గీల్గొనఁ జేసితి నెంతసేసినం
దనయుఁడు లేఁ డొకండయిన దైవకృతం బిటులుండె నేమనన్. ౧౪

క. సుతుల ననుముద్దుఁబలుకులు
శ్రుతులకుఁ జవియైనయట్లు చూడఁగఁ జవిగా
వితరులు వేడుక నెంతే
చతురతమ్మైఁ బలుక నంత చవి భువిఁ గలదే. ౧౫

క. ముద్దునగుమోము నందపు
బొద్దుమెఱుఁగుమేనుఁ జిన్నిబొజ్జయు నెంతేఁ
బ్రొద్దులు జరపెడి జిలిబిలి
సుద్దులు గలబాలకులను జూడ న్వలదా. ౧౬

క. చప్పటులు చఱచి యిటు మా
యప్పలు రమ్మనుచుఁ బిలువ నలకలు నుదుటం
గప్పఁగ నందెలు మొరయఁగఁ
దప్పటడుగు లిడుచు వచ్చు తనయుఁడు వలదా. ౧౭

వ. అని యిట్లు సుమంత్రునితోడం బలికి మఱియును. ౧౮

క. తక్కుఁగల మంత్రివరులను
గ్రక్కునఁ బిలువు మని పల్కఁగాఁ గట్టికవా
రొక్కరిఁ బట్టంగఁ బనుగు
రొక్కటఁ జని వారిఁ బిలువ నుత్సాహమునన్. ౧౯

సీ. వెన్నముద్దలు వోలె సన్నసుగ్గడితంపుఁ
దెలిచల్వబటువుపాగలు పొసంగ

నునుసాలెయఱచట్లులును వాని కొనరిన
వలిపెపచ్చడములఁ జెలువ మొసఁగ
నొండొంట నరవచ్చుచున్న చెంపల గొప్ప
నీలాలప్రోగులనిగ్గుదొలఁక
నృపముద్రలఁ జెలంగు నపరంజిముద్దుటుం
గరములు కరములఁ గరము మెఱయ
శుద్ధవేషంబుతోడఁ బ్రసిద్ధులైన
సచివు లధిపుహజారంబుసరణి దఱిసి
క్రమ మొనరఁ గొన్నికక్ష్యాంతరములు గడచి
యంతఃపురాగ్రభూమికి వచ్చి ర మ్మనుచుఁ బిలువ. ౬౦

క. హేమమయ మందిరంబునఁ
గామిను లిరువంక మేనికళలు దొలంకం
జామరలు వీవఁ గొలు వై
శ్రీ మెఱయుచు నుండు నృపతిఁ జేరి వినీతిన్. ౬౧

వ. మ్రొక్కి సమ్ముఖంబున మణిమయస్తంభంబుల హత్తుకొని నిలిచినం గనుంగొని నృపపుంగవుండు వారలతోడ నట్లన పలికి పుత్రార్థం బశ్వమేధంబు సేయవలయు సుమంత్ర మంత్రజ్ఞులైన భూసురవరుల నాగురువుల నందఱం దోడి తెమ్మనిన సుమంత్రుండు నప్పుడ పుడమిలోపలం బ్రసిద్ధులు నఖిలమంత్ర పద్ధతిప్రవీణులు నగుబ్రాహ్మణుల నధికతపోనిష్ఠు లగు వసిష్ఠవామదేవజాబాలిప్రముఖులం దోడు తెంచినం గాంచి దశరథుండు వారల నెదురుకొని తెచ్చి యుచితాసనంబులం గూర్చుండ నియమించి నమస్కరించి యి ట్లనియె. ౬౨

గీ. భూమిసురులార సంతతి లేమిఁ జేసి
తత్తళింపం దొడంగెడుఁ జిత్త మిపుడు
తురగమేధంబు సేయ నుద్యోగ మున్న
దమ్మఖవిధాన మి ట్లని యానతిండు. ౬౩

వ. అనిన వార లి ట్లనిరి. ౬౪

గీ. అశ్వమేధంబుఁ జేయు మో యధిప యట్లు
శాశ్వతం బగుధర్మంబు సంఘటిల్లు
విశ్వనుత మైన సంతతి వెలయు నీకు
నీశ్వరప్రేరణంబె పో యీతలంపు. ౬౬

క. సరయూత్తరతటమున న
ధ్వరభూమి యొనర్పవలయు వరఁ క్షణభా
సుర మగుతురగో త్తమమును
బరికింపం దగినవారిఁ బనుపుము వేగన్. ౬౭

చ. అని యిటు లవ్వసిష్ఠముని యాదిగఁ గల్గిన మౌను లందఱుం
దనయులు నీకుఁ గల్గెదరు తప్పదు యాగము సేయుమంచుఁ ब
ల్కినపలు కాత్మసమ్మదముఁ గీల్కొనఁ జేయ నమాత్యవర్గముం
గనుఁగొని పల్కె నద్ధరణికాంతుఁడు సంతస మొప్పుచుండఁగన్. ౬౮

క. నాగురువులయానతిచే
సాగింపుఁడు యాగ మఖిలసంభారంబుల్
వేగ నొనగూడఁ జేయుం
డాగమకోవిదులఁ బిలువనంపుఁడు మఱియున్. ౬౯

క. ఈయజ్ఞ మఖిలనృపులకుఁ
జేయఁగవచ్చు నిది శాస్త్రసిద్ధ మలోపం
బై యొసఁగుచుండు యజ్ఞము
పాయక కర్తకు నభీష్టఫలము లొసంగున్. ౭౦

వ. విద్వాంసు లగు బ్రహ్మరాక్షసులు ప్రతిక్షణంబును రంధ్రాన్వేషంబు గావించుచు యజ్ఞంబునకు విఘ్నంబు చేయం జూతురు విఘ్నితం బైన యజ్ఞంబు కర్తకుం గొఱగామి సంఘటిల్లం జేయు నటుగావున నెందు నేమఱక సకలలక్షణలక్షితం బైన యశ్వంబుం దెచ్చి విడిచి యందుననకు సావధానంబుగా శాంతికవిధానంబులు సేయుచు నభంగంబును సాంగంబును గా యాగంబు సాగింపుఁ డనిన విని వసిష్ఠాదులు మోదంబున నమ్మేదినీవిభుని వివేకంబుం గొనియాడుచు నిజస్థానంబులకుం జనిరి తదనంతరంబ యమ్మహీకాంతుండు మంత్రులం

జూచి మీర లప్రమత్తులరై భూసురోపదిష్ట ప్రకారంబున సత్వరం
బుగ నధ్వరసంభారంబులు సంపాదింపుండని వారల ననిచి యంత నం
తఃపురంబున కరిగి తనపత్నులం బిలిచి పుత్రార్థం బశ్వమేధంబు సే
య నుద్యోగించితి నేఁడు దివసంబు మంచిది మీరలు యాగదీక్ష
గైకొనుం డని పలికిన. ౨౧

క. ఆకాంతామణు లందఱు
శ్రీకర మై యమృతరసము చిలికెడు నాక్షో
ణీకాంతుపలుకు విని మో
దాకలనఁ జెలంగి రాననాబ్జము లలరన్. ౨౨

వ. అంత. ౨౩

క. హితుఁడు వివేకహితుండును
మతిమంతుఁడు నైన యలసుమంత్రుఁడు తానే
కతమున మఱునాఁ డాక్షితి
పతి దగ్గఱఁ జేరి యిట్లు పలికె వినీతిన్. ౨౪

గీ. వినుతచారిత్ర విను పురావృత్త మొకటి
ఋష్యాగుపదిష్ట మది నీవు తేచ్ఛ కొనరు
వినియుఁ దడవయ్యె నేఁ దొల్లి మనసునందు
నిపుడు దలఁపయ్యెను బ్రసంగహేతువునను. ౨౫

—ఋశ్యశృంగచరిత్రము.—

వ. తొల్లి సనత్కుమారుండు భవత్సంతానప్రయోజననిమిత్తంబుగా ఋ
షులసన్నిధిం బలికినపలుకులు కొన్ని గల వవి యాకర్ణింపుము.

క. శుభచరితుఁడు కశ్యపునకు
విభాండకుం డనఁగ సుతుఁడు వెలయు నతనికిం
బ్రభవించె ఋశ్యశృంగుం
డభంగురతపఃప్రభావదఘసంఘుం డై. ౨౬

క. పితృశుశ్రూషణమున సం
తతవహ్నినిషేవణమునఁ దపమునఁ గడును
న్నతి కెక్కు నతఁడు వసుమతిఁ
బ్రతిలే దితని కని మునులు పలుమఱుఁ బొగడన్. ౨౭

క. ద్వైవిధ్యము నొందెడు నిఁక
నావరముని బ్రహ్మచర్య మాశ్చర్యముగాఁ
బావనమహనీయతపః
శ్రీవిభవ మొకింతయైనఁ జెదరక యుండన్. ౨౯

క. వైభండకిపరమతపో
వైభవ మేమనఁగవచ్చు వనజభవుండో
యాభవుఁడో యాకీర్తిన్
భూభువనంబున జనింపఁబోలుఁ దలంపన్. ౩౦

వ. ఈభంగి నాఋశ్యశృంగుం డభంగుర తపోవైభవంబున నుప్పొంగుచు నిస్సంగుండై నీవారముష్టింపచుం డయ్యుఁ దనుపుష్టి చూపట్ట స్త్రీపురుషవివేకంబు లేక లేఖలోకంబు వొగడ వనంబులం జరియించుచుండు నక్కాలంబునందు. ౩౧

గీ. అంగరాజ్యాధిపతియై చెలంగఁగలఁడు
రోమపాదుం డనంగ నాభూమివిభుని
పుడమినెల్ల ననావృష్టి పుట్టు నతఁడు
నాయమెడలి ప్రజాపీడ సేయుచుండ. ౩౨

గీ. రోమపాదుండు తనదైనభూమి నెల్ల
వృష్టి లేకుంటఁ జూచి సంతుష్టి యెడలి
యంత శ్రుతవృద్ధులైన బ్రాహ్మణులఁ బిలిచి
పలుకు నిట్లని వినయంబు దొలఁకుచుండ. ౩౩

క. క్షామం బెన్నఁడుఁ గన మీ
క్ష్మామండలి నిప్పు డెట్టికర్మంబో ప్రజా
స్తోమంబు వగలఁ బొగిలెడు
సేమం బెన్నఁటికిఁ గలుగు సీమకు నింకన్. ౩౪

వ. అతిఘోరం బగునీయనావృష్టిదోషంబు వాయం బ్రాయశ్చిత్తం బొక్కటి విచారించి యుపదేశింపుం డనిన నభ్భూమిసురు లందఱు నిందులకు విభండకసుతుండైన ఋశ్యశృంగు రావించిన సువృష్టి గలుగు నమ్మునిపుంగవు రావించు నుపాయంబు సేయుం డని పలుకుదు రంత

నమ్మహీకాంతుండు మంత్రులంజూచి మీర లరిగి ఋశ్యశృంగు నిచ టికిం దోడితెం డనిన వారును నమ్మునిశార్దూలు దుర్దమ తపోవిభవుం బిలువ నేమెంతవారలము భయం బగు వారాంగనల నంపిన వార లాఋశ్యశృంగుని దోడుకొని తెత్తు రిందుల నఘంబును లే దతండు వచ్చినమాత్రన వర్షంబులు గురియు ధరణి కెల్ల హర్షంబగు నీ కూఁతు రగుశాంతాకన్య నమ్మానికి వివాహమ్ము సేయు మని పలుకుచు రట్లన యానృపాలుండు వేశ్యల నంపి ఋశ్యశృంగుని రావించు నతఁడా బున నిఖలక్షోణి నెల్ల వర్షంబులు గురిసి సుభిక్షం బగు నారోమపాదు నల్లుం డగు ఋశ్యశృంగమునివల్లభుండు వచ్చి పుత్రేష్టి సేయింప దశరథమహీధవునకుం బుత్రులు గలుగుదు రని యిట్లు సనత్కుమా రుండు వలికినాఁడు చిత్తంబున నది సత్యంబుగా నంగీకరింపుము. ౮౫

క. శాంతాకృతి యమ్మునిపతి
శాంతాసహితుఁ డయి యిటకుఁ జనుదేర మది
న్సంతాపమెల్లఁ దీఱఁగ
సంతానము నీకుఁ గల్గు జననాథమణీ. ౮౬

వ. అనిన విని సంతసిల్లి యాదశరథమహీకాంతుండు సుమంత్రున కి ట్లనియె. ౮౭

గీ. శాశ్వతబ్రహ్మచర్యానుషంగుఁ డైన
ఋశ్యశృంగుని నెలయించి వేశ్య లెట్లు
తెచ్చి రవ్విధ మంతయుఁ దేరకొనఁగఁ
జెప్పుము సుమంత్ర కౌతుకం బుప్పతిల్లు. ౮౮

వ. అనిన విని సుమంత్రుండు ఋశ్యశృంగమునిపుంగవు నంగనలు తెచ్చి నవిధం బంతయు సవిస్తరంబుగా విన్నవించెద వినుం డని సకల(మం త్రిజనసమ)క్షంబున నాక్షోణీవరు నీక్షించి యిట్లని చెప్పం దొడంగె నంగరాజ్యాధిపతి యైన రోమపాదుం డట్లు తనభూమి నతిఘోరం బగు ననావృష్టి పుట్టుటకు విచారంబు నొందుచుఁ బురోహిత బ్రా హ్మణుల రావించి వారలతో ని ట్లనియె. ౮౯

క. ద్వాదశవర్షక్షామం
బీదేశంబున జనించె నేకారణమో
యీదురితము వాయఁగ శ్రుతి
చోదితకర్మంబు లరసి చూపుఁడు మీరల్. ౯౦

క. ఇట్టియవగ్రహ మెన్నఁడుఁ
బుట్టదు భువి నీయఘంబుఁ బోఁజేయుటకున్
గట్టిగఁ బ్రాయశ్చిత్తం
బిట్టి దని వచింపుఁ డీర లిందఱు వేగన్. ౯౧

గీ. మినుకు మినుకున నొకనాఁడు మెఱపుఁగనము
గగనమున నెందుఁ జేటంత మొగులు లేదు
చినుకు బంగార మయ్యె నే మనఁగఁ దూర్పు
గాడ్పు నొక్కింత మెదల దేకారణంబొ. ౯౨

క. కొండలవలె గోదమొగు
ళ్లొండొండఁ బ్రభాతవేళ నుదయించి క్షణం
బుండి యడంగెడు మఱి వెలి
యెండలు గాయంగఁ దొడఁగె నేమన నింకన్. ౯౩

సీ. చెలమ ద్రోఁడిన నింత చెమ్మగమ్మక వేఁడి
యిసుకపొలం బయ్యె నేఱు లెల్లఁ
గమఠకర్కటకమీనములు పైఁ బొరలంగఁ
జెఱువులు పంకంబు చిక్క నింకె
వనరుహంబులు వాడి వత్తులై తూలంగఁ
గలఁకనీరును లేక కొలఁకు లిగిరెఁ
జలపట్టి వేయినిల్వులు ద్రవ్వినను నెందుఁ
గూపంబులు జలంబుఁ జూపవయ్యెఁ
బైరు లిల వ్రాలి సురగాలిఁ బఱవసాగె
నలజలప్రాయదేశంబులందు నుండు
తరువు లెల్లను జొరువులై దళము లెడలి
నిలువులకు నెండె నొక్కింత నీడలేక. ౯౪

క. దేవబ్రాహ్మణపూజలు
గావింపుఁడు చాల దానఁ గలుగు శుభంబుల్
కావలసిన ధన మిచ్చెద
నీవేళకుఁ గాక ధనము లేటికిఁ బిదపన్. ౯౫

వ. అనిన వార లి ట్లనిరి. ౯౬

క. జపములు సేయించితి మే
మపరిమితంబుగ నవగ్రహంబించుకయే
నపగతము గాదు నృపవర
యుపాయ మొక్కండు దోఁచియున్నది మాకున్. ౯౭

చ. వినుఁడు విభండకాత్మజుఁడు విశ్రుతధర్మవిదుండు బ్రహ్మచ
ర్యనియమవంతుఁ డబ్జభవునంతటివాఁడు సదాత్మయోగి ధీ
మననుఁడు ఋశ్యశృంగుఁ డనువాని వనంబునఁ సంచరించు న
య్యనఘుఁడు వచ్చెనేనియు భయంబెడలం గలుగున్ సువృష్టియున్.

క. ఆయనఘుఁ డిటకు వచ్చును
పాయము గావింపుఁ డిదియ పరమార్థము భూ
నాయక యకలంకాత్మత
పోయుతుఁ డాతండు దలఁప భూదివిజులలోన్. ౯౯

క. వనిత యిది పురుషుఁ డితఁ డని
మనమున నెఱుఁగం డొకింత మౌనవ్రతుఁడై
వనమున నె యుండు నమ్ముని
జనపదనగరంబులకును జనఁ డొక్కపుడున్. ౧౦౦

క. ఆఘనుఁ డిట కేతేర న
మోఘముగాఁ గురియు వర్షములు మహి శ్రుతిమం
త్రౌఘనిధి యతఁడు దీనికి
శ్లాఘించు న్లోక మెల్ల సంతోషమునన్. ౧౦౧

వ. అనిన విని రోమపాదుండు ప్రమోదంబునం బురోహితామాత్యులం
జూచి మీర లరిగి యమ్మునికుమారుం దోడి తెండనిన వార లి
ట్లనిరి. ౧౦౨

ఉ. ఓమనుజేంద్ర యాతఁడు మహోగ్రతపోనిధి యగ్నివంటివాఁ
డేమటు పోవఁగా వెఱతు మిప్పురిఁ గల్గినవారముఖ్యలం
గామకళారసజ్ఞతలు గల్గినవారల నంచితేని నా
రాముని దోడి తేఁగలరు హాసవిలాస విహారలీలలన్. ౧౦౩

గీ. మనుజనాయక తలపోయ మాయ లనఁగఁ
దోయజాక్షులె సుమ్ము చట్రాయి యైనఁ
గరఁగు వారలవిభ్రమకళలఁ గాన
గణికలనె పంపుఁ డిందు నఘంబు లేదు. ౧౦౪

వ. అనిన విని యమ్మహీపతి యట్ల కాని మ్మని వేత్రహస్తులం గనుంగొని వారాంగనలం దోడి తెం డనిన వారు సత్వరంబుగా మదనతంత్రసిద్ధాంతమణిపేటి యగు వేశవాటికిం జని యచ్చోట హాటకమయంబులగు శ్రమకూటంబుల మణిఘటితతులాకోటిరటితంబులు మృదంగధింధిమిధ్వానంబులతో సంబాధింపఁ బసిఁడియంచు కాసెలు ప్రకాశింప మేలంబులుగూడి వివిధతాళంబులు హత్త నృత్తంబులు సలుపువారును మణికంకణక్వణనంబులు రాణింప వీణలుపలికించువారును దిపిరిదండియలు గైకొని గాణ దండి మెఱయ మంద్రమధ్యమతార స్వరంబులు సుధారసంబులు గురియ గానంబులు సేయువారును ప్రత్యక్షపాంచాలబాహటశయ్యల నయ్యారె యనం బ్రబంధంబులు చదువువారును నొక్కొక్కదిక్కునం జక్కనికన్నెలకుఁ గొక్కోకరహస్యంబులు దెలుపువారును బచ్చఱగచ్చుటంచుల పంచతిన్నియల వన్నియలు మెఱయ విటులతోడం గూడి పన్నిదంబులు సఱచి పంతంబులు నిగుడ దంతంపుసారెలు పసిఁడిసరిగకుట్టుల పట్టుపాళీల నొడ్డి కరమూలరుచిజాలంబులు పిసాళింపం గంకణంబులు గల్లనం బాచికలు వైచి వినోదంబుగా జూదంబు లాడువారును నిద్ద పెద్ద యొద్దికమై యొక్కొక్కదారి బకదారిపులుఁగుల గులకరింపు బలువగలు గల కలహంస కారండవ క్రౌంచక శుకప్రముఖ పక్షివిశేషరవంబు లుత్త్రంత మెఱయఁ గంఠనాళంబుల నభ్యసించువారును జిత్రఫలకంబులఁ జతురత్వంబు బెరయఁ జతురశీతి బంధంబులు లిఖియించువారును జీటికిమాటికిం గలహించి వచ్చు విటీజనంబులకు మర్మంబులు

దగం దగవు లేర్పఱచువారును నాకర్షణవశీకరణాద్యౌషధవిశేషం
బులు గూర్చి పాటవంబునం గరాటంబులం జేర్చువారును నొండొ
రుల నెఱుంగకుండ ననుపుకాండ్రు మచ్చికలం దెచ్చి యిచ్చు వెండి
మిన్న లెన్నికొని యుల్లంబు లలర వల్లంబుల నించి తల్లులకుం
గాన్కలు సేయువారును, జతురవచనరచనం బోటి గలచేటికలు మా
టిమాటికి విటులరాక లెఱిఁగింప నంగీకరించి ప్రత్యుత్తరంబు లొసం
గువారును గాముకులు ప్రేమంబున నెమ్మేనం గమ్మగందంబు లలందం
గొందఱు సురటులు విసర నిద్దంపుం జికిలియద్దంబులు చూచి తిల
కంబులు దిద్దుకొనువారును ముద్దురాచిల్కలకు భుజంగుల రాకొట్టి
పిలుచు వగలు నేర్పువారును నై యిచ్ఛావిహారంబుల నుండు వార
కాంతలం బిలిచి మిమ్ము నందఱ రాజసమ్ముఖమ్మునకు రమ్మని యాన
తిచ్చి రని పలికిన. ౧౦౫

సీ. మదనసంజీవని మంజువాణి ఖరాణి
రాయంచ యపరంజి రాయమెచ్చు
నెఱజాణ వింతనాణె మొయ్యారి బాగరి
కన్నెలేడి మిటారి కనకరేఖ
వగలాఁడి యొఱపఱి జగపాత్ర బిత్తరి
రతిసురథాణి వ్రజంపుఁ దళుకు
కస్తూరివీణె చొక్కపు మానికపుబొమ్మ
ముద్దులరాచిల్క మోహనాంగి
కలికి సొబగులసోన చెంగలువబంతి
మేలి(టా)ఱా నక్కుతునుక క్రొమ్మెఱుఁగుఁదీఁగ
యనఁగ నుతికెక్కి నగరికొల్వునకు వచ్చు
వేశ్యలందఱు నప్పుడ వేడ్క చెలఁగ. ౧౦౬

గీ. రా కళావతి రమ్ము చంద్రముఖి రావె
బాలకోకిల రాఁగదె పద్మగంధి
యనుచు నొండొరుఁ జీరుచు నతిరయమున
వెంట నుడిగంపులేమలు వేడ్కఁ గొలువ. ౧౦౭

సీ. బిగువుఁ జన్గవమీఁటువగ లెల్లఁ గనిపించు
నఱజాఱుఁబయ్యెద లంద మొందఁ
జెలువంపునెఱికకుచ్చెలలపైఁ బచ్చరా
మొగపుల యొడిదారములు వోసంగ
సన్నగేదఁగిరేకువన్నె చొప్పడు కీలు
జడలు పిఱుందుల సందడింపఁ
జెక్కుల డిగ్గఁబూసిన మేలిజవ్వాది
నిగ్గువాసన దిశ ల్నిండికొనఁగ
గిలుకు మట్టెలు మొరయంగఁ గులుకునడలు
జీనిబంగారు సురటులు పూని రోము
పాదు డగ్గఱ కేతెంచి పార్శ్వములను
నిలిచి యందఱు మ్రొక్కి వినీతి మెఱయ. ౧౦౮

గీ. పచ్చికస్తూరి బరిణలు దెచ్చి వేడ్కఁ
గానుకగ నిచ్చి పద్మరాగంపు మొగపుఁ
గడియములు గల్లుగల్లనఁ గరయుగములు
మొగిచి నిలిచిన నృపతి లేనగవు నిగుడ. ౧౦౯

ఉ. కామినులార యిప్పు డొకకార్యము గల్గిన దీర లేఁగి శో
భామహితాంగలీలల విభండకసూనుని లోనుజేసి యీ
భూమికిఁ దోడితేవలయుఁ బుణ్యుఁ డతం డిట మెట్టినంతనే
సీమకు సేమమౌ ననుచుఁ జెప్పెద రెల్లజను ల్నిజంబుగన్. ౧౧౦

సీ. మృగవిలోచనలార మీనిడువాల్జడల్
వాతాశిమహిమ నివారకములు
నలినాక్షులార మీనగుముద్దుమొగములు
ద్విజరాజధైర్యావధీరణంబు
లలివేణులార తేనెలు మించు మీవచో
మాధురి శుకమోహసాధకంబు
కామినీమణులార మీమందయానము
ల్పరమహంసభ్రమాపాదకములు

కమలముఖులార మీయుబ్బుగబ్బిగుబ్బ
చన్నులు గిరీశగౌరవోచ్చాటనంబు
లింతమహిమంబు గలుగు మీయంతవారి
కలమునీంద్రుని వలపించు టనఁగ నెంత. ౧౧౧

ఉ. నేలకు మింటికిం దొడరి నేర్పున సూత్రమువన్న, మందుఁ గుం
చాలనుగొల్వఁ ద్రాళ్లుసుకచాలునఁ బేనఁగఁజుక్కలెన్నఁ జ
ట్రాలనునారలొల్చి నెగడ న్వడగండ్లను గుళ్లుగట్టఁగాఁ
జాలినమీకు నిచ్చటికి సంయమిఁ దెచ్చుట యేమిచోద్యమో. ౧౧౨

ఉ. మచ్చికచేసి యె ట్లయిన మౌనిశిఖామణి ఋశ్యశృంగునిం
దెచ్చిన మీకు నందఱకుఁ దెప్పలుగా మణిభూషణంబులే
నిచ్చెద నంతమాత్రమె మహీ స్వహికైక్షైతునట్లుగా సభన్
మెచ్చెద వేగ నాపలుకు మేకొని పొం డట నిండువేడుకన్. ౧౧౩

చ. వినుఁ డల ఋశ్యశృంగముని వేదవిధిజ్ఞులలోనఁ బెద్ద నాఁ
జనునఁట బ్రహ్మచారియఁట సంతతముం బితృవహ్ని సేవసే
యునఁట తపోవనంబుననె యుండెడివాఁ డఁట మర్త్యులిట్టివా
రని యెఱుఁగంగనేరఁ డఁట యాయనఁ దేఁ దగునెన్నిభంగులన్.

వ. అనిన విని వారాంగన లెల్లం గలంగి యొండొరుల మొగంబులు గ
నుంగొనుచు నమ్మహీపతి కి ట్లనిరి. ౧౧౪

గీ. పుట్టుబ్రహ్మచారి పొలఁతులకూటమి
యెట్టిదో యెఱుంగఁ డట్టిమౌని
ఋశ్యశృంగు నిటకు నెట్లు దెచ్చెద మయ్య
మునులకోపములకు వనిత లెదురె. ౧౧౫

క. ఇంతుల నంపుదురె తప
స్స్వంతులకడ కెందునైన వారలు గన నా
క్రీంత మది నలిగి రేనియుఁ
జెంతల నెవ్వరికి నైనఁ జేరవ్వశమే. ౧౧౬

వ. అనిన రోమపాదుం డిట్లనియె. ౧౧౭

చ. మునుపు సురాధినాయకుఁడు మోహనలీలఁ జెలంగునప్సరోం
గనలనె పంపుఁబో మునినికాయము డగ్గఱకంచు మీరలు
న్వీనరె తలంక నేటికిది వింతయె కాంతల నిట్టిపట్లఁ బం
పిన సరసత్వ మింపెసఁగ మెచ్చుగఁ గార్యము లెల్లఁ జేకుఱున్.

క. అటుగను కిటునటు వలుకక
కుటిలాలకలార! మీరు గొబ్బునఁ జని యా
జటివరుని ఋశ్యశృంగుని
నిటకుం దోడ్తేరవలయు నెన్నివిధములన్. ౧౨౦

చ. అన విని యట్లకా కనుచు నవ్వెలయాండ్రును రోమపాదుచేఁ
గనకమయాంబరావలులు గైకొని సంతసమొప్పుచుండఁ గాఁ
జనిరి పదాంగదధ్వను లెసంగ మనంబుల నద్భుతంబు దా
ర్కొనఁ బురవీధిలో జనులు గుంపులు గూడుచుఁ దమ్ముఁ జూడఁగన్.

క. బంగరుపల్లకు లెక్కి మృ
దంగహుడుక్కాదికంబు లగువాద్యంబుల్
ముంగల మొరయఁగ నభినవ
శృంగారము మెఱయఁ జనిరి చెలువలు వేడ్కన్. ౧౨౨

వ. ఆసమయంబున. ౧౨౩

సీ. మనరాజు ఋశ్యశృంగునిఁ బిల్వ వేశ్యల
నంపుచున్నాఁడఁట యనెడివారు
హితులు మంత్రులుఁ బురోహితులు నుండఁగ వీరి
నంపంగఁ దగవాన యనెడివారు
నంగనలను జూడఁ డఁట వాఁడు వీరిమా
యలచేతఁ జిక్కునే యనెడి వారు
వెలయాండ్ర వెంటనే వలచివచ్చినయేని
యతఁ డేడతాపసి యనెడివారు
వాన రప్పింపఁ బురివిప్రవరులకంటె
నెక్కుడే వాఁడు దొరలకు నెల్లఁ దలఁప

దూరమున నున్నవారలె దొడ్డవార
లనెడి వారలు నై చూచి రపుడు జనులు. ౧౨౮

సీ. షడ్దర్శనీపరిశ్రమసమంచితబుద్ధి
వాసి గన్నట్టి విద్వాంసులకును
గర్ణామృతస్యంది కవితానిరూఢిచేఁ
బ్రౌఢిమించిన కవిరాజులకును
గాంధర్వసర్వస్వకళఁ గళంకము లేక
జాణలౌ జగజెట్టి గాణలకును
దత్తిలభరత మంతగాదిమతముల
వఱలెడినాట్యతత్త్వజ్ఞులకును
నిచ్చి యాకొల్వులంజల కీయఁ దగునె
పల్లకీలను హెచ్చుసంబళము బిరుదు
వాద్యములుఁ జూడ నృపులు సర్వజ్ఞులయ్యుఁ
దెలియలే రని కొండఱు పలికి రపుడు. ౧౨౯

వ. ఇట్లు పౌరు లెల్లఁ గనుంగొన రాజునానతిం గైకొని పైనంపు సొంపు
లం గదలి రాజమార్గంబు గడచి చనుచుండ నయ్యవసరంబున.

సీ. కమ్మబాగాలును గత్తెఱ తెలనాకుఁ
గవిలెలు బలువన్నెగందవొడులుఁ
గపురంపుగిన్నెలుఁ గస్తురివీణెలుఁ
బన్నీటిచెంబులుఁ బసిఁడియంచు
రవికెలు జీనిసురటులు దంతపుదువ్వె
నలుఁ బట్టుకుచ్చుకుచ్చెలలకట్లుఁ
జికిలియద్దములు మంజిటికావ్రబరణులు
మంజిడిచేలలు మఱియుఁ గలుగు
వస్తువులుదెచ్చి యేమును వత్తు మిచట
నుండనోప మటంచు నొండొండ సొలసి
పలుకు విటులను జేరంగఁ బిలిచి వారిఁ
గొంతదూరంబు గైదండ గొనుచు నరిగి. ౧౩౦

క. పుటభేదననికటస్థలి
నట నొకచో బహుళభూరుహచ్ఛాయ సను
త్కట మగు నుపవనమున నొ
క్కట యించుక సేపు నిలిచి కూర్చినటింపన్. ౧౨౮

చ. ఇటునటు మోము ద్రిప్పి వెడ యేడ్పులు దెచ్చుచుఁ గన్నుఁగోనలం
బొటపొటరాలునశ్రుకణము ల్వ్రేనగోళ్ళను మాటిమాటికిం
జిటుకుచిటుక్కునం జెదరఁ జిమ్ముచు గద్గదికం దొలంకు ము
చ్చటపలుకు ల్చెలంగ బిగిచన్నవసోఁకఁగఁ గౌఁగిలించుచున్. ౧౨౯

సీ. రాజునానతి మీఱరాదు గావున మాకు
నీవేళఁ బైనమై పోవవలసెఁ
బోయిన నేమి గొబ్బున వచ్చెదము మిమ్ము
నొకపూఁట చూడక యుండఁగలమె
మునిఁ దోడుకొని వచ్చు పని గాన యరయంగఁ
బదినాళ్ళు పట్టెఁ బట్టు నచట
నేము పోయినకార్య మీడేఱ దేవళ్ళ
కును మ్రొక్కుకొనుఁడు మాకొఱకు మీరు
వగలఁ బొగులంగ వలదు రేవగలు మాను
మనసులోనన యున్నార లనుచు వారి
మగుడఁ బురమున కనిచి యమ్మగువలంత
మన్మథాసులఁ బ్రార్థింప మదిఁ దలంచి. ౧౩౦

సీ. ఒంటిగాకుండ మావెంటనే నడవుమీ
సుమచాప చాపబాణములు పూని
వనమార్గములను గావలి గాఁగ నిలువుమీ
సంతతంబు వసంత సంతసమునఁ
బవనమా ప్రాణంబుప్రాణమై యుండుమీ
హాయన మది నెడఁబాయ కెపుడు
వడఁ దాఁకకుండ మాకడనె చరించుమీ
చంద్ర వెన్నెలతేట చల్లికొనుచు

మేకములను గూడి వేడుక మెలఁగుచుండు
ఋశ్యశృంగుని బట్టఁబోయెదము కడఁగి
యనుచు మన్మథ మధు మరు దమృతకరులఁ
బ్రార్థనలు చేసి యవ్వలఁ బయనగతుల. ౧౩౧

చ. చనిరి విభండకాశ్రమముచాయనె పోయెడి త్రోవ గాంచి య
వ్వనజవిలోచన ల్బిరుదవాద్యనినాదము పార్శ్వసీమలం
ఘనవనకుంజగర్భములఁ గ్రమ్మి గుబుల్కొనుచుండ నవ్యకాం
చనశిబికాధిరూఢలయి చక్కనిచెల్వలు వెంటఁ గొల్వఁగన్. ౧౩౨

వ. ఇత్తెఱంగున నవ్వారాంగనలు కనకపల్యంకికారూఢలై యిరుగేలం కులం బొంకం బగు కుంకుమవన్నెగాలి తెరచీరలు దిగుపాఱకుండం బట్టు పన్నాగంబులమీఁదఁ బన్నుగా నెత్తి కట్టించి కట్టాణిముత్తియంపు గుత్తంపుఁ గమ్మపంజులయంచులం దుళకించు వజ్రపుఁదళుకుల జిగిబెళకులంగలసి మాటికిం దేటమిటారి తెలిచూపుఁగోపులు క్రేళ్లు దాఁట నిట్టట్టు గనుంగొనుచుఁ గదంబంపు మేపూఁతలపరిమళంబుల డంబు లతిదూరంబులుగాఁ బేరెంబులు వాఱ సారెకుం దెలిసాలెజిలుఁగుఁ బయ్యెదలు గదల సురటులు గొని విసరుకొనుచు వడ దాఁకకుండ నెడనెడం బన్నీరు చిలికిన చేపావడల మొగంబులు దుడిచికొనుచు నుడిగంపుఁ జేడియలచేతి నిద్దంపుటద్దంపుబిల్లలు గొని యప్పటప్పటికి సింగారంబులు చెదరకుండం జూచికొనుచుఁ గుసుమిత లతాకుంజపుంజగుంజన్మధురమధుప ఝుంకారధారాపూరితంబు లగువనాంతరాళంబులఁ దఱిసి యొక్క దిక్కున ననోకహానిష్కుహకుహరంబుల నొక్కట గుబ్బిలు నిజరతికూజితానుకారి పారావతారావంబులు వినుచు నొక్కచక్కిఁ జక్కని కేకినాట్యంబు లవలోకించుచు నొక్కచోట నొక్కటొక్కటి ఱెక్కలం గప్పుచు మిక్కుటంపు మక్కువం జొక్కు చక్రవాకదంపతులసొంపు దర్శింపుచు నొక్కచాయఁ బాయక గుత్తంపుఁ బూగుత్తులు హత్తికొనం బున్నాగంబులం బెనంగొన్న కన్నెతీఁగియల బాగులు విమర్శించుచు నొండొక్కయెడం

బోడవుగా వివిధతాళంబు లుగ్గడించుచు గట్టువానట్టువ లనంజూపట్టు భరతంపుఁ బిట్టలకట్టళ్లు మెచ్చుచు వేఱొక్కసరసఁ గిసలయగ్రాస కషాయకంఠకలకంఠగానంబు లాలకించుచుఁ దటరుహతరుభ్రంశి కుసుమవాసనావిశేషంబులం బాటిల్లు నేటికాలువలదండ నొండొండ కమ్మని చలిదివంటకంబులు భుజించుచుఁ దేటతెలినీరు గ్రోలుచుఁ గొలంకుల కెలంకుల నింపుదొలంకు సంకులకలహంస సారస క్రేంకారసారస్యంబులు మెచ్చుచు నందంద మందగంధవహకిశోరంబులు శ్రమంబు లాఱంజేయుచుండం జని చని యవ్విభండకమహర్షి యాశ్రమంబున కనతిదూరంబున నొక్కయెడం బల్లకు లునిచి పాదచారంబున నరిగి యంత. ౧౩౩

సీ. యాయజూకనికాయహూయమాన నవీన
సాన్నాయ్యసౌరభ్యసంభృతంబు
పర్ణశాలాభ్యర్ణ భాగసౌఖ్యనిషణ్ణ
రోమంథచలదోష్ఠరోహితంబు
శాఖాగ్రలగ్న కాషాయవల్కలకాంతి
నిత్యపల్లవితావనీరుహంబు
హోమధూమస్తోమ జీమూతమాలికా
లోకనోత్సవనటత్కేకిగణము
సకలనిగమ పదక్రమోచ్చారణజ్ఞ
శుకకృతాచార్య విశ్రాంతి సుఖమునైన
యలవిభండకమౌనీంద్రునాశ్రమంబుఁ
గనుఁగొనిరి వేడ్క నవ్వారవనిత లపుడు. ౧౩౪

సీ. ఉదయాద్రిపై దృష్టి యునిచి యామధ్యాహ్న
ముడుగక చూచుచు నుండువారుఁ
గళదఘ్నజలములోపలనె యాసాయంబు
వడఁకక మంత్రము లొనుదువువారు
బయలను వాన యెండయనాక స్థాణువు
ల్వలె నుండి ధ్యానంబు సలుపువారు

ఫలపర్ణములు చెంతఁ బడిన భక్షించుచు
నజగరవృత్తిమై నలరువారు
ఘనజటావల్లికల గిజిగాండ్లు గూండ్లు
లిడఁగ లయయోగనిష్ఠులై యెసఁగువారు
నగుచుఁ దపములు సేయు మహర్షివరులఁ
జూచి యాయబ్జలోచన ల్చోద్యపడుచు. ౧౩౫

క. ఇది సకలపుణ్యసదనం
బిదెపో యలబ్రహ్మలోక మెంచఁగ ననుచున్
మదివెఱఁ గందఁగ నెంతే
మదవతు లయ్యాశ్రమంబు మహిమలు గనుచున్. ౧౩౬

వ. అయ్యాశ్రమంబుఁ బ్రవేశించి యొండొరులతోడ. ౧౩౭

క. నకనకఁ గౌనులు బెళకఁగ
సికతాకలశములఁ జలువచెలువొందఁగఁ జె
ట్లకు నీళ్లు వోయుమునిక
న్యకలప్రభావంబు గంటె నలినదళాక్షీ. ౧౩౮

క. బంగారు వెండి గొలుసుల
భంగింగంఠములఁ గోడెపాములు పెనఁగన్
ముంగిసలు పర్ణశాలల
ముంగిళ్లం బరువులిడుముద్దులు గంటే. ౧౩౯

గీ. మక్కువ చెలంగఁ దమలేఁగ లొక్కప్రక్కఁ
బులికొదమ లొక్కప్రక్కను బొదుఁగుదూఁటి
చన్గుడువ నబ్బు లిటునటు సాచిసారె
వాని మైనాకుచుండు గోవ్రజముఁగంటె. ౧౪౦

సీ. ముదితాపసులచేతి యుదకుండికలు తొండ
ములఁ దెచ్చుగజపోతములను గంటె
వలచుట్టికొనుచు నివ్వరిమెందుగలకుఁగా
వలియుండు జింకపిల్లలను గంటె

వృక్షంబు కొమ్మల వ్రేలెడు జపమాలి
కలు మౌనులకు నిచ్చ కపులఁ గంటె
రువ్విచ్చు మునికుమారుల వేదపాఠంబు
లకుఁ దప్పు దిద్దు శారికలఁ గంటె
హోమవేళ లెఱుంగుచుఁ దామె వచ్చి
కుండ లటువెట్ట నిండఁ బాల్గురిసి మిగిడి
పొలములకుఁ బోవు గోగణంబులను గంటె
యిందు మహిమంబు లేమన నిందువదన. ౧౪౧

వ. అని యయ్యాశ్రమంబు మహిమంబులు వొగడుచు నాచెంత నతికాంతంబును గుసుమితలతాక్రాంతంబును నగు నొక్క యేకాంతవనాంతంబున నిలిచి ఋశ్యశృంగునిం గనుంగొంద మనుచు నలుదిక్కులుఁ జూచుచుండ. ౧౪౨

క. ఆఋశ్యశృంగమౌనియు
మూరెఁడుగడ్డంబు నెత్తి మొలచిన కొమ్ముం
జాఱలమెకంబుతోలు వి
కారము దెలుపంగ నెదురుగాఁ గనిపించెన్. ౧౪౩

వ. కనిపించిన నయ్యంగనలు మందహాసకందళితకపోల లగుచు నందఱుం దమలోన. ౧౪౪

సీ. కొమ్మకో నడునెత్తిఁ గొమ్మొంది యాచుట్టు
జడలు చెంపల వ్రేలఁబడుట యొంది
మెడచుట్టుఁ జిల్లులచిడిపిరాల్గూర్చిన
తీరునఁ బూసలపేరు లేంది
బుసి గప్పుకొన్న చొప్పున మేన నిండంగ
మేదించినట్టి యీబూది యేంది
కసవుముప్పిరిత్రాటఁ బొసఁగంగఁ గట్టిన
పొడచింకతోలు కచ్చడ మదేంది
నొసల పసిబొట్టి దేంది యెదెసల నిట్టి
బూచిఁ గనుఁగొన మక్కు చూచినపుడె

వెఱపడరె యంచుఁ జేతొమ్ము చఱచికొనుచుఁ
గడఁగి డగ్గఱఁ జేరక కడనె యుండి. ౧౪౫

క. ఇమ్మానిసిమెకము న్నది
నమ్మఁ దగదు చేర గొబ్బునం జనకుఁడు పైఁ
గ్రమ్మి తల వంచికొని వడిఁ
గొమ్మున నటు చిమ్మెనేని కొద వగుఁజుండీ. ౧౪౬

గీ. తరుణిరో వీని శుద్ధదంతముల మీఁద
లీలఁ దాంబూలరస మింత గీలుకొనినఁ
బండి పగిలిన దాడిమీఫలములోని
విత్తు లన నుండు నెఱుఁగుండు వీడియంబు. ౧౪౭

సీ. ఈపట్టవర్ధనం బేటికి నుదుటికిఁ
దీరుగాఁ గస్తూరి దిద్దరాదె
యీదర్భలపవిత్ర మేటికి వ్రేలికి
విడికెంపుటుంగరా లిడఁగరాదె
యీపొడచింకతో లేటికి మేనికి
వీణాము వలెవాటు వేయరాదె
యీతులసీభూష లేటికిఁ జెవులకుఁ
గట్టాణియొంటులు వెట్టరాదె
కొమ్ముమొలచినయంతనె కొదవ యేల
వచ్చు నితఁ డేమి చక్కనివాఁడు గాఁడె
యది కిరీటంబులోపల నణఁపరాదె
యంచుఁ బలికిరి మునిపుత్రుఁ గాంచి వేడ్క. ౧౪౮

గీ. ఘనుఁడె యితఁ డేమి యుందఱకన్న వేఱ
కొమ్ము మొలచెనె యని యాడికొందు రెందుఁ
గొమ్ము మొలచిన దితనికిఁ గొమ్మలార
మునిశిరోమణి యితఁడెపో ముజ్జగముల. ౧౪౯

గీ. చెలియరో వీఁడు నా చేతఁ జిక్కెనేని
కళలఁ జొక్కించి సుఖనిద్ర గ్రమ్మఁజేసి

గురుసు దగులకయుండంగఁ గొమ్ము దివిచి
మంచి కస్తూరిబరణి వట్టించవచ్చు. ౧౫౦

గీ. ఇతఁడు వనములలోఁ జరియించుకతన
నెత్తి వసి నాటినదొ లేక నిక్కముగను
గొమ్ము మొలచినదో యిటు కొమ్మలార
మునులలో నీవికారంబు గనము వినము. ౧౫౧

గీ. కొమ్మె కనిపించుఁగాని మొకమ్మునకును
బొమ్మపైఁ బసు గడ్డంబు రోఁత లేదు
మొలఁతరో వీఁడు మానిసిమొకము చూడ
వీని నెలయింపవచ్చునే లోనుసేసి. ౧౫౨

సీ. తెలిగందవొడియు మంత్రించి మైనటు చల్లి
వెంటరా మరపెద వీనిఁ గొమ్మ
మొలనూలు దిగిచి కొమ్మున నుచ్చు దగిలించి
చేపట్టి కొనితెత్తుఁ జిగురుఁబోఁడి
గానంబుచేతఁ జొక్కగఁజేసి యిట్టట్టుఁ
జనకుండఁ జేసెద వనజగంధి
ఫలములందునె మేఁత వలనొప్పఁగాఁ గూర్చి
భ్రమనొందఁ జేసెద భ్రమరవేణి
యనుచు నీరీతిఁ బాతంబు లాడికొనుచు
నొకట నందఱుఁ గస్తురిమొకములట్టు
లంగనలు మేలితావు లుప్పొంగుచుండఁ
జేరఁ జనుదెంచి యాఋశ్యశృంగుకడకు. ౧౫౩

సీ. ఒకకొమ్మె కనిపించుమొకము మానియటంచుఁ
బొదలలోఁ జని మోసపోయి పోయి
మానిఁ గాంచియుఁ జెట్టుమాటుకొమ్మెఱుఁగక
యితఁడు వేఁజొకఁ డంచు నెంచి యెంచి
యాటకై ఋషిపుత్రు లతనివేషము పూని
తిరుగ వారలవెంటఁ దిరిగి తిరిగి

కని యొంటికొమ్ముమెకము మెకమ్ములలోన
మైఁ గాంచి కాదని మరలి మరలి
మాటికిని ముందుచూచినచోటె చూచి
కులుకుగుబ్బెత లోకరీతి గుఱుతుపట్టి
చేరి యీతండెపో ఋశ్యశృంగుఁ డనుచు
నలరి తమలోన నిట్లని తలఁచి రంత. ౧౫౪

సీ. వలలుగా మనకొప్పువలలు నల్లడఁ దీర్చి
తగిలించుకొనవచ్చుఁ దరుణులార
గంటలసరిపెణ గంటవేఁటలు పన్ని
పట్టుకొనఁగవచ్చుఁ బడఁతులార
వలకారి జిలుగుదువ్వలువలఁ దెరవారి
చిక్కించుకొనవచ్చుఁ జెలువలార
మేలనూలియురులు కొమ్మునఁ దగుల్లొనఁ జేసి
కొనిపోవఁగావచ్చు వనితలార
యివియుఁ దానేల మనచూపు లెనయ వేఁట
యిట్టి వెనువెంటఁ జనుదెంచు నిట్టికరణి
వచ్చు మచ్చికవచ్చిక నిచ్చఁదగిలి
మునిమృగము వేడుకలు మీఱ ముదితలార. ౧౫౫

వ. అని చేరం జనుదెంచిన వనితలం గనుంగొని ఋశ్యశృంగుండు.

సీ. అబ్బురంబుగ నెవ గుబ్బకొమ్ములు మొల్చె
ఘనులు వీరార నాకన్న ననుచుఁ
బదములఁ బొడమెడుఁ బద్మము లీవిరల
మహిమ యెంతటివింత మహినటంచు
ఘనములు వెనువెంటఁ గదియుచున్నవి జల
దాకర్షణము వీరి కబ్బె ననుచుఁ
బలుకుల నమృతంబు దొలఁకెడు బళి వీర
లమృతాంధసులకన్న నధికు లనుచుఁ

గాన మెన్నఁడు నీసామగానగరిమఁ
గఠినపాషాణముల నీరుగాఁ గరంచె
నంచు మది నెంచి పలుమఱు నరుగుపనుమఁ
గొమ్మకొన యూఁగఁ దల యూఁచికొనుచుఁ జేరె. ౧౫౭

సీ. కులుకుగుబ్బెతలచూపులు గల్వవిరులంచు
దేవతార్చనకుఁ గాఁ దివియఁబూను
మగువ లందును నవ్వ నగవువెన్నెలలోన
విరవాఁకజల మంచు మునుఁగఁబోవు
వల దని కేలాఁచువారి పచ్చలకడి
యాలనిగ్గులు దర్భ లనుచు డాయు
నది గని తెప్ప వేయక చూచుకొమ్మల
ననిమిషు లనిమ్రొక్కి నగ్గలించు
నపుడు తనకొమ్ము కనుదాఁకు నంచు నెంచి
వెనుకకై పోవ వారలఁ గనుచుఁ జేరె
యకట నామీఁద దయ లేదె యనుచుఁ బలుకు
నౌర యీరీతి నమ్ముగ్ధపారికాంక్షి. ౧౫౮

సీ. చెలువలు పన్నీరుచెంబు లిచ్చినఁ గాశి
కుప్పెలజల మంచుఁ గ్రోలనెంచు
సతులు జవ్వాది యొసఁగ గోపిచందన
మని ఫాలమునఁ దీర్చ నగ్గలించుఁ
గాంతలు మరువంపుఁగాను కిచ్చినఁ దుల
సీదళం బనుచు భక్షింపఁ జూచుఁ
బొలఁతులు వెలిగందనోడి యిచ్చిన విభూతి
యిది యటంచుఁ ద్రిపుండ్ర మిడఁ దలంచు
నలరుఁబోఁడులు వజ్రాలహార మొసఁగఁ
బటికపు జపాక్షసర మంచుఁ బాణిఁ బూని

మాని జపియింపఁ దివుర నెందైనఁ గలరు
ముగ్ధ లగువార లటువంటి ముగ్ధ గలఁడె. ౧౫౯

వ. తదనంతరంబ. ౧౬౦

ఉ. మ్రొక్కి కరాబ్జము ల్మొగిచి ముందఱ నిల్చి మునీంద్రులార మీ
రెక్కడనుండి వచ్చితిరి యిచ్చటి యాశ్రమభూము లెన్నఁడుం
ద్రొక్కఁగఁ జూడ మిట్టిశుభరూపము గన్గొన నెమ్మనంబున
న్మిక్కిలి వేడ్కయయ్యె నని మెచ్చుచు వారలఁ జేరి యల్లనన్. ౧౬౧

సీ. హోమకుండికలట్టు లెద మోచికొన్నార
లని కుచంబులు కేల నంటి యంటి
యీతెల్లరుద్రాక్ష లేడఁ గల్గె నటంచు
హారము ల్పలుమాఱు నలమి యలమి
మంచివి కటిబద్ధమౌంజీగుణము లంచు
మొలనూళ్లు సారెకు ముట్టి ముట్టి
సూక్ష్మవల్కలము లెచ్చోటఁ దెచ్చితి రంచుఁ
బసిఁడంచుచేలలు పట్టి పట్టి
హోమరక్షలఁ బరిమళం బున్న దనుచు
మేలికస్తూరితిలకము ల్వాలసీమ
మోము దార్కొన మూర్కొని మునికుమారుఁ
డిట్లు భ్రమయంగ నంగన లెల్లఁ జూచి. ౧౬౨

గీ. నేఁడు మనచేతఁ జిక్కెఁబో వీఁ డటంచుఁ
బాదములగెల్పుబిరుదులు పదిలముగను
గట్టుఁ డీఁక నంచుఁ జంకలు దట్టికొనుచు
నొండొరులఁ జూచి చిఱునవ్వు లుల్లసిల్ల. ౧౬౩

గీ. ఇంతచాలు నేఁటి కిటమీఁద మిక్కిలి
రేఁపునడిమెనేని రేపు రాఁడు
మచ్చు చల్లినట్లు మరిగి యిచ్చోటికె
వచ్చుఁ బోఁడు వీఁడు వనితలార. ౧౬౪

క. చండకరతేజుఁ డైన వి
భండకముని యెఱిఁగెనేని పటుకోపకళం
జెండకమానం డిచ్చో
నుండక యటు దొలఁగవలయు నో చెలులారా! ౧౬౫

వ. అని యిట్లు మతకంబు లాడికొనుచు ఋశ్యశృంగుం గనుంగొని.

గీ. వ్రతము సలుపంగఁ బోవఁగావలయు మాకు
వేగ నీవును హోమాదివిధులు దీర్పఁ
బొమ్ము నేఁటికి మీావనంబునకె మగిడి
యెల్లి వచ్చెద మిచటి కో ఋషికుమార. ౧౬౬

క. అని ఋశ్యశృంగమునిఁ దన
వనమునకుం బోవనిచ్చి వారవధూటుల్
చని తారుండిన మునుపటి
ననఁబొన్నలలోన నిలిచి నగవులు నిగుడన్. ౧౬౭

క. ఈపొదరిండ్ల సొంపులు
నీపువ్వుల తావిలేని యే మనవచ్చున్
బాపురె యెట్టైన నమ్ముని
రే పిచటికిఁ దెచ్చి యుపచరింపఁగవలయున్. ౧౬౮

వ. అని యిట్లు కోరుకులు మీఱం బలుకుచు నవ్వనజనేత్ర లారాత్రి
యవ్వనంబులో నిద్రించి మేలుకని మఱునాఁడు రేపకడయ సంధ్యా
దికృత్యంబులు నిర్వర్తించి చనుదెంచిన మునికుమారుం గనుంగొని
యొయ్యనొయ్యన నొయ్యారంబులు మెఱయ డగ్గఱ కరిగి యేమి
యు ననక కొంతతడవు నిలిచి రంత ఋశ్యశృంగుండును నయ్యంగన
లం గనుంగొని కరంబులు మొగిచి యోఋషులార మీరలు మా
యాశ్రమంబునకు వచ్చి మాసేయు నుపచారంబులు గైకొనిపోవల
యు నని ప్రార్థించి వారలం దోడ్కొని తనతపోవనంబునకుం జని యచ్చ
టం బర్ణశాలాంగణంబున రసాలసాలంబుల నీడ నందఱకు నందంబు
గా దర్భాసనంబులు వైచి కూర్చుండ నియమించి నమస్కరించి. ౧౬౯

క. ఇదె యర్ఘ్యం బిదె పాద్యం
బిదె కుసుమఫలోపహార మిదె కొమ్మని స
మ్మద మొదవ ఋశ్యశృంగుఁడు
మదవతులకుఁ బూజ లొగి సమర్పణ సేసెన్. ౧౭౦

గీ. పూజ గైకొని వేడ్క నంభోజముఖులు
కంటిరే నేఁడు నిన్నటికంటె వెఱ్ఱి
మిగులఁ గనిపించె ననుచు లేనగవు లలర
నొయ్య దగ్గఱ కటుచేరి నెయ్య మొనర. ౧౭౧

సీ. కుందకందుకములచందానఁ జంద్రఖం
డములట్లు ఫేనషండములచాయఁ
బాండురచ్ఛాయలు పరిఢవిల్లుచునుండఁ
దెలిచక్కెరలును వెన్నలును గూర్చి
సాజ్జెలవగల మెచ్చులు పుట్టఁ జేసిన
కజ్జము ల్వొన్ని కైకాన్క లిచ్చి
మునినాథ మావనంబులపండు లివి కొన్ని
చవిచూడు మనినఁ గేల్సాఁచి యంది
త్రుంచి భక్షించుచునె కొమ్ముతుద యొకింత
గదలఁ దలయూఁచి సంకులకరణి ధవళ
దంతములు గానుపింపంగ సంతసంబు
చెలఁగ మొగమెత్తి నవ్వుచుఁ జెలులఁ జూచి. ౧౭౨

క. ఇవి మీవనతరుఫలములె
చవి యే మనవచ్చు నమృతసంభవులో యీ
భువి నెన్నఁడుఁ గనుఁగొన మా
దివి నైనం గలవె యిట్టి తీయని ఫలముల్. ౧౭3

గీ. ఎంతదూరంబు మీవన మిచటి కనిన
దూర మేడది గడియెఁడుత్రోవ యింతె
వనము గనుఁగొని పండ్లు దేవచ్చు నోడలు
గదలకుండంగఁ దోడుక పోయెదము నిన్ను. ౧౭౪

యొండొరుల రొండిఁ జెక్కి పసిండి సరిగ
చేల పన్నాగముగ వైచి లీల మెఱయ. ౧౭౮

క. అందలము రీతి నందఱు
నందంబుగఁ గూడికొనుచు నందు మునీంద్రుం
బొందుగ నిడికొని పదరక
మందగతులఁ మెఱయ హరిమార్గమునం జనన్. ౧౭౯

గీ. సాగి నడచిరి వికచాంబుజాతముఖులు
యోగివరు ఋశ్యశృంగుని నొకటఁ బొదివి
భోగిఁ జేపట్టుకొని పోవుబాగు మెఱయ
వేగిరము యంగవిభునకు వేడ్క సేయ. ౧౮౦

గీ. బటువుబిగిగుబ్బబటువులపై నొకింత
యొఱగి యొరగింతయును లేక యొప్పుచుండు
వనజనయనాభుజాందోళికను వసించి
తేజరిలె నప్పు డమ్మునిరాజు మిగుల. ౧౮౧

చ. వనజవిలోచన ల్మెఱుఁగువాలికచూపులు ద్రెళ్లుదాఁట న
మ్మునిసుతు సారె గన్గొనుచు ముద్దులవేడుకచింక చిక్కెఁబో
యనుచు లసద్విలాసపరిహాసవచఃక్రమముల్ సెలంగఁగాఁ
జని రట సాగి యంగనృపచంద్రునిపట్టణపద్ధతిం దగన్. ౧౮౨

సీ. అడుగు జాఱకయుండ నడవుమీ యిచ్చోటఁ
బూఁదేనె జీరుకు పువ్వుఁబోఁడి
మెలమావి బలుకొమ్మ లిచట నడ్డము వచ్చె
నటపోయి తిరుగు మోయంబుజాక్షి
కనుచూపు మెఱయ నిక్కడ రాజనపువంక
యిరుమేల యొద్దిక సరసిజాక్షి
సంగడఁబులు గూడి చనుఁ డిందుముఖులార
కెందమ్మికొలఁకుల సందుత్రోవ
కలిగెఁ జిన్నారిమోపు బంగారుమోపు
బాపురే యంచు మేలంపుఁ బలుకు లలర

నొండొరుల నెచ్చరించుచు నింపునేర్పడఁ
గూడి నడచిరి మునిపుత్రుఁ దోడికొనుచు. ౧౮౩

క. కై లాగు తడుగు దిగుదల
మే లుప్పర మింక జతన మే ల్బళి యనుచు
న్నేలము లాముచుఁ జని ర
బ్బాలామణు లంగవిభునిపట్టణమునకుఁ. ౧౮౪

వ. ఇత్తెఱంగునవారాంగనలు ఋశ్యశృంగమునిపుంగవుం దోడ్కొని యం
గరాజరాజధానిం బ్రవేశించి రక్షణంబ జనులెల్ల నీక్షించుచుండ
నద్భుతంబుగ. ౧౮౫

సీ. చిమ్మచీఁకటులు హెచ్చిలఁ గాఱుక్రమ్ముచు
మేఘంబు లొయ్యన మిన్నుప్రాఁకె
మేఘజాలమునందు మిహిపైఁడితీఁగల
కరణిఁ గోలమెఱుంగులు మెఱసె
మెఱపులతోడనె తెఱచుగా నుఱుములు
ఘుమఘుమధ్వనుల దిక్కులఁ జెలంగె
నుఱుములతోఁ గూడ నొకట ధారాళమై
వాన ధారుణిఁ జలువానఁ గురిసె
దేవదుందుభినాదంబు దివ్యపుష్ప
వృష్టియుఁ బొసంగ జగము సంతుష్టి నొంద
ఋశ్యశృంగమునీంద్రుఁ డింపెసకమెసఁగ
నంగవిభుపట్టణము చేరినంతలోన. ౧౮౬

క. నిండుమదితోడఁ గూడి వి
భండకతనయుండు రోమపాదునిపురిలో
రెండమగు లిడినమాత్రన
కుండలు గొని వంచినట్లు గురిసెఁ ఘనముల్. ౧౮౭

సీ. అంగరాజును ఋశ్యశృంగుని కెదురేఁగి
భయభక్తివినయసంభ్రమము లలర

సాష్టాంగ మెఱఁగి యర్ఘ్యముఁ బాద్యము నొసంగి
తననగరికిఁ దోడుకొనుచు వచ్చి
యంతఃపురంబున హైమపీఠిక నుంచి
పుష్పాక్షతంబులఁ బూజచేసి
మనసునఁ గోపంబు గనకుండునట్లుగా
నమ్మహాత్ముని ప్రసాదమ్ము గాంచి
శుభముహూర్తంబునందును విభవమెసఁగఁ
దనకుమారిక శాంత నమ్మునికి నొసఁగె
శాంతయును దాను నిప్పు డాసంయమీంద్రుఁ
డంగవిభునింట నున్నాఁడు హర్ష మెసఁగ. ౧౮౮

వ. అని యివ్విధంబున దశరథమహీనవునకు సుమంత్రుండు ఋశ్యశృంగునికథ సవిస్తరంబుగా వినిపించెఁ దదనంతరకథాసంవిధానం బెట్టి దనిన. ౧౮౯

శా. ప్రస్తైమప్రకటప్రతాపతపనప్రౌఢోష్మశుష్యన్నిశా
టస్తోమోచ్ఛలద్బాహుజవ్రజ ప్రచండస్థాణుకోదండవి
ధ్వస్తిధ్వానఘనానకస్వనసముద్దామక్షమాకన్యకా
హస్తీకృత్యభివర్ధితోదయ దయోదంచద్దృగంభోరుహా. ౧౯౦

క. కర్కశకలహాసముద్భట
మర్కటభటబంధితాబ్ధిమధ్యపథశుభో
దర్కకరదివ్యగుణగణ
యర్కకులాభరణ ఘననిజాంగస్ఫురణా. ౧౯౧

పంచచామరము:—

సురస్ఫురత్కిరీటకోటిశోభితాంఘ్రిపంకజా
శరాసభృత్కరా శరాగ్రజర్జరీకృతాశరా
మరుత్సరిచ్ఛరద్ఘనస్మరద్విషత్సితచ్ఛద
స్వరీశ్వరద్విపచ్ఛవిచ్ఛటానటద్యశోఘనా. ౧౯౨

గద్యము. ఇది శ్రీరామచంద్ర సాంద్రకరుణాకటాక్షలబ్ధ సిద్ధసారస్వతవిశేషనిరర్గళవాగ్వైభవాశేష సరససాహిత్య కళాభోజ, సత్యసంభూషితముఖాంభోజ, సకలసామ్రాజ్యధారేయ, నిత్యవితీర్ణిధారారాధేయ, నిరతావారితాన్నసత్రసంతోషితపంచాశత్సహస్రభూసుర, బహువారావర్తితమహాదానవైభవానర్తితకీర్తిభాసుర, నిజనామాంకితాకలంకవస్తుసమగ్రబహుళాగ్రహారభూషితచోళధరామండల, నిఖిలభోగవిభవనిర్జితాఖండల, సాధితసముద్రాంతరద్వీప పరనృపాలసంస్తుతప్రతాప, నేపాలభూపాలస్థాపనాచార్య, కర్ణాటరాజపూజనీయధౌరంధర్య, రామసేతు శ్రీరంగ విజయరాఘవపుర కుంభఘోణాదిదివ్యస్థలప్రతిష్ఠాపిత రామభద్ర, సర్వజనసంభావిత గాంభీర్యముద్రానిర్జితసముద్ర, సదాశ్రితభరణదీక్షాదక్ష, దక్షిణసింహాసనాధ్యక్ష, రాజాధిరాజసన్నుతాసాధారణశౌర్య, దిగంతప్రసిద్ధతరౌదార్య, సుజ్ఞానజనక, సతతసంసేవితజనక, పోషితవిద్వత్కవియూథ, భువనశోభితగుణసనాథ, బలవత్పరిపంథిగృహీత సామంతమహీకాంతవిమోచనశ్లాఘనీయ బాహుబల, మూర్తిమాంబాగర్భశుక్తిముక్తాఫల, చినచెవ్వయాచ్యుతనృపాలపుత్ర, సజ్జనస్తోత్రపాత్ర, రూపరేఖావిజితసుమసాయక, సకలధర్మసంధాయక రఘునాథనాయకప్రణీతంబైన శ్రీమద్రామాయణంబున విబుధజనవినుతవివిధకథాశాఖాప్రకాండంబగు బాలకాండంబునందు ద్వితీయాశ్వాసము.

శ్రీరస్తు.

రఘునాథ రామాయణము.

తృతీయాశ్వాసము.

క. శ్రీకౌసల్యానందన
కాకుత్స్థకులాబ్ధిచంద్ర కరుణాసాంద్రా
లోక మునిలోకహృదయవ
శీకరణగుణాభిరామ శ్రీరఘురామా. ౧

వ. అవధరింపు మట్లు సుమంత్రుండు ఋశ్యశృంగునికథ చెప్పి మఱియు నద్దశరథమహీధవునితో నిట్లనియె. ౨

సీ. నరనాథ వినుము సనత్కుమారుఁడు వెండి
యాకథాంశమునందు యిట్లు లనియె
నిక్ష్వాకుకులమున నిద్ధచారిత్రుండు
దశరథుం డన మహీధవుఁడు పుట్టు
శాంత యన్నన్యక జనియించు నతనికి
నంగాధిపతితోఁ బొసంగు జెలిమి
యంగాధిపతికడ కతఁ డేఁగి ధరణీశ
నాకు నిప్పటికి నందనులు లేరు
ఋశ్యశృంగుని బనుపు మాఋషివరుండు
గడఁగి పుత్త్రేష్టి గావింపఁ గలరు సుతులు
ననుఁ గృతార్థునిఁ జేయు మెంతయును గరుణ
ననుచుఁ బ్రియ మొప్పఁగాఁ బల్కు వినయమొనయ. 3

వ. అనిన నంగరాజగు రోమపాదుండును దనయల్లుం డగు ఋశ్యశృంగ మునిపుంగవు శాంతతోడంగూడ నమ్మహీధవుని వెంట నంపు ఋశ్య శృంగుండునుం బుత్త్రకామేష్టి సేయించు నతని మంత్రమహిమంబున నద్దశరథమహీధవునకు నలుగురు కుమారులు గలుగుదు రని సనత్కు

మీరుండు తొల్లి ఋషులసన్నిధిం బలికె నిది నిస్సంశయం బోమ
హీపాల నీవ సకలబలసన్నాహంబు చెలంగ నంగరాజు డగ్గఱి కరిగి
ఋశ్యశృంగు నడిగి తోడ్కొని రమ్మనిన విని సుమంత్రుని వచనం
బున కలరి యమ్మహీకాంతుండు సంతసంబున నంతయుం దనగురుం
డగు వసిష్ఠమహర్షి వరునకు విన్నవించి యతని యనుమతి వడసి శుభ
ముహూర్తంబున నంతఃపురకాంతలతోడం గూడం గదలవలయు నని
నిశ్చయించి మంత్రిసామంతుల కెల్లం బయనంబు చెప్పించి తానుం
బ్రయాణోచితవేషభూషితుండగుచు హెగ్గళ్ళం బిలిచి పల్లకులు గద
లింపుఁ డని నియోగించిన. ౪

శా. సాగెం బల్లకు లంత నాదశరథక్ష్మాపాలునాజ్ఞప్తి ము
త్యాగుచ్ఛస్ఫురదచ్ఛశోభ లెసఁగంగా జీని బంగారు మే
లిఁగ ల్గూర్చిన జాలకంబు లొఱపై దిండ్లొప్ప హొంబట్టుప
న్నాగంబు ల్తమిఁ జూచుచూపఱకు నానందంబు సంధింపఁగన్. ౫

గీ. కొన్ని పల్లకు ల్గొకటఁ గూడి నడచెఁ
బద్మములవ్రాఁత యపరంజిపంజరముల
నిగుడు జిగి యందులో నున్న నృపవధూము
ఖులకు నందంద చీఁకటు ల్దలఁగఁ జేయ. ౬

క. కొమ్ముల బంగరుటనుసులు
ముమ్మరముగ నెండ గాయ ముత్తెపుఁ బన్నా
గమ్ములు వెన్నెల గాయఁగఁ
గొమ్మలపల్లకులు కొన్ని గూడఁగనడచెన్. ౭

సీ. మ్రోల భూసురయుగ్మములు గూడి సుస్వరం
బులు గూర్చి యష్టకంబులు చదువఁగఁ
బసిఁడి యుంగరముల బారుకోలలు పూని
గొల్లలు సందడి యొల్లఁ దలఁగ
బంగారు పెట్టెలు పరికించుకొనుచు హె
గ్గళ్లు తేజీలపైఁ గడలఁ జనఁగఁ

బట్టికొడ్డలకనై ల్వట్టి నెన్నుడలచే
నుడిగంపుఁ జేడియల్ గెడలరాఁగ
నడచె దశరథవసుమతీనాథమౌళి
యగ్రమహిషుల కనకపల్యంకిక లట
మెఱుఁగుఁదీఁగెలలోపల మెఱయుచుండఁ
గమిచి ధరఁ జాగు చిత్రమేఘములలీల. ౮

గీ. పసిఁడిపల్లంపుజోకలఁ బఱఘవిల్లు
గోడిగలమీఁద ముసుఁగులు గొన్ని కదలెఁ
బల్లకులఁ గూడి పెదముసళ్లు గొంద
ఱిరుగడలయందుఁ దగ బరాబరులు సేయు. ౯

క. చని రటు మంత్రులు నందఱు
వెనుకం దేజీల నెక్కి వినయము భయముం
గనిపింప నాత్తవర్తన
వినుతి గనం జేయు శుద్ధవేషము లలరన్. ౧౦

సీ. కటగళన్మదములు కాల్వలై ప్రవహింప
సామజఘటలు పార్శ్వములఁ జెలఁగఁ
గనకకింకిణీకానికాయంబు మొరయంగ
రథసమూహములు సారథులు నడుప
ఖురఘాతధూళి దిక్కులఁ గ్రమ్మ నొక్కట
ఘోట్టాణహయములు గూడినడువ
నాయుధద్యుతులు మిన్నలమ నుద్భటవీర
భటనికాయంబులు బలసి కొలువ
వివిధవాద్యనినాదంబు దివియు భువియుఁ
జఱచి మ్రోయంగ బిరుదధ్వజములు మ్రోలఁ
బఱఘవిల్లఁగ నంత నప్పంక్తిరథుఁడు
గదలె శిబికాధిరూఢుఁడై ముదము వొదల. ౧౧

వ. ఇవ్విధంబున నద్దశరథమహీధవుండు సకలబలసమేతుం డై యంతః
పురకాంతలతోడం గూడం గదలి నదులు వనంబులు నగంబులుం
గడచి కతిపయప్రయాణంబుల నంగరాజరాజధాని డగ్గఱ రోమపా
దుండు ప్రమోదంబున నెదుర్కొని తోడ్కొని పోవం దత్పురంబుం
బ్రవేశించి యానృపాలుండు సేయు విడిదియులుపాలు[1] గైకొని
తన్మందిరమ్మునం గొన్ని దివసంబులు విందువీడుల నానందించుచు నంత
నొక్కనాం డతనితో ని ట్లనియె. ౧౨

క. ధరణీశతిలక నీకూం
తురు శాంతాకన్య భర్తతోం గూడంగ నా
పురికిం జనుదెంచి తిరి గిట
కరుదెంచుంగాని వేడ్క నంపంగవలయున్. ౧౩

చ. అన విని యంగభూవిభుండు నట్లయకా కని కూంతు నల్లుం దో
డ్కొని చను మన్న నానృపతికుంజరుండు న్ముద మొప్ప వారిం దో
డ్కొని చనియెం బురంబునకుం గోసలదేశమువారు మార్గపే
మ నిలిచి కాన్క లిచ్చి కన మన్నన వారల నాదరించుచున్. ౧౪

సీ. చామీకరధ్వజోజ్జ్వలవప్రసౌధంబు
పల్లవతోరణోద్భాసితంబు
సలిలసంసేకశీతలరాజమార్గంబుం
సంతతాగరుధూపసౌరభంబుం
జిత్రవిశేషభూషితభిత్తిభాగంబుం
బ్రతివీధికల్పితోన్నతరథంబు
స్వర్ణరంభాస్తంభసంభృతద్వారంబు
రంగవల్ల్యంకితప్రాంగణంబు
నగుపురంబుం బ్రవేశించె నవనివిభుండు
ఋశ్యశృంగుని మున్నిడి యిరుగెలంకుల
బలసమూహంబు మంత్రులు బలసికొలువం
బల్లకీలును దాను సంభ్రమము మెఱయ. ౧౫

1. విడిదివియులుపాలు-మూ.

క. అప్పుడు పౌరవధూమణు
లుప్పరిగలమీఁద నెక్కి యొక్కట లాజల్
గుప్పించిరి దశరథుపైఁ
గప్పెసఁగెడు తమదుచూపుఁగలువలఁ గూడన్. ౧౬

గీ. అంత నగరు ప్రవేశించి యంతిపురము
నందు నాఋశ్యశృంగుని నగ్ర పీఠి
నునిచి యర్ఘ్యంబుఁ బాద్యంబు నొసఁగి వేడ్కఁ
బూజ లొనరించె దశరథభూవరుండు. ౧౭

వ. అప్పుడు. ౧౮

ఉ. అంతిపురంబునం గలుగుసంగన లందఱు నెమ్మనంబుల
నంతస మొప్ప నేఁడు మనశాంతను గన్గొనఁ గల్గెనంచు న
య్యింతిని వేఱవేఱ తమయిండ్లకుఁ దోడ్కొనిపోయి యెంతయు
న్వింతలుగాఁగ సంతతము విందు లొనర్చిరి మచ్చికల్దగన్. ౧౯

వ. ఋశ్యశృంగుండును దశరథరాజుచేతం బూజ గైకొనుచుం దన్మందిరం
బున శాంతయుం దానును సంతసంబునం గొంతకాలంబు సుఖం
బున వసియించుచుండ. ౨౦

ఉ. వచ్చె వసంత మంతట నవత్వము మీఱుచు భూరుహావళుల్
హెచ్చఁగ నించువిల్లు వెస నెక్కిడి మారుఁడు పుష్పబాణముల్
గ్రుచ్చఁగ నల్లనల్ల నిలఁ గోయిలమూఁకల మూకభావము
ల్వచ్చఁగ భూజనుల్మిగుల వేడుక లబ్బె నటంచు మెచ్చఁగన్. ౨౧

క. అందంద చిలుకతేజిం
జిందులు ద్రొక్కించికొనుచుఁ జిల్లునఁ దేనె
ల్చిందుశరంబులు గైకొని
కందర్పుఁడు గుఱులు వైచెఁ గానసీమన్. ౨౨

క. కాంతలుఁ బురుషులుఁ గూడి ల
తాంతాక్రాంతంబు లగు వనాంతములందున్
సంతతముఁ జలిపి రెంతయు
సంతస మెసఁగ న్వసంతసమయోత్సవముల్. ౨౩

సీ. కలకంఠకలకలక్రమసమగ్రములైన
జొంపంపుఁగ్రొమ్మావిగుంపులందు
భ్రమరఝంకారసంభ్రమరంజితములైన
గొజ్జంగపొదరిండ్లపజ్జలందు
మధువర్షి కుసుమసంపత్సంభృతములైన
వకుళభూరుహములవాడలందుఁ
బవనధూతపరాగభరితతీరములైన
తెలిదమ్మికొలఁకులకెలఁకులందు
వేడ్క వనభోజనములు గావించి రపుడు
మావిపండ్లరసంబుతోఁ బూవుఁదేనె
దొప్పలను నించికొనుచు సొం పొప్పుచుండ
నంగనలుఁ దారు జనులు వనాంగణముల. ౧౪

వ. ఇత్తెఱంగున వసంతంబు సకలజనకాంతం బగుచుం గనుపట్టినం జూచి దశరథమహీకాంతుండు సంతసంబున సంతానార్థం బశ్వమేధంబు సేయవలయు నని తలంచి తనయంతఃపురమున సంతతంబును బూజలు గైకొనుచు శాంతాసమేతుం డై యున్న శాంతాకారుఁ గారుణ్యనిధి దేవవర్ణితచరిత్రు దేవవర్ణి ఋశ్యశృంగమునిపుంగవుం జేరంజనుదెంచి నమస్కరించి యి ట్లనియె. ౧౫

— దశరథుఁ డశ్వమేధయాగము చేయుట. —

గీ. ఇదె వసంతంబు వచ్చె నోఋశ్యశృంగ
మౌనిపుంగవ తామసింపంగవలదు
తురగమేధంబు సేయంగ దొరకొనుండు
సంతతి యొసంగు మీమంత్రశక్తివలన. ౧౬

వ. అనిన ఋశ్యశృంగుం డి ట్లనియె. ౧౭

క. తురగంబు విడువఁ బంపుము
సరగున హయమేధమునకు సంభారసము
త్కరములు సంపాదింపఁగఁ
బఱికించి ప్రధానవరులఁ బనుపు నృపాలా. ౧౮

సీ. అన విని దశరథుం డపుడు సుమంత్రుఁ బి
ల్వఁగఁ బంపి యోమంత్రివర్య నీవు
వైళంబ జాబాలివామదేవసుయజ్ఞ
కాశ్యపప్రముఖు లౌ ఘనుల నాదు
గురువులైన వసిష్ఠవరమౌని వెండియు
వేదాంతవిదుల ఋత్విజుల నెల్లఁ
దోడ్తోని రమ్మన్న వేడ్కతో నతఁడును
జని వారి నందఱ వినయ మెనయఁ
బిలిచి తెచ్చిన నమ్మనుకులుఁడు చూచి
మౌనులకు నెల్ల భక్తి నమస్కరించి
డెందమునయందు మోదంబు గందళింపఁ
బలికె ని ట్లని సరసవాక్ప్రౌఢి మెఱయ. ౨౯

చ. వినుఁడు మునీంద్రులార పృథివీపరిపాలనఖేలనంబుచే
ననుపమసౌఖ్యము ల్గలుగునంద్రు గదా యది యొక్కసౌఖ్యమే
తనయులు లేమి నిప్డు మది తల్లడమొందఁగ సౌఖ్యలేశముం
గనుఁగొన నైతి సంతతియె కారణ మెన్నఁగ సౌఖ్యపంక్తికిన్. ౩౦

క. తనయులకై హయమేధం
బొనరింపఁగవలయు ననుచు నున్నాఁడను మీ
రనుపమమంత్రవిధిజ్ఞుల
రనుకూలము సేయవలయు నాయజ్ఞంబున్. ౩౧

క. తొలుమేన నెట్టికర్మము
చలిపితినో యిప్పుడు పుత్రసంతానము లే
కలమట నొందెద సంతతి
కలిమికి హయమేధమఖము గావింపఁదగున్. ౩౨

క. ఈఋశ్యశృంగమునివరు
కారుణ్యముచే ఫలించుఁ గాంక్షిత మెల్లన్
వారును మీరును సంతతి
కారణముగ నధ్వరంబు గావింపుఁ డొగిన్. ౩౩

చ. అనిన వసిష్ఠమౌనివరుఁ డాదిగఁగల్గినమౌను లందఱుఁ
మన మలర న్విభండకకుమారుని మున్నిడి సాధుసాధు శో
భనమతి వైనయీనృపతి ప్రశ్నము సేసినరీతి గంటిరే
విన మిలనెందు నీదృశవివేకవిపాకము నెన్నఁ డేనియున్. ౩౪

మ. సుతసంతానము సద్గతిప్రదమటంచుం జాటునానాశ్రుతి
స్మృతిసిద్ధాంత మెఱింగి తత్సుతులకల్మిం గోరి ధర్మక్రమా
ర్జితవిత్తంబున నశ్వమేధముఖముం జేయంగ నూహించె ని
న్నృపతి సాధుస్తుతి కెల్లయోగ్య మగు నీభాగ్యంబు సామాన్యమే.

క. ఎంతటిధృతి యెంతటిమతి
సంతతిఫల మశ్వమేధసవనమువలనం
గాంతు నని పలికె దృఢముగ
నింతటిరా జెందునైన నిలలోఁ గలఁడే. ౩౬

చ. అని యిటు లవ్వసిష్ఠముని యాదిగఁగల్గిన మౌను లందఱుం
దనయులు నీకుఁ గల్గెదరు తప్పదు యాగము సేయుమంచుఁ బ
ల్కిన పలు కాత్మసమ్మదము గీల్కొనఁ జేయ నమాత్యవర్గముం
గనుఁగొని పల్కె సద్ధరణికాంతుఁడు సంతస మొప్పుచుండఁగన్.

క. నాగురువుల యానతిచే
సాగింపుఁడు యాగముఖసంభారంబుల్
వేగ నొనగూడఁ జేయుం
డాగమకోవిదులఁ బిలువనంపుఁ డిచటికిన్. ౩౭

క. ఏయెడల విశృంఖలగతి
నై యవనిం దిరిగిరాఁగ నశ్వము సోపా
ధ్యాయముగ విడువఁబంపుఁడు
పాయక వెనువెంట సకలబలములు గొలువన్. ౩౮

సీ. సరయూస్రవంతి యుత్తరతటంబునయందు
యజ్ఞభూమి యొనర్పుఁ డచట నచట
శాంతికవిధులు శాస్త్రము దప్పకుండంగ
వర్తిల్లఁ జేయుఁడీ వరముఖంబు

క్షితినాథులకు నెల్లఁ జేయంగ నచ్చుఁ బో
వొకటి లోపంబు లేకుండవలయుఁ
బగవట్టి విద్వాంసు లగు బ్రహ్మరాక్షసు
ల్విఘ్నంబు సేయంగ వేచియుంద్రు
క్రతువునకు విఘ్న మేదైనఁ గలిగెనేని
కర్తకుఁ గొఱంత వాటిల్లుఁ గాన మీర
లధ్వరం బెట్లు కొనసాగు నట్లు సేయుఁ
డనిన మంత్రులు నృపుమాట కలరి వేడ్క. ౮౦

క. భూనాథవంశమణి నీ
యానతిఁ దల మోచి యేము హయమేధంబుం
బూని యొనర్తుము తగ నె
ట్లైనను నీతలఁపు సఫల మగు నూహింపన్. ౮౧

వ. మహీపాల భవత్సంకల్పానుసారంబున నశ్వమేధంబునకు వలయు సంభారంబు లొనగూర్చెద మని పలికిరి వసిష్ఠాదిమేదినీసురులు భవత్సంకల్పంబు గొనసాగు సర్వంబు సంపన్నం బగు నని యమ్మహీశు నుపశ్లోకించిరి యమ్మంత్రివరుల ధరణీబృందారకుల నందఱ నంచి యవితథమనోరథుఁ డగుచు దశరథుండు నంత నశ్వంబు సమంత్రకంబుగా విడిపించి యంతఃపురంబున కరిగి సుఖం బుండె ననంతరంబ కర్మాంతికు లందఱు సంతసంబున. ౮౨

క. శాలలు గట్టిరి చాల వి
శాలతలు చెలంగుచుండ సరయూతటినీ
కూలమున సవనమున కను
కూలముగాఁ బనులహారువు కొమరొప్పంగన్. ౮౩

సీ. సోపానపంక్తులఁ జూపట్టుచుండెడు
సున్నంపుజగతుల సొంపువింపు
మొగసాలలును జుట్టు గగనంబుముట్టెడు
ప్రహరిగోడలు వింతపనుల మెఱయు

శయ్యాగృహములు భోజనకూటములుఁ బాక
శాలలుఁ గొలువుండు చావడులును
స్నానమందిరములు జలజకహ్లారసం
దీప్తంబు లగు కేలిదీర్ఘికలును
జలువపందిరులును వేడ్కఁ సలుపుచుండ
భూభుజల కెల్ల నుపకారికాభవనము
లెన్నియేనియుఁ గట్టి రెల్లెడల మిగులఁ
బఱపు నిడుపును గలుగ సంభ్రమము చెలఁగ. ౪౪

క. భూవలయంబునఁ గల నా
నావర్ణంబులకు నెల్ల నవముగ విడుదల్
గావించి రెన్నియేనియు
నేవంకం గనిన వీథు లేర్పఱచుండన్. ౪౫

చ. నరవరు లంత సద్ధరణినాయకునానతి మోచి వచ్చి ర
థ్యవరముం గనుంగొనెడు వాంఛలచే నరదంబులు న్మద
ద్విరదములుం దురంగములు వీరభటౌఘము గొల్వ నుల్లస
ద్విరుదపతాకికానికరదీధితు లంబర మెల్లఁ గప్పఁగన్. ౪౬

సీ. దశరథమేదినీధవుఁ డశ్వమేధంబు
సలుపుచున్నాఁడఁట యలఘుహిమ
సతనియజ్ఞంబున నాగంతుకుల కెల్ల
వలసినట్టులు భక్ష్యములు గల వఁట
భోజనంబును గాక భూజనంబున కిత్తు
రఁట రత్నమయభూషణాంశుకములు
నెందఱే వచ్చిన నందఱ కచ్చోట
విడుదలు గల వఁట వేడ్క వెలయ
ననుచు నొండొరుఁ జీరుచు నఖిలదేశ
వాసులగు బ్రాహ్మణక్షత్ర వైశ్యశూద్ర
వరులు సాకేతపురమున కరుగుదెంచి
రవనినాథుని యధ్వరోత్సవముఁ జూడ. ౪౭

వ. ఇవ్విధంబునం జతురర్ణవీవలయితవసుంధరావలయంబునం గల చతు
ర్వర్ణంబులవార లెల్లం జనుదెంచినం గనుంగొని వసిష్ఠమహర్షి మనం
బున హర్షించుచు దశరథమహీధవునితో ని ట్లనియె. ౭౮

క. భవదీయశాసనంబున
సవనమహోత్సవముఁ జూడ జనకాదిమహీ
ధవు లెల్ల వచ్చి యిదె పుర
సవిధస్థలులందు నిండసాగిరి వేడ్కన్. ౭౯

క. అర్ణవవృతధరణిఁ జతు
ర్వర్ణంబులవార లెల్ల వచ్చిరి క్రతువుం
బూర్ణ మగు నీదుభాగ్యము
వర్ణింపఁ దరమె యెందు వసుధాధీశా. ౮౦

క. పరిపూర్ణ మయ్యె సంవ
త్సరమును నశ్వంబు వచ్చె ధరణిఁ దిరిగి భూ
వర సరయూతటమున నిఁకఁ
దురంగమేధంబు సేయ దొరకొనవలయున్. ౮౧

క. రమణులతోడుత సుముహూ
ర్తమునం గ్రతుశాల కరిగి తత్క్రతుదీక్షా
క్రమ మెల్ల నడపు ఋత్వి
క్ప్రముఖుల నియమించు సవనకర్మ మొనర్పన్. ౮౨

సీ. అన విని యట్లకా కని యానృపాగ్రణి
సైద్ధాంతికసమూహసమ్మత మగు
శోభనదినమున సుముహూర్తవేళ నం
తఃపురకాంతలుఁ దాను నొకట
మణిమయానేకభూషణభూషితాంగులై
చేడియ లుడిగము ల్సేయుచుండ
ఋశ్యశృంగుఁ బురస్కరించి వసిష్ఠప్ర
ముఖభూమిదివిజులు మ్రోలఁ జనఁగ

శంఖదుందుభివాద్యనిస్వనము లెసఁగ
నగరువెడలి జనంబు లానంద మొంది
తనమహావైభవంబుఁ గన్గొనఁగ నాత్మ
నలరుచును యజ్ఞశాలకు నరిగె నంత. ౫౩

చ. జనపతి యజ్ఞశాలకు ససంభ్రమతన్ రమణీజనంబుతోఁ
జన నపు డభ్రమార్గమున సారెఁ బ్రదక్షిణలీల విష్ణువా
హనములు సుస్వరమ్ముల జయంబులు దెల్పుచు సంచరించెఁ జం
దనగిరిమందగంధపవనం బనుకూలత మించె నెంతయున్. ౫౪

గీ. యాగశాలకు నట్లేఁగి యవనివిభుఁడు
దీక్షగైకొని యంత ఋత్విజులఁ బిలిచి
క్రతువు నడపింపుఁ డనుచుఁ బల్కంగ వారుఁ
జెలఁగి కూశ్మాండగణహోమముల నొనర్చి. ౫౫

వ. ఋశ్యశృంగుఁ బురస్కరించుకొని యశ్వమేధయాగప్రయోగంబు నడ
పం దొడంగి రప్పుడు. ౫౬

ఉ. ఆనరనాథుయాగసదనాంగణభాగమునందు ఋత్విజు
ల్భానురుచు ల్దొలంకు జిగిబంగరుపళ్లెరముల్ గరంబులం
బూని శుభస్వరంబులఁ బ్రమోదము మీఱుచునుండ దేవతా
హ్వాన మొనర్చి రందఱు సురావలియంబరవీథిఁ జూడఁగన్. ౫౭

గీ. ఋశ్యశృంగుండు క్రతువుఁ జేయింపఁ దొడఁగె
నన్నిదిశల నాధ్వర్యవహోత్రభాగ
తంత్రవిదులైన బ్రాహ్మణోత్తముల నెల్ల
నుండ నియమించి వేడ్క విధ్యుక్తసరణి. ౫౮

క. ఆలోచనామహర్షులు
చాలం దలయూఁచి మెచ్చ సవిధికముగ జి
హ్వాలకృశానువిశాల
జ్వాలల వేలిచిరి మునులు సాన్నాయ్యంబుల్. ౫౯

క. అయ్యాగశాలలోపల
ధాయ్యాసంధుక్షితాగ్నితాపసహుతసా

న్నాయ్యనవసౌరభము సుర
లయ్యారే యనఁగ దిక్కు లలమెఁ దొడంగెన్. ౬౦

క. గుమ్మనుచు హవిర్గంధము
గ్రమ్ముచు నలుగడల నిగుడఁగాఁ గర్పురవ
ర్ణమ్మగుచు హోమధూమము
నమ్మఖశాలలను వెడలి యంబర మలమెన్. ౬౧

ఉ. ఆమహిపాలుయజ్ఞసదనాంతరసీమలఁ జూడ నెల్లెడన్
సామగసామగానములు చాలవినం జవియయ్యెఁ గోకిల
స్తోమము పంచమస్వరము సొంపులునింపఁగఁ గ్రోల్చినట్టు లు
ద్దామసుధామధుద్రవము ధారలుగా భువి నిండుకైవడిన్. ౬౨

ఉ. గండయుగస్థలంబుల నఖండమణీఘృణిమండలస్ఫుర
త్కుండలము ల్నటింపఁగ నెదుర్కొని వాద మొనర్చి మాటికిం
బండితకోటి యాధరణిపాలకునధ్వరవాటి నిండి వై
తండికమార్గవక్రితరతర్కవచఃక్రమము ల్చెలంగఁగన్. ౬౩

క. ప్రతిదివసము నయ్యజ్ఞా
యతనమున భుజించు రప్పు డవనిసురు లవా
రితముగ నిండుచ్ఛాయా
యుత మగు నన్నంబు షడ్రసోపేతముగన్. ౬౪

క. గ్రుక్కిళ్లు వెలయ డాచేఁ
బ్రక్కలు నిమురుచును శాకపాకంబుల న
మ్మక్క యటంచుం బొగడుచు
నొక్కట వేడుక భుజించి రుర్వీదివిజుల్. ౬౫

సీ. అయ్యల కిచట గంగామృతంబులు తెండు
వేఁడియన్నములు వేవేగ నిడుఁడు
వడ్డింపుఁ డీబంతి నిడ్డెనకుడుములు
నేయి దొప్పలనిండఁ బోయుఁ డిందుఁ
గూర లన్నియు మాఱు గొంచురం డందఱుఁ
దియ్యచారులు సారె దెండు చాల

మజ్జిగపడిదెము ల్బజ్జిను లడుగుండు
కుప్పలింపుఁడు చాయపప్పులెల్లఁ
గ్రుమ్మరింపుఁ డిచ్చోటులఁ దిమ్మనంబు
లనెడుపల్కులె యజ్ఞశాలాంతరమునఁ
గూడి వినవచ్చె మంథానకుధరమథిత
జలనిధానవినాదంబుసరణి నపుడు. ౬౬

క. ఘృతగుడపాయసములతో
సతతము భుజియించె మూకజడబధిరాంధ
ప్రతతియుఁ బంగుగ్లాని
ప్రతిభిక్షుశ్రమణనాథవన్నివహంబుల్. ౬౭

ఉ. గంతులువైచుచు న్నగుచుఁ గాంచనశోభితరత్నమేఖలా
కాంతులు దిక్కులు న్నిగుడఁగాఁ బరివేషకు లప్పు డచ్చటన్
బంతులరీతి సూపఘృతపాయసపాత్రలఁ బట్టి యాడుచు
న్బంతులవెంట వేడుక లొనర్చిరి చూపఱ కెల్లనెల్లెడన్. ౬౮

సీ. అన్నకూటంబులు నాజ్యకటాహముల్
శర్కరోత్కరములు శాకతతులు
సూపరాసులును నపూపసమూహముల్
పాలకాఁగులు ఫలప్రకరములును
వెన్నదిన్నెలు నాలజున్నుకుప్పలుఁ దేనె
బిందెలు మీఁగడపెరుఁగుతొట్లుఁ
బరమాన్నపాత్రలుఁ బానకంబులకొప్పె
రలు నీరుమజ్జిగకొలఁకుగములుఁ
దియ్యదెలినీటిబావులుఁ దెప్పలగుచు
వేలసంఖ్యల మించి యవేలగతులఁ
జూపఱుల కద్భుతంబులు చూపె నప్పు
డమ్మహీనాథు యాగశాలాంతరముల. ౬౯

క. క్షీరాజ్యాహుతుల మహా
క్షీరములఁ బ్రవర్గ్యలెసఁగె వితతాగ్నిశిఖా

ధోరణి మిన్నులు ముట్టఁగ
సారెకు వేడుకల సకలజనములుఁ జూడన్. ౭౦

సీ. సరిగ చిత్రపుఁగుట్ల సరిలేని ముత్యాల
బవిరిచౌకట్టులు[1] పరిఢవిల్లఁ
గుబుచగేదంగితేకుల యల్లికల మించు
జడలు పిఱుందుల బెడఁగు చూప
జిగిపైఁడియందెలవగల చందురకావి
నెఱికకాసెల నిగనిగలు నిగుడ
నభినయంబుల నేర్పు లలరించుకంకణ
కలితహస్తముల సింగార మమర
ఘనతరమృదంగధింధిమి ధ్వనులు సెలఁగ
వింతకోపులు మెఱయంగ వేశ్య లపుడు
నాట్య మొనరించి రమ్మహీనాథవహ్ని
యాగశాలాంతరద్వారభాగములను. ౭౧

గీ. అంతఁ బ్రాతస్సవనము మాధ్యందినసవ
నముఁ దృతీయసవనమును గ్రమముతోడఁ
జలిపి రాఋత్విజులు మహాసంయములును
మంత్రతంత్రవిశేషసామగ్రి మెఱయ. ౭౨

వ. విశ్వకర్మీయతంత్రచాతురీచతురాననకల్పులగుశిల్పులప్పుడు ఋత్విక్ప్రముఖులం బురస్కరించుకొని బైల్వంబు లాఱును, ఖాదిరంబు లాఱును, బిల్వసహితంబు లగు పలాశంబు లాఱును బాహువ్యస్తపరిగ్రహంబు లగు శ్లేష్మాతక దేవదారువులు రెండునుం గా నిరువదియొక్క యూపంబులు శ్లక్ష్ణరూపంబులుగా నష్టాంగసంగతంబు లేకవింశత్యరత్నిప్రమాణసహితంబులు గావించి యొండొంటి కేకవింశతి వసనంబులు పొసంగించి యన్నింటికిం గనకచషాలంబులు గీలించి గం

1. బవరిచక్కట్టులు- మూ.

ధపుష్పాక్షతంబుల నలంకరించి ప్రతిష్ఠించి రయ్యూపంబులు దేదీప్య
మానంబు లగుచు నాకసంబునం బ్రకాశించు సప్తర్షులజోకం బ్రకా
శించుచుండె. ౨3

శా. ఆఋత్విక్కులు నంత నిష్టకలచే నందంబు మీఱం జతు
స్రారం బొప్పఁగ రుక్మపక్షగరుడాకారంబుగాఁ బన్ని యం
దారూఢస్థితిఁ జేసి రగ్నిచయనం బాశ్చర్యచర్య న్సహో
దారప్రక్రియ మంత్రతంత్రవిభవవ్యాపార మేపారఁగన్. ౨౪

సీ. అంత ఋత్విజు లెల్ల నాయాజ్ఞహయమును
శామిత్రమున నిల్పి జలచరాది
పశువుల మున్నాటిఁ బాటించి యందుతోఁ
గూడ యూపములందుఁ గూర్చికట్టి
విశసింపకయ వాని విడిచిరి కౌసల్య
తత్తురంగంబుఁ బ్రదక్షిణంబు
గావించి నిశితఖడ్గంబులు మూఁడు గై
కొని విశసించె నెమ్మనము వొదల
హోత యధ్వర్యుఁ డుద్గాతయు ను గడంగి
హయముతోఁ గూర్చి రారాత్రి యధిపుసతుల
ముప్పురను వారు భక్తిసొంపున హయంబు
నొందఁ బరిచర్యచేయుచు నుండి రంత. ౨౫

క. నిపుణత ద్విజు లయ్యశ్వము
వప డించి సమంత్రకముగ వరవైతసశా
ఖపయి నిడి వేల్చి రుత్కట
కృపీటభవకీలలందుఁ గీల్కొనుచుండన్. ౨౬

క. అప్పుడు వప చిటచిట మను
చప్పుడుఁ బ్రజకేలు చఱచుచప్పుడు నొగిసొం
పొప్పఁగ నేక మగుచుఁ గ
కుప్పటలము నెల్లఁ జాల ఘూర్ణిలఁజేసెన్. ౨౭

గీ. అంత ఋత్విజులెల్ల నాయజ్ఞహయము
నంగములనెల్ల వేల్చిరి యగ్నియందు
సకలసురసంఘ మెల్లను సంస్తుతింప
నంగహోమంబు సాంగమై యతిశయిల్లె. ౭౮

గీ. కల్పసూత్రోక్తసరణి సంకల్ప మొనర
ధరణినాథుని యశ్వమేధంబునందు
మూఁడు సుత్యాహములు సాంగముగ నొనర్చి
రమరులు నుతింప ఋత్విజుల్ క్రమముతోడ. ౭౯

వ. మఱియు జ్యోతిష్టోమంబు నప్తోర్యామంబు నభిజిత్తు విశ్వజిత్తు నుక్థ్యం బతిరాత్రంబు మొదలగు నుత్తరక్రతువులుం గ్రమప్రాప్తి నొనర్చి రంత. ౮౦

మ. ఘనసాన్నాయ్యవిసారిసౌరభసమాక్రాంతాష్టదిక్సీమ మై
యనఘం బై మఘవన్ముఖామరనుతం బై ఋశ్యశృంగాదిస
న్మునిరాణ్మంత్రవచఃప్రణీత మయి సంపూర్ణ ... సంతుష్టభూ
జనసంఘం బయి సాంగమై మెఱసె నాక్ష్మాపాలుయజ్ఞం బిలన్.

వ. అంత నమ్మహీకాంతుండు బ్రహ్మనిర్మితప్రకారంబున యజ్ఞదక్షిణగాఁ దా నేలు భూమియందు హోతకుఁ దూర్పుదిక్కును బ్రహ్మకు దక్షిణక్షోణియు నధ్వర్యునకుఁ బశ్చిమాశయు నుద్గాతకు నుత్తరంబు నుదత్తంబు సేసె నాఋత్విజు లందఱు నుల్లంబు లలర నమ్మహీవల్లభుం గనుంగొని యి ట్లనిరి. ౮౨

సీ. జననాథ నీవొసంగినయట్టి దక్షిణ
యక్షీణమై సాంగ మయ్యెఁ జాల
మాకు సమ్మద మయ్యె మణిసువర్ణము లెవ్వ
యైన నీడుగ నిచ్చి యవని యెల్లఁ
దిరుగఁ గైకొనుము మేదిని యేల బ్రాహ్మణుల్
తగుదురె క్షత్రియోత్తములుగాక
బ్రహ్మ మొదల్గొని బ్రాహ్మణు లర యేలి
రనుమాట యెందైన వినుట గలదె

యరయఁ గప్పలమాట బ్రాహ్మణగణంబు
గూడియుడంగ నేర దీక్షోణిభరము
దాల్ప శక్తులె నీవ యుద్ధరణి యెల్లఁ
జేకొనుము క్రమ్మఱంగ దక్షిణ యొసంగి. ౮3

ఉగ్రశాసనుఁ డగుక్షత్రియోత్తముండు
శిష్టరక్షణమును దుష్టశిక్షణంబుఁ
జేయుచును భూమి యేలినఁ జెల్లుఁగాక
బ్రాహ్మణులు శక్తులే మహీభరము దాల్ప. ౮౪

వ. అనిన విని యట్లకా కని యమ్మహీవల్లభుం డాఋత్విజులకెల్ల మనః ప్రత్యయంబు చెలంగ భూమికిం బ్రత్యామ్నాయంబుగా దశలక్ష ధేనువులు దశకోటిసువర్ణంబులు సువర్ణచతుర్గుణరజతంబులు నొసంగె వార లవి యెల్లం గైకొని ఋశ్యశృంగవసిష్ఠమునిపుంగవుల ముంగలనిడి యందఱు యథోచితంబుగా విభజించి పుచ్చికొని రంత. ౮౫

క. అసమానయశోధనుఁ డా
వసుధావిభుఁ డఖిలదేశవాసులు మెచ్చన్
వసుమణిసందోహంబులు
ప్రసర్పకబ్రాహ్మణులకు భక్తి నొసంగెన్. ౮౬

ఉ. వారిజబాంధవాన్వయుఁ డవారితదానఘనుండు సద్గుణా
ధారుఁడు ధీరుఁ డాదశరథక్షితినాథుఁడు యాగదీక్షఁ జేఁ
గోరికివచ్చినట్టి జనకోటులకెల్లను జాలునట్లుగా
భూరిమహార్ఘ్యరత్నములు భూరిగ నిచ్చె ముదంబు హెచ్చఁగన్. ౮౭

క. అవనీవిభుఁ డయ్యెడ నొక
యవనీదివిజుండు చేరి యడిగినయంతన్
నవరత్నహస్తకటకం
బవిశంకత నొసఁగె జనము లచ్చెరు వందన్. ౮౮

క. ఇప్పగిదిన్ ధనకోటులు
తెప్పలుగా నొసఁగి భూమిదివిజులకు ముదం

బొప్ప నొనర్చెఁ బ్రణామం
బప్పుడు సాష్టాంగముగ జనావళి వొగడన్. ౮౯

వ. ఇట్లు నమస్కరించినం గనుంగొని యందఱు హర్షంబున. ౯౦

శా. ఆయుష్మాన్ భవ పుత్రవాన్ భవ సమగ్రానందసాంద్రో భవ
శ్రీయుక్తో భవ యంచు భూమిసురు లాశీర్వాదముల్ సేసి ర
త్నాయత్తాంచితధర్మశీలు సుగుణోద్యత్కీర్తిశోభాసము
చ్చాయద్యోతితలోకు నాదశరథక్ష్మాపాలచూడామణిన్. ౯౧

క. ఆదశరథుఁ డీవిధమున
మోదము మీఱంగ విప్రముఖ్యులయాశీ
ర్వాదములం బొదలి యంతట
వేదనిధి న్ఋష్యశృంగు వినయం బెనయన్. ౯౨

వ. కనుంగొని నమస్కరించి యి ట్లనియె. ౯౩

గీ. ఋష్యశృంగమునీంద్ర మహేశసదృశ
మహితచిత్రచరిత్ర నీమహిమవలనఁ
దురగమేధంబు గడతేఱె సరగ నింకఁ
బుత్రకామేష్టి సేయంగఁ బూనవలయు. ౯౪

క. శ్రోత్రియులు నుత్తములు నగు
ధాత్రీసురవరులఁ గూడి తడయక వేడ్కం
బుత్రీయేష్టి యొనర్పుఁడు
పుత్రులు గలుగంగ నాకుఁ బుణ్యచరిత్రా. ౯౫

వ. అనిన విని ఋష్యశృంగమునిపుంగవుండు నంగీకారంబు సెలంగ నో
ధాత్రీశ యట్లన నీకుం బుత్రులు గలిగెదరు మనమ్మున నమ్ము మధర్వ
శిరఃప్రోక్తంబు లగు మంత్రవిశేషంబులం బుత్రేష్టి గావించెద నని
కడంగి సకలయజ్ఞకర్మపరినిష్ఠితు లగు వసిష్ఠాదిమునిశ్రేష్ఠులం గూర్చు
కొని శుభముహూర్తంబున వివిధవిచ్ఛందకసంఘటనాధురీణనిపుణశి
ల్పివరకల్పిత పరిపక్వేష్టకచితంబునుం గనకమయానేకపట్టాంబరాలం
కృతంబును సౌగంధ్యబంధుస్వచ్ఛకుసుమగుచ్ఛశోభితంబును బహిరం

తరావరణదేవతాధిష్ఠితంబునుం బ్రాజ్యసమిదాజ్యచరుసంభారసంభృతంబు ను ధ్రువోపభృజ్జుహూప్రముఖపాత్రవిస్తారితంబు నగు మండపంబునందుం బూర్వాదిదిగవస్థిత గణేశాష్టదిక్పాలకాది దైవతంబును బ్రాహ్మ్యాదిమాతృకాధిష్ఠితంబు ను హోమవిధానలక్షణలక్షితంబు ను నఖండమేఖలాత్రయమండితంబును నగుకుండంబునందు నగ్నిం బ్రతిష్ఠించి దర్భాస్తరణపూర్వకంబుగా నగ్నిముఖంబు గావించి తా నాచార్యుం డై యన్నిదిక్కుల ఋత్విక్కుల సమిద్ధోమంబు సేయ నేమించి చరుహోమంబు సేయం దాన పాలుపడి యాలోచనామహర్షులు చూచి తల యూఁచి మెచ్చం బవిత్రధవిత్రవీజనసంధుక్షితంబై ప్రదక్షిణార్చి యగు నగ్నిహోత్రంబునందు నాథర్వణమంత్రంబుల వేల్వం దొడంగె నాసమయంబున యాగభాగంబులకై గరుడగంధర్వకిన్నరకింపురుషసురగణంబులతోడ నింద్రాగ్నియమ (నిర్రృతి) వరుణవాయుకుబేరేశానులు వచ్చి యచ్చోట నిలిచిరి మహర్షులుం జనుదెంచి రంత. ౯౬

ఉ. కాంచనగర్భుఁ డాక్రతువు గన్గొను వేడుక నేఁగుదెంచెఁ గ్రొ
మ్మించుల నీనుచుండు తనమేని మెఱుంగులతోడఁ గూడి డా
లించు పసిండిఱెక్క జిగిలీలలు మించుచునుండ నొప్పురా
యంచపటాణి నెక్కి యమరౌఘము గొల్వఁగ సమ్మదంబునన్. ౯౭

వ. ఇట్లు చనుదెంచి యయ్యాగశాలాసమీపంబున ననర్ఘమణిగణోద్దంచితం బగు కాంచనపీఠంబునం గొలువు గూర్చుండి సిద్ధచారణస్తుతులాకర్ణించుచు నందంద వందనంబులు సేయు మునిబృందంబులం జతుర్ముఖోదితంబు లగు మృదుభాషణంబుల బహూకరించుచు నుండె నాసమయంబున. ౯౮

క. రావణపరిపీడితు లగు
దేవత లందఱును గూడి దీనవదను లై
యావనజాసనునకు నతి
గావించి వినీతి మెఱయఁగాఁ బల్కి రొగిన్. ౯౯

శా. వాణీమోహన హంసవాహన నమోవాకంబు నీకున్ జగ
త్ప్రాణిశ్రేణిలలాటలేఖనకళాపారీణ దండంబు నీ
కేణాంకార్కసహస్రతేజ నతి నీకీవే కృపాలోకము
న్వీణామౌనిసనందనాదిజనకా నీకుం బ్రణామాంజలుల్. ౧౦౦

క. సరసితివిలయముల ని
సర్గగతి న్నీ వొనర్తు శతధృతిమధుజి
ద్భర్గస్వరూపలీల న
నర్గళమహిమైకవిభవ యంభోజభవా. ౧౦౧

ఉ. రావణనాముఁ డైనయొకరాక్షసుఁ డిప్డు పుట్టి సర్వలో
కావలిఁ దాన కావలిగ నంతయు నేలుచు నిర్జరోత్తముల్
సేవకు లై తనుం గొలువఁ జేయుచు గర్వము దొట్టియున్న వాఁ
డో వనజాసనా జనుల కుండఁగరాదు జగంబులోపలన్. ౧౦౨

క. దేవర వర మిచ్చితి రని
గావరమున మీఱి వాఁడు కడు నుద్ధతుఁ డై
దేవరమణులం జెఱ గొని
యేవఱకును[1] లేని బాధ లెసఁగం జేసెన్. ౧౦3

క. ఏయెడఁ జూచిన లోకని
కాయము రావణునిచేతికాల్పులఁ బూర్వ
చ్ఛాయ లెడలి దగ్ధపట
న్యాయంబున నుండఁ దొడఁగె నంభోజభవా. ౧౦౪

క. అని యిట్లు విన్నవించిన
విని యప్పరమేష్ఠి యపుడ వేల్పుల నెల్లం
గనుఁగొని భయపడ నేటికి
వనజాక్షుఁడు హరి జగన్నివాసుఁడు గలుగన్. ౧౦౫

క. వర మిచ్చితి మే మెఱుఁగక
సురరిపునకు వాఁడు జగముఁ జూఁడఁగ సాగెన్

1. యేవరకుని- మూ.

హారి యించుక యిది విన్నను
హారియించు న్నావనిగర్వ మనిమిషులారా. ౧౦౬

క. శ్వేతద్వీపమునకుఁ జని
శ్రీతరుణీపతికి నెఱుకసేయుఁడు వేగం
బీతెఱఁ గంతయు నప్పుడ
యాతంకము లెల్లఁ బాయు నాహరికరుణన్. ౧౦౭

వ. అనిన విని యట్ల కాక యని యప్పురందర ప్రముఖ బృందారకు లందఱు నవ్విరించిం బురస్కరించుకొని చని రంతఁ దదనంతరకథావృత్తాంతం బెట్టి దనిన. ౧౦౮

శా. కళ్యాణాచలధీర సాధితజగత్కళ్యాణ వాత్సల్యసా
శీల్యాద్యద్భుతకృన్మహాగుణఖనీ సీతాసతీనేత్రసా
ఫల్యాపాదనమోహనాంగ ఘనశోభా సంభృతోజ్జ్వల్య కౌ
సల్యానందన చంద్రచందనసుధాచంచద్యశోభాసురా. ౧౦౯

క. భాస్వత్కులైకభాస్వర
భూస్వర్గాంచితయశోవిభూషణ దోర్వీ
ర్యస్వవశీకృతలోక ము
నిస్వాంతవిహారగేహ నిహ్నుతమోహా. ౧౧౦

భుజంగప్రయాతము.

శరాసారసంభిన్నసంగ్రామరంగా
శరాసారదోర్వీర్యసత్యప్రతిజ్ఞా
ధరాధార ధారాధరస్పర్ధిమూర్తీ
సురాహారనీహారసుస్నిగ్ధకీర్తీ. ౧౧౧

గద్యము. ఇది శ్రీరామచంద్రసాంద్రకరుణాకటాక్షలబ్ధ సిద్ధసారస్వత విశేషనిరర్గళ వాగ్వైభవ వాశేమసరససాహిత్యకళాభోజ, సత్యసంభూషిత ముఖాంభోజ, సకల సామ్రాజ్యధారేయ, నిత్యవితీర్ణి ధారారాధేయ, నిరతావారితాన్నసత్రసంతోషిత పంచాశత్సహస్రభూసుర, బహు

వారావర్తిత మహాదాన వైభవానర్తిత కీర్తిభాసుర, నిజనామాంకితాకలంకవస్తుసమగ్ర బహుళాగ్రహారభూషిత చోళధరామండల, నిఖిలభోగవిభవనిర్జితాఖండల, సాధితసముద్రాంతరద్వీపపరనృపాలసంస్తుతప్రతాప, నేపాలభూపాల స్థాపనాచార్య, కర్ణాటరాజపూజనీయ ధౌరంధర్య, రామసేతుశ్రీరంగవిజయరాఘవపుర కుంభఘోణాదిదివ్యస్థలప్రతిష్ఠాపితరామభద్ర, సర్వజనసంభావిత గాంభీర్యముద్రానిర్జితసముద్ర, సదాశ్రితభరణదీక్షాదక్ష, దక్షిణసింహాసనాధ్యక్ష, రాజాధిరాజ సన్నుతాసాధారణశౌర్య, దిగంత ప్రసిద్ధతరౌదార్య, సుజ్ఞానజనక, సంతతసంసేవితజనక, పోషితవిద్వత్ప్రియూథ, భువనశోభితగుణసనాథ, బలవత్పరిపంథిగృహీతసామంతమహీకాంతవిమోచన శ్లాఘనీయబాహుబల, మూర్తిమాంబాగర్భశుక్తిముక్తాఫల, చినచెవ్వయామ్యుతనృపాలపుత్ర, సజ్జనస్తోత్రపాత్ర, రూపరేఖావిజితసుమసాయక, సకలధర్మసంధాయక, రఘునాథనాయకప్రణీతం బైన శ్రీమద్రామాయణంబున విబుధజనవినుతవివిధకథాశాఖాప్రకాండం బగు బాలకాండంబునం దృతీయాశ్వాసము.

శ్రీరస్తు.

రఘునాథరామాయణము

చతుర్థాశ్వాసము.

క. శ్రీరఘువంశనృపోత్తమ
నీరనిధినిబంధనైకనిపుణఘనబలో
త్సారితరిపుప్రచారణ
చారణసంస్తూయమానశౌర్యాభరణా. ౧

వ. అవధరింపు మాసమయంబున. ౨

చ. సురవరు లెల్ల నేఁగి యట చూచిరి వేడుక సంఘటిల్లఁగా
శరశరదభ్రశుభ్రకరచందనకుందనవప్రభావిభా
సురపరితస్ఫురద్గగనచుంబితరంగఘటీఘటాళిసం
గరకరణోద్యమోద్యదధికధ్వనిబోధిసుధాపయోధినిన్. ౩

సీ. ఇంద్రముఖ్య దివౌకసు లెల్ల నపుడు
మంద్రబృంహిత గజశోభమానచటుల
చంద్రమండలపాండురోజ్జ్వలతరంగ
సాంద్ర మగుపాలసంద్రంబుఁ జక్కఁ జూచి. ౪

వ. తద్వైభవంబునకుం జాలం దలయూఁచి మెచ్చుచు నిందుకుందగుచ్ఛస్వరూపం బగు శ్వేతద్వీపంబుం గనుంగొని యుప్పొంగుచు నొండొరులతోడ. ౫

— శ్వేతద్వీపవర్ణనము. —

సీ. సింధురాజెదను వైచిన మధ్యహారినీల
శాలి యాదవ్రజాలతాళి యనఁగఁ
బవిభీతి నీటిలోపల నుండుతనయుఁ గ
న్గొనఁగ వచ్చిన మంచుఁగొండ యనఁగఁ

పాలసంద్రపువెండిపళ్ళెరంబునడుమ
నున్న ముత్తెపుఁజిప్పగిన్నె యనఁగ
దనుజాళిపైఁ బాశి దండుపో నెత్తిన
డాలించు తెల్లగుడార మనఁగఁ
బాంచజన్యంబు శౌంచేపట్టు గాంచి
మించె నిటు మాకు నితని వహించఁ గలుగు
ఘనయశం బని యచటిశంఖంబు లెల్లఁ
దిన్నగా నిల్చె ననఁ దెల్ల దీవి మెఱసె.

సీ. పా లగ్గలముగాఁగఁ గ్రోలి యొకింతైనఁ
గదలని పాండుమేఘం బనంగ
మున్నీటిపాళెంపుమన్నీఁడు కొలువుండు
మేలైన ముత్యాలమేడ యనఁగ
హరిభీతి లేకుండ నద్రులఁ బాలింప
జలధి పూనిన వజ్రఫలక మనఁగ
రతనంబు లుండునీరధిదంతపేటిపైఁ
జెన్నారు బటువైన శిఖర మనఁగఁ
దనభువన మెల్ల నిండునీవనధి యెంత
కోటిపై నాక్రమించెనో చూతు ననుచుఁ
బైకి నిక్కిన శేషునిఫణిసహస్ర
మండలం బనఁ దెలిదీవి నిండికొనియె.

సీ. తనమామగారైన వననిధిభర్తఁ గ
న్గొనఁగ వచ్చినచుక్కగుం పనంగఁ
దనుఁ జుట్టుకొను నహితతి ఫణిపురిఁ జేర్పఁ
జనుదెంచిన పటీరశైల మనఁగ
శివుని చిచ్చుఱకంటి సెక సోఁక నబ్ధి నా
గళమగ్న మగు వెండిగ ట్టనంగఁ

గడలి కళంకపంకక్షాళన మొనర్పఁ
జేరిన కలువలచెలి యనంగ
జలనిధానంబు తనకుఁ గావలసి నాక
నాయకున కీక దాఁప నానాఁటఁ బెరిఁగి
గుములుగాఁ బైకి వెడలిన యమరతరుల
పూవుఁగొమ్మలు నాఁ దెల్లదీవి మెఱసె. ౮

గీ. దుగ్ధసాగరకర్దమదిగ్ధమైన
యాదికమఠంబు బహుకాల మచట నుండి
మందరము మోచినట్టి శ్రమంబు దీఱఁ
దేలెనో పైకి ననఁ దెల్ల దీవి మెఱసె. ౯

క. ఉదధి మథియించు వేళల
నుదయించిన యమృతపూర మొకచో నచటం
బదిలంబుగ నిలిపిరొకో
త్రిదశు లనఁగ శీవిఁ దెల్లదీవి చెలంగె౯. ౧౦

సీ. రమ పెండ్లినాఁటిముత్తెములప్రాల్నిండిన
విధుకాంతమణికాంతవేది యనఁగ
జలవారణముల పోరులు చూచు సలిలభ
ర్తకు నొనర్చిన వెండి తమక మనఁగ
జలశాయి హరినాభి చతురాస్యుఁ గొలువ వ
చ్చిన వాహనమరాళసేన యనఁగ
మున్నీటిరాయని ముంజేతి వజ్రమ
య పు హంపీరుతాయత యనంగఁ
బాలసంద్రంబు ఘనయాచకాళి కెల్లఁ
దోరహత్తుగఁ దనరసపూర మిత్తు
ననుచు నెత్తిన ధవళపట్టాంబరధ్వ
జం బనఁగఁ బాండురాంతరీపంబు వెలయు. ౧౧

సీ. సీరధిరా జల్లునికిఁ బవళింపఁ గా
వించిన దంతంపుమంచ మనఁగ
నిచ్చఁ బెండ్లి యొనర్చు నీరుపాపలపైని
బట్టు తెల్లని యుల్లభం బనంగఁ
బాశినగరిలోని పాత్రలు లాగెత్తు
మేలి వజ్రపులాగుమేడ యనఁగ
మరకతచ్ఛవి మించు హరి యుండు నిర్మల
స్ఫటికసంఘటితపంజర మనంగఁ
గలశవారిధి ద్రచ్చుటకన్న మున్ను
గొన్ని దినములు శశి లోన నున్నవేళఁ
బొడ వెగయు నంశుతతులచేఁ బొడమి పేరి
తిన్నె యగుమంచనఁగఁ దెలిదీవి మెఱయు. ౧౨

సీ. అంబుకేళికి వచ్చి యడుసునఁ గా లూఁది
కదలనేరని వెలిగా రనంగ
యాదోవిభునకుఁ దోయనిధి సేయించిన
(వెలఁది)ముత్తెపుసింహపీఠ మనఁగఁ
బాలు గ్రోలఁగఁ గోరి పాలసంద్రముమీఁద
వ్రాలు పురాణమరాళ మనఁగ
జలధి ద్రవ్వుచు సాగరులు నిల్పిన విఫేన
ఘట్టమైనట్టి పెన్నిట్ట యనఁగ
జనకుఁ డైనట్టి దనుఁ గనుఁగొనఁగఁ జేరఁ
బుత్రవాత్సల్యమున మహాంభోధి తరగ
చేతుల బిగించి కౌఁగిటఁ జేర్పఁ గదల
కున్న శశి యనఁ దెలిదీవి చెన్ను మీఱు. ౧౩

సీ. ప్రతిమాసచంద్రనిర్మితి కబ్ధి యుంచిన
కారణద్రవ్యసంఘం బనంగ

గాలివెంబడి నొకకడఁ జేరు హరిమంచ
నిర్ముక్తకంచుకనిచయ మనఁగ
నబ్జగేహాకు వాస మైనట్లు హరికి ని
వాస మైన సితాబ్జభవన మనంగ
నక్షయచంద్రుఁ డిమ్మని వారినిధి వేఁడ
వచ్చిన కైరవవార మనఁగ
నంబరంబున కెగసిన యపుడె మ్రింగు
నకట రాహుగ్రహం బన నాత్మఁ గలఁగి
జనకుఁ డగుసింధురాజు నక్కున నని యున్న
విధుని బింబం బనఁగ మించు వెల్లదీవి. ౧౪

క. నెలనెలకు జలనిధానము
కలువలచెలిమండలంబు గావించుటకై
నిలిపిన మాదిరియో యన
వెలయుం దెలిదీవి కాంతి విశదం బగుచున్. ౧౫

గీ. తనకరౌఘంబు వేఁడిమిఁ దాళలేక
శరధిఁ దేలుచు దుగ్ధపాండురిత మైన
దివసకరమండలమె తెల్లదీవి. యట్లు
గానినాఁ డంకు హరి యుండఁగాఁ బనేమి. ౧౬

క. తనగు వయఃప్రకృతిని మృగు
వని యూడ సహింపలేక యంబుధి యొకచోఁ
గనుపించెనొ కార్శ్యం
బనఁగ సితద్వీప మఘుదురాపం బమరున్. ౧౭

క. వనజదళాక్షుఁ డుదధి వా,మనమూర్తి వసింప నచటి మట్టుననే పే
రెనొ పాలసంద్ర మనఁగాఁ, గననగుఁ దెలిదీవి రుచిధగద్ధగితం బై.

గీ. నీరుపాపలు గుమిగూడి నింగి కెగయ
వీచికారజ్జువులఁ గట్టి విడిచినట్టి
కాగితపుగాలిపటము నిష్కంపలీల
నున్నదో యనఁ దెలిదీవి చెన్నుమీఱు. ౧౯

గీ. వనధులకు నెల్లఁ దారాజు గనుక పాల
కడలి పట్టించుకొను తెల్లగోడు గనంగ
నెసఁగు తెలిదీవి తనమీఁద నింద్రనీల
కల నునుఁగ శౌరి తనుశోభ గ్రమ్ముకొనఁగ.

గీ. వీల నేనుండ గొల్లలయిండ్లు సొచ్చి
వెన్న దొంగిల నీవిద్య విడువు మనుచు
వారినిధి యల్లునికి నొక వంక వైచెఁ
దిన్నగా వెన్న లనఁ దెల్లదీవి మెఱయు.

గీ. మహికి మగఱాల మొలనూలు రహివహించు
పాలకడలిని హరినీలశాలిమధ్య
మైన తెలిముత్తియపుమొగ పనఁగఁ బరఁగు
దీర్ఘధవళప్రభల తీవిఁ దెల్లదీవి.

గీ. నాకవిభునకు వెఱచి మైనాకపూర్వ
పర్వతంబులలో నుండి పైని వేగు
నిలుపుగాఁ జొప్పుమూర్ప డిండీరపిహిత
దేహ మగుకొండ యనఁ దెల్లదీవి మెఱయు.

గీ. కందుఁ గుంకును జెందు నాయింకునందు
నంచుఁ జింతించి తప మాచరించి కడలి
గన్న కందును గుందును గనని యింకు
చందమునఁ దెల్లదీవి చెన్నొందు నెపుడు.

క. అనుదినము నచ్చు బహువా
హినులఁ గలయు కడలిపాల నేర్పఱుపఁగ వ
చ్చిన వంచనాసితచ్ఛద
మనఁ దగు నాద్వీప మతిసితాభం బగుచున్.

క. తెలిదీవి కలువరారా
చలువ మురారాతి వామచక్షూరుచిఁ బో
చులఁ దోఁగఁ దొరుఁగు పాండుర
సలిలంబులె నిండి దుగ్ధసాగర మయ్యెన్. *

* దీనితరువాత "వ. అ" అనిమాత్రమే యున్నది.

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు

రజతోత్సవసంపుటము.

ఇం దిరువదియైదుసంవత్సరములలోని పరిషచ్చరిత్రము గలదు. అనేకులు పండితులు, కవులు, ప్రభువులు వ్రాసిన యాంధ్రగద్యపద్యవ్యాసములును ఇంగ్లీషువ్యాసములును గలవు. రాజులు, మహారాజులు, తదితరుల ఫొటోలును గలవు.

దీని వెల ౧-౦-౦.

పరిషచ్చరిత్రము ౦-౮-౦.

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు, కాకినాడ.